

Sosyalist Birlik

7

SOSYALİZM, PARTİ, PROGRAM

Taner Akçam

kendimiz -devrimci yol- üzerine
düşünmek (2)

Yavuz Alogan

solun birliği ve program sorunları

Halil Berktaş

devletçi sosyalizm sona ererken (2)
kitleler, reformcular "burjuva liberalizmi"

Oral Çalışlar

birlik süreci ve sorunları

A.Ergün

birlik için yapamadıklarımız

Mehmet Gündüz

birlik, saflaşma, program

Kağan Güner

sosyalist yeşil perspektif (2)
"birleşik avrupa projesi üzerine düşünmek"

EKİM 1989 2500 TL

YENİ ÖNCÜ

AYLIK SOSYALİST DERGİ

YENİ ÖNCÜ'NÜN PERSPEKTİFİ ÜZERİNE
Metin AYÇİÇEK - Mahir SAYIN - Bülent ULUER

TARİH NEYE TANIKLIK EDECEK?
Ahmet URAL

NELERİ NASIL TARTIŞALIM?
İ.AĞAN

AMAÇ-ARAÇ İLİŞKİSİ ÜZERİNE
Ekin TACİSER

EĞRİ OTURARAK...
Necmi GÜL

TARİHSEL SÜREÇ-YENİLGİ-BİRLİK
A.KADİR - E.KARA

YENİ DÖNEM YENİ GÖREVLER
Şaban İBA

29 HAZİRAN AÇLIK DİRENİŞİMİZ
Sebahattin Selim ERHAN

PROLETERYA SOSYALİZMİ Mİ DEVRİMCİ SOSYALİZM Mİ?
Mahmut CEYLAN

SAYI

17

EKİM 1989

sosyalizm, parti, program

Birlik sürecinin giderek yoğunluk kazanmasıyla birlikte, dergimizin sayfalarını da kaçınılmaz olarak birliğin sorunları kapsıyor. Bu konuda değişik görüşlerle yüzyüze geleceksiniz. Dergimizin Yazı Kurulu üyeleri, herbiri bu konudaki özgün anlayışlarını dile getiriyorlar. Yavuz Alogan, Oral Çalışlar, Mehmet Gündüz ve Abdullah Ergün birlik sorununu tartışıyor.

Taner Akçam ve Halil Bertay ise geçen sayımızda yeralan yazılarının ikinci bölümünde görüşlerini dile getiriyorlar.

Necmi Gül, ölüm orucu sırasında sosyalistlerin politikasızlığını eleştiriyor.

Kağan Güner de geçen sayı başlattığı sosyal-yeşil perspektif adlı yazısını, yeni katkılarla derinleştiriyor.

Cezaevlerinden çok sayıda mektup alıyoruz. Sosyalistlerin birliğine ilişkin umut verici bir ilgi var. Dergimizin satışı da bu ilgiye paralel olarak artıyor. 3. sayıda 2000 civarında olan satışımız, 5. sayıda 700 kadar artarak 2700'e ulaştı.

Dergimiz baskıya girerken yurtdışından da güzel haberler aldık. Sekiz arkadaşın çağrısıyla biraraya gelen 300'e yakın sosyalist, birlik sorununu tartıştı. Önümüzdeki sayı toplantıya ilişkin değerlendirme yapabiliriz. Toplantıya çağrı metnini bu sayımızda yayınlıyoruz.

Daha zengin içerikli gelecek sayılarda buluşmak umuduyla.

Sosyalist Birlik

Ekim 1989/7

Sosyalist Birlik

AYLIK DERGI

Sahibi

Atilla Aytemur

Yazışleri Müdürü

Hürriyet Karadeniz

Yazı Kurulu

Yavuz Alogan, Atilla Aytemur,
Zehra Başar, Halil Berktaş,
Oral Çalışlar, Necmi Demir,
Hürriyet Karadeniz, Feyyaz
Kurşuncu, Nurgül Şahin.

Yönetim Yeri

Babıali Caddesi 19/11 Çağaloğlu
İstanbul Tel: 527 03 99

Avrupa Temsilciliği

Mehmet Emin Yıldırım
Frederik Hendrik Str. 64/2
1052 Hx Amsterdam/HOLLANDA
Tel: (20) 88 10 26

Banka Hesap No

Hürriyet Karadeniz
1069304 İş Bankası Türbe Şube-
si Çağaloğlu/İstanbul

Yazışma Adresi

P.K: 1164 Sirkeci
(34437)/İSTANBUL

Abone Koşulları

6 Aylık: 12.500 TL.
12 Aylık: 25.000 TL.

Yurtdışı Abone

60 DM

Basıldığı yer

Uygun Basın ve Ticaret Ltd.Şti.

Dağıtım

GAMEDA

Dizgi ve Teknik Hizmetler

Papirüs Basım
Tel: 527 03 99

kendimiz -devrimci yol- üzerine düşünmek (2)
Taner Akçam 3

solun birliği ve program sorunları
Yavuz Alogan 17

devletçi sosyalizm sona ererken (2)
kitleler, reformcular "burjuva liberalizmi"
Halil Berktaş 27

birlik süreci ve sorunları - Oral Çalışlar 42

birlik için yapamadıklarımız - A.Ergün 51

birlik, saflaşma, program - Mehmet Gündüz 57

sosyalist-yeşil perspektif (2)
"birleşik avrupa projesi üzerine düşünmek"
Kağan Güner 64

mahpus hareketi - Necmi Gül 70

cezaevinden 75

mektuplar 78

kendimiz -devrimci yol- üzerine düşünmek (2)

Kriz dönemleri karar dönemleridir. Bu dönemlerde verilecek kararlarla bütün bir gelecek ipoteğe altına alınır. verilecek kararlar doğrultusunda içine girilecek eylemlilik yılları bu kararların sınıandığı yıllardır. Bizler bugün, sonuçlarını belki de 5-10 yıl sonra alabileceğimiz bir döneme nasıl baktığımızın, döneme hangi politikalar doğrultusunda, hangi araçlarla verileceği bir süreci yaşıyoruz. (Bu iş bilinçli veya bilinçsiz böyle olmak durumunda.) Bir kere belli kararlar verildikten, belli tercihler, yönelimler belirlendikten sonra bunun üzerinde fazlaca oynamak şansı da yok.

Bugün bizleri belli tercihlere yönelten, belli kararları almaya iten koşulları tanımak, kararların sağlıklı verilebilmesi açısından zorunlu. Ayrıca bizleri belli kararlar almaya iten koşullardan öte bizde yatan temel özellikler de bili-

nebilmelidir. Hani saikler, dürtüler bizlere belli tercihleri yaptırıyor? Şu veya bu kararı neye göre alıyoruz? Toplumsal gerçekliğe yaklaşırsan, onu ele alırken niçin şu veya bu tarafından görüyoruz? Aynı toplumsal gerçeklik bir başka taraftan, başka biçimde görülemez, ele alınamaz mı? Niçin toplumda gelişmenin ve müdahalenin dinamiğini burada veya bir başka yerde görüyoruz? Bütün bu soruların cevabı belli bir süreçte verilmek durumunda. Henüz kesin kararların verilebileceği bir olgunlukta değiliz. Yalnızca bize bağlı olmayan, bizim de bir parçasını oluşturduğumuz gerçekliğin kendi olgunluk derecesi ile ilgili bir sorun bu. Ülkedeki sosyal-siyasal gerçekliğimiz bizlere birçok sorunu sadece düşüncede kavrama, düşüncede ilerletme, düşüncede tercih yapma şansını sunduğu bir aşamada bu böyle olmak zorunda. Pratik hayatın kendisi, mücadelenin ken-

disi bize belli zorunlu tercihleri yaptırınca ya kadar bizlere düşen böylesi bir dönemin zorunlu ön hazırlıklarını yapabilmektir. Kararların sağlıklı verilebilmesinin koşullarını oluşturmaktır.

1980'lerin ortalarına geliyoruz. Kendi ürtünü olduğumuz hareketimiz açısından 15 yılı aşan bir gelenek yaratılmış vaziyette. Bu hareketliliğin yarattığı geleneklerin kurumlaşması dönemine giriyoruz. Ve neyi, nasıl kurumlaştıracığımız, hangi özelliklerimizi öne çıkaracağımız bizlerin tercihleri ile belirlenecektir. Devrimci hareketimizin hangi özellikleri, hangi nitelikleri birer gelenek haline getirilmelidir? Hareketimizin dününe ve bugününe ilişkin belli tercihlerin yapılması anlamına gelecek, bu yeni gelenek yaratma problemini önümüze koyan şey Türkiye toplumunun bugünkü geldiği noktadır. Onun yönelimleri, gelişme eğilimleridir.

Bugün Türkiye toplumunun da ciddi kararların eşiğinde olduğuna, oraya doğru yöneldiğine inanıyoruz. Toplumun nerelere devineceği, nerelere yöneleceği ve kendisini nerede yeniden üreteceği bu dönemde verilecek kararların içeriği ve güçlülüğü ile orantılı olacaktır. Bununla kastımız asla birilerinin verecekleri kararlara göre gelişmenin yönünün belirleneceği düşüncesi değildir. Bunun tam aksine inanıyoruz. Bütün bir toplumun tek tek bireyinden sosyal gruplarına kadar nerelerde, ne kadar gelişeceklerine onun kendi eğilim ve dinamiklerine hiç dikkat etmeden, kendi özel arzu ve isteklerine göre biçim vermek, yön vermek isteyen anlayışlardan kurtulunması gerektiğine inanıyoruz. İnsanların içinde yaşadıkları sınıfsal konumlarını parçalayan, onun yaratıcı eylemini tüm fonksiyonları ve dinamikleriyle açığa çıkartan bir perspektife sahip olmak gerekiyor. Bu aynı zamanda güçlü bir sosyal, siyasal, ekonomik, kültürel dönüşüm anlamına geliyor. Güçlü bir toplumsal devrim anlamına geliyor. Bizler bugün Türkiye toplumunun bu denli güçlü dönüşümleri sağlayacak dinamiklere sahip olduğuna inanıyoruz. Bütün sorun bu açığa çıkmamış özellikleri açığa çıkarmak ona kendi ulaşması gereken doğal hedefleri gösterebilmektir. Bunun yolunun bu dönüşüm dinamiğini ve gücünü yakalayabilen bir devrimci hareket yaratmaktan geçtiğini ise tekrar etmeye gerek yok. Ancak bu konuda ter-

cihini yapmış, kararlarını vermiş bir devrimci hareket bu eğilimin açığa çıkmasına yardımcı olabilir. Onu sonuçlarına, gitmesi gereken yere götürebilir.

Bugün, Türkiye toplumunun içinde yaşadığı sürecin temel özellikleri, taşıdığı dinamikleri ve yönelimi üzerine; sürecin bu evresinde temel eğilimlerin ortaya çıkış biçimi somutta süren sınıflar mücadelesinde nasıl ifade bulduğu üzerine devrimci hareketimizde belli tartışmalar vardır. İçinde yaşadığımız somutta, çeşitli politik odaklar, bu odakların ideolojik söylemleri, sınıf mücadelesine müdahale biçimleri ve içeriği konusunda farklı değerlendirmeler mevcuttur. Yaşanan gerçekliği farklı yorumlamak, kaçınılmaz biçimde görevleri farklı görmeye, topluma, mücadeleye ve örgütlenmeye farklı bakmaya götürüyor bizleri. Bu konulardaki farklılıkların, gerçekliği bu denli farklı yorumlamanın temelinde Marksizmi farklı yorumlamanın, farklı Marksizm anlayışına sahip olmanın yattığını zannediyoruz.

Burada mümkün olduğu kadar anlaşılır bir biçimde (ve belki de kasıtlı olarak uzun tutarak ve bazı tekrarlara yer vererek) tartışma konularını, bu konulardaki düşüncelerin arka zeminini açmaya çalışacağız. Bu bir anlamda diğer mektupta öz olarak ifade edilen düşüncelerin nasıl tartışıldığının anlatılması da olacak. Bu anlamda birçok şey yeniden tekrar ediliyor da olabilir.

1981 yılından bu yana tartışıyoruz. İçinde yaşadığımız evreyi bir tartışma evresi olarak adlandırmak yanlış olmayacak. Fakat sürdürülen tartışmalarla pratik hayatımız arasında güçlü bağları yeteri kadar kurabilmiş değiliz. Pratiğimizi bütünüyle belirleyen, pratikle bağları yeterli güçlülükte kurulamamış bir tartışma süreci bu. Pratiğin içinde maddi bir güç olmamanın da böyle bir sorunu doğurduğu unutulmamalıdır.

Yaptığımız tartışmalarda 1983 Haziran'ını bir dönüm noktası olarak ele almak gerekmektedir. Toparlanma sürecinin yarattığı olumsuzluklar, içine girdiğimiz (bugün yanlış olarak adlandırdığımız) pratik müdahalenin yarattığı politik ve örgütsel problemler bu ayda açık hale getirilerek tartışmaya sokuldu. Bu bir anlamda kendimizin bir eleştirisi, bir öz eleştiri anlamına geliyordu. Ama durduğu yerde geçişini karalayan değil, olması gerekeni pratik-

te gerçekleştirmeye çalışan bir öz eleştiri idi. Bugün bu eleştirinin bitmiş olduğunu söylemek mümkün değil. Gerek 75-80'den devraldığımız, gerek 81 sonrası yol açtığımız olumsuzlukların aşılmasının bir dönemi daha alacağına inanıyoruz. Eleştiri bir olgunun yerini bir başka olgunun alması, bir gerçekliğin yerinin bir başka gerçeklikle doldurulması ise, bu anlamda somut bir olgu ise bu konuda henüz yolun başında olduğumuz bilinmelidir.(...)

devrimci-dönüşümcü, militan bir hareket yaratma sorunu

Belki de yeteri açıklıkta ifade edemediğimiz Türkiye toplumunun bu temel problemini kavramak, yaratıcı özelliklerini açığa çıkarmak, varolan dinamiklerinin özgürce gelişmesini sağlamak, kendisine yönelmesi gereken hedeflerini göstermek devrimcilerin önemli bir görevi. Bunun yolu ise toplumun tarihî özellikleri, eğilimleri ile güçlü bağlar kurabilmektir. Bu nedenle diyoruz ki: Toplumda sosyal bir gerçekliği olan, ona kök salmış, dönüştürmeyi odağına koymuş militan bir devrimci hareket yaratmak görevi bizlerin önünde duruyor. Yakın geçmişimize de böylesi bir hareketi yaratmanın ihtiyaçları açısından baktığımızda oldukça önemli ipuçları görebilmekteyiz.

Türkiye tarihinin 60 yılının sol hareketleri ilk defa 75-80 döneminde alabildikince kitleselleşebildiler. Büyük ölçüde artan faşist saldırılar ve bunun yarattığı savunma eğilimleri ile "umut" CHP'nin yarattığı umutsuzluk bu kitleselleşmede önemli bir rol oynadı. Sol hareketler bilinen olumsuzlukları nedeniyle de bu potansiyeli hedeflemesi gereken yere yöneltilmediler. Bugün bu kitleselleşmede solun kendinde yatan özelliklerinden çok daha fazla toplumdaki eğilimlerin önemli bir rol oynadığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Sol hareketler 75-80 döneminde elde ettikleri şansı yeniden yakalayabilecekler midir? Bu noktadan sorunu ele aldığımızda özellikle hareketimizin kitleselleşmesinde, halk hareketine dönüşmesinde, bu şansı yeniden elde edebilmemizi sağlayacak önemli ayırıcı özellikler görmekteyiz. Türkiye solu büyük ölçüde kendinde yatan olumlu özelliklerden dolayı değil, konjonktürel nedenlerle kitleselleşti. 75-80 dö-

neminin özgül koşulları toplumun tarihsel eğilimleriyle, bunlarla bağ kurma şansı olmayan bir solu bir evrede yanyana getirdi. Bugün bu şansın yeniden kullanılmasının önündeki en önemli engel, sorunun bir demokrasi sorunu olarak doğrudan gündeme gelmesidir. Çünkü geleneksel sol demokrasi programı; anlayışı itibarıyla oldukça şanssız bir konumdadır. Kendi geleceğini her boyutta kendisi tayin etmek isteyen bir topluma karşı, *ona kendini sadece yeni bir yönetici kadro olarak sunan* bir demokrasi perspektifinden başka birşeye sahip değildir. Gerek örgüt içi gerek örgütler arası ilişkiler, gerekse toplumla, halkla ilişkilerde bu olumsuz perspektifin sayısız örnekleri verilmiştir. (Bu konuda D.Y. s.38 "Halk Saflarında Nasıl Bir Demokrasi?" yazısı tekrar tekrar okunmalıdır.)

Devrimci Yol hareketinin 75-80 döneminde hızlı gelişmesine bakıldığında ana nedenin (onu diğer geleneksel soldan ayıran) ayırıcı özelliklerinde yattığı gözlenir. Ve bugün bizi yeniden varedebilmenin koşulları bu ayırıcı özelliklerimizi bilince çıkarmaktan, onu bir eylemliliğe dönüştürmekten geçiyor. Nedir bu ayırıcı özellikler? Geçmişte Devrimci Yol'u diğer gruplardan farklı kılan onu Fatsa'lara götüren, kitleselleştiren; bizleri de yeniden sınıflar mücadelesine sokacak olan ayırım çizgileri nelerdir?

Ana nedenin köklerinin, 1970'lerde THKP-C ile atılan bir geleneğe yattığına inanıyoruz. Bu geleneğin ana kaynağını topluma, halka, mücadeleye, örgütlenmeye farklı bir bakış oluşturuyor. Marksizmin farklı bir yorumu oluşturuyor. THKP-C ile başlayan geleneksel soldan ayrı olan özellikler; farklı siyasal-toplumsal sistemin hedeflenmesi anlamına geliyor. Başlangıçta ilk çıkış yıllarında bu denli net ve açık olmasa bile, kendisini bu içerik ve biçimde tanımlamasa bile THKP-C hareketinin ortaya çıkış koşulları, kullandığı araçlar, geliştirdiği örgütlenmelerin anlamı buydu. Çünkü bilinçle ifade edilmiyor bile olsa, hedeflenen toplumsal düzenin, insan ilişkilerinin içeriği bugünkü eylemliliğimizi, kullandığımız araçlarımızı belirler. THKP-C ve Devrimci Yol geleneğine bu noktadan baktığımızda onun kitlelerin eylemliliğini ve bu eylemliliğin ürünü olan örgütlenmeleri esas aldığını görürüz. Çünkü hedef kitlelerin doğrudan yönetici olduk-

ları, yöneten-yönetilen ikilemini ortadan kaldırmayı hedefleyen bir toplumsal düzendir. Devrimci Yol kendisinin değil kitlelerin yönetici olduğu, kitlelerin verili konumunda bugünden değişikliği ve dönüşümü savunan bir perspektife sahiptir. Kendi örgütlenmesi değil, kitlelerin örgütlenmesi esastır. Mücadele sürecinde oluşmamış, belli bir mücadelenin ürünü olmayan, kitlelerin mücadelede yarattıkları örgütlenmelerle bağları kurulmamış bir örgütlenme anlayışına sahip değildir. Çünkü hedeflediği şey yığınların *verili konumunda* bugünden başlayan bir dönüşümü gerçekleştirmektir. Onlara sınıflı toplumca yüklenmiş iktisadi, siyasi, kültürel fonksiyonları parçalamaktır. *O halde esas olan bugünden kitlelerin verili konumlarını dönüştüren bir eylemliliği geliştirmektir.* Bu da hayatın bütün alanlarını ve bu alanlardaki eylemlilikleri ve örgütlenmeleri kapsayan bir perspektiftir. Devrimci Yol açısından salt kendisinin örgütlenmesi diye, salt kadro örgütlenmesi diye bir sorun yoktur. Kendi örgütlenmesini bir mücadelenin, eylemliliğin ürünü olarak görür. Halkın eylemliliği ve örgütlülüğü ile birlikte süreçte oluşacak bir şeydir devrimci örgütlenme. Kendisi bir yönetici ekip, kitlelerce işbaşına getirilecek, sosyalizmi kuracak bir güç değil, yönlendirici bir eğilimdir, bir yönelimdir. *Dolayısıyla ihtiyaçları toplumun ihtiyaçları olan sorular sormak durumundadır.* Kendi verili konumundan değil toplumun verili konumundan hareket eder. Dolayısıyla toplumun bugünkü durumuna bakar. Hareket noktası geline somuttur ve o somuttun dönüştürmesidir. Devrimci örgüt ancak bu dönüştürme mücadelesinin örgütü olabilir. Devrimci Yol mantığında örgüt kurmak, oluşturmak birinci sorunu teşkil etmez. Sosyal hayatın kendisini dönüştürecek farklı alanlardaki dönüşüm eylemliliğin ortak politikalarını geliştirmek esastır. Çünkü yarının iktidarını, toplumunu kuracak olan kitlelerin kendisidir ve bu, bugünkü eylemlilik sürecinde, bugünkü örgütlenmelerde oluşmaya başlar.

Bugünkü sistemde, egemen sınıfların yönetemez duruma girmeleri salt bir siyasal kriz anlamına gelmez. Sistemin tüm boyutlarını saran bir tıkanma gözlenir. Bir devrimci hareket, toplum sistemin kendisini yeniden üretme krizi çektiği noktada, bunu tüm boyutlarda karşılayacak alternatifler geliştirirse başarılı

olur. Halkın eylemlilikte ve mücadelede geliştireceği alternatifler sistemi tüm boyutlarda, başka düzeyde yeniden üretebilirse toplumsal bir devrimden söz edilebilir. *Salt siyasal alana daraltılmış bir eylemliliğin çıkış sunamaya çağı 12 Eylül deneyi ile de yaşandı.* Dönüşüm tüm bir topluma, onun tüm boyutlarına yayılabilirse verili konumlarında köklü dönüşümler gerçekleştirebilir. Devrimci Yol hareketinin geçmişi de bu açıdan ele alınabilmeli ve eleştirilmelidir. Bugün ancak bu kapsamda bir hareket yaratarak Türkiye toplumunun temel problemlerine doğru cevaplar verileceği bilinebilmeli. Dolayısıyla Devrimci Yol'dan alınacak ve geliştirilecek olan şey onun yöntemidir. Topluma, halka, mücadeleye farklı bakışıdır (hedeflediği, geleneksel soldan farklı). Toplumsal düzen anlayışıdır. Halkı, kitlelerin kendi kendini yönetmesini, kitle mücadelesini ve bu mücadelenin örgütlenmelerini esas almasıdır. Bu klasik sol'dan güç ve iktidar problemine farklı bir bakıştır. *Klasik sol iktidarın kaynağını devlet olarak gördüğü için sorun bir güç oluşturmak ve iktidara gelmektir.* Bu bakışta tüm problem iktidarı ele geçirmenin stratejisi ve taktiği ile ilgilidir. Yığınların konumlarında köklü bir dönüşüm öngörülmez. Bütün sorun yığınları yönetecek bir gücün nasıl oluşturulacağı ve ona sunulacak bu gücün onun tarafından seçilmesinin nasıl sağlanacağıdır. Yığınları yönetmeyi hedefleyen, kendisini onu kurtaracak bir güç olarak sunan bu bakışın sıradan bir burjuva politikasından yığınlara bakış itibarıyla herhangi bir farkı yoktur. Kitleler gerek burjuva politikasında gerek klasik sol bakışta aynı görevle yükümlüdürler. Kendisini yöneteni tayin etmek...

Oysa Devrimci Yol iktidarın kaynağını toplumun kendisi olarak görür. Toplumun kendi iktidarını kurması ise bunu sağlayacak örgütlenmelerini yaratması demektir. Sorun topluma dışardan bir güç olarak gitmek değil, esas gücün toplumun kendisi olduğunu göstermektir. Halk kurtarılacak ve yönetilecek değil kendi kendisini kurtaracak bir güçtür. *Dolayısıyla kitleleşme, yığınsallaşma kendimizin kitleleşmesi değildir.* Halkın mücadelesinin örgütlenmelerinin iktidarı ele geçirmeye yönelik yaygınlaşması ve kitleleşmesidir. Bizler yönetici değil halkın kendi egemenliğini yaratacağı sürecin *yönlendiricileri* olabiliriz.

Hareketimizin 75-80 döneminde çeşitli politik dönemeçlerde önerdiği somut politikalar da bu fark çok açık görülür. 1979 seçimlerinde boykot politikasını önerirken asıl önemli olan topluma sunulan alternatifti. Tüm gruplar (boykotu savunan veya seçimlere katılan) kendilerini topluma bir alternatif olarak sunarlar, çıkışın kendilerinde olduğunu, çözümün kendi örgütlerine gelmek olduğunu savunurlarken Devrimci Yol aksini yaptı. Kitlelere topluma kendisini değil, kitlelerin mücadele içinde oluşturdukları kendi örgütlenmelerini alternatif olarak gösterdi. Çıkışın kendi mücadele ve örgütlenmesinde yattığını söyledi.

Yine partileşme sürecine ilişkin söylenenler de bu çerçevede ele alınmalıdır. Kendi örgütlenmesi, parti haline dönüşmesi bir sürece yayılmış, halkın kendi örgütlenmesinin temel alındığı, halk örgütlenmelerinin yaratıldığı bir sürece bağlı kalınmıştır. Burada önemli olan kendi örgütlenmesi ile kitle örgütlülükleri arasında kurduğu diyalektik bağdır. Ve pratikte oluşan Devrimci Yolcu olma kriteridir. Devrimci Yolcu olmanın şartı herhangi bir örgüte üye olmak değildir. İş yapmak esastır. İş yapan, mücadele eden (savunulan politikalar doğrultusunda faaliyet gösteren) herkes kendisini Devrimci Yolcu olarak tanımlayabiliyordu. Bu nedenle kadro ve kitleler arasındaki ayırım çizgileri kesin ve net değildir. Devrimci Yolcu olmak belli işleri yapmayı şart koştuğu için bu kaçınılmaz bir sorumluluk anlayışını geliştirmektedir. Böylece sadece verilen emirleri yapmakla sınırlı olmayan, bir kere Devrimci Yolcu olduktan sonra kendi verili konumunda belli değişiklikleri yapmayı şart koşan bir ilişki zemininin koşulları oluşuyordu. Bu aslında teorik olarak savunulan katılımcılığın bir örgütte hayat bulmasından başka birşey değildi. Herhangi bir eylemin yapılmadan önce yapacak insanların tümü ile tartışılması, ancak tartışma sonucunda ortak bir onay, irade yaratılırsa işin yapılması, hiyerarşinin, örgüt içi ilişkinin alışlagelmiş mantığının dışında ele alınmasının göstergeleridir. "Bir hareket, yaratıcı, özgür insanların kendi bilinçli iradi katılımlarıyla yaratılır" düşüncesinin pratik şekillenmesinden başka bir anlama gelmiyordu bu. Böylece düşünme ve tartışma özgürlüğü, bu özgürlüğün herhangi katı kurallara ve disipline bağlanmaması, ama işin, eylemin kendi yarattığı,

mücadelenin doğal disiplininin sınırlarını tayin ettiği bir ilişki biçimi geliyordu. Böylece iş ve işin örgütlenmesini öne çıkaran, insanları önceden gerçeklikle bağları kopuk katı kurallara ve disiplinlere göre şekillenmeyen hareketli ve canlı yapılanma oluşabiliyordu. Hareketin bir işin eylemliliğin üzerine oturması ona ciddi bir canlılık ögesi kazandırıyor.

Bugün TKP'li denince belli normları olan, belli davranış biçimleri olan insan akla gelir. Çantalı, kravatlı, örgüt tarafından bir göreve atanmış bir bürokrat akla gelir. Kitlelerin dışında onu belki yönetmek hakkını kendinde gören kendisine ayrıcalıklar tanıyan yönetici insan tipi gözler önüne gelir. Devrimci Yolcu diye birisini tarif etmede yukarda saydığımız, tartışan, ikna olunca iş yapan, bağları siyasal olan insan tipinin yanısıra bir hareketlilik bir canlılık akla gelir. Sıradan biri olma özelliği, kitlelerin günlük problemleri içinde bugünden onu eleştirerek dönüştürmeye çalışan sürekli canlı bir davranış tarzı akla gelir. Daima dışında yaşadığı gerçekliği kendisine benzetmeye çalışan değil, onu kavramaya, bir dogmayı değil, işi, eylemi başlangıç noktası alan bir davranış biçimidir bu. Dolayısıyla uluslararası bir merkezden, teorik amentü kalıplarından değil canlı hayattan işe başlar. Bugün tüm bu ve benzeri özelliklerin artırılması mümkündür. Açık ki bazı şeyleri abartarak anlatıyoruz. (Pratikte bunların tersi şeyler de yaşanmış olabilir.) Ama bizim anlatmak istediğimiz, bir başka davranış biçiminin, bir başka ilişki biçiminin güçlü öğelerinin atılmış olduğudur. THKP-C, Devrimci Yol geleneğinde belli ruh halinin belli bir eğilimin şekillendiği ve ortaya çıktığıdır.

Bizlerin bu ayırıcı özelliklerini asla bir form, belirli bir şekil haline dönüştürmeyi düşünmüyoruz. Bunları kalıplamak ağırlıkla hareketimizde varolduğunu söylediğimiz davranış özgürlüğünü, çeşitliliğini, rahatlığını sınırlar. İnsanların birey olarak fonksiyonlarını artıran, onları yaratıcı ve katılımcı yapan bu anlayışın geliştirilmesini onun bir kalıba sokulmamasını savunuyoruz.

Bir devrimci hareket yaratmanın sorunları buralardan ele alındığında, yeni bir geleneğin sistemleştirilmesi olarak soruna bakıldığında bugünkü var olan konumumuz nasıl ele alınacak, neler söylenecektir?

Tüm bu tartışmamızın, devrimci hareketin mantığını ve yöntemini kavramayı sorunun temelini koyuşumuzun birinci doğrudan sonucu; Toplum, halkı, onun mücadelesini başlangıç noktası almaktır. Değişecek ve dönüşecek toplumdur, onun süreçteki eylemliliğidir. Dolayısıyla odağına bizi koyan, ihtiyaçlarını bizim ihtiyaçlarımıza göre koyan bir perspektiften uzak olmalıyız. Dolayısıyla bugün devre dışı kalmış, mücadelenin ve halkın örgütlenmelerinin dışına düşmüş kendi örgütlülüğümüzü kalkış noktası yapamayız. Toplumun bugünkü geldiği yer, sınıflar mücadelesinin bugünkü sürdürülüşü, halkın ihtiyaçları, eğilimleri ve yönelimleri bizlerin kalkış noktamızdır.

Bugün bizlerin somut görünümü nedir? Geçmiş mücadelenin, bir başka gerçekliğin, politik ortamın ürünü olarak varolan, politik mücadelenin belli bir şekline, belli bir yürütülüşüne bağlı şekillenmiş tek tük örgütsel ilişkiler görünümündeyiz. Bu ilişkiler genel Devrimci Yol tabanı ile kıyaslandığında son derece sınırlı bir azınlığı oluşturmaktadır. Bu ilişkilerin belli bir ortak politik hattı yoktur. Örgütsel bütünlük arzetmiyorlar. Onun da ötesinde bugünkü konumlarıyla siyasal zeminin, sosyal gerçekliğin dışındalar -deyim yerinde ise marjinal ve devre dışındalar. Hareketin merkezinin darbeler yemesiyle ortaya çıkan bu tablo giderek çarpıcı ve gözle görülür hale geliyor. Merkezi politikaları olan, bu doğrultuda halkla bağları olan, belli bir pratik eylemlilik içinde olan bir hareket görünümü arzetmiyoruz. Asıl sorun Türkiye sosyal gerçekliğinde varolabilmektir. Toplumun bugünkü ihtiyaçları ve eğilimleri doğrultusunda onun örgütlenmesini sağlayabilmektir. Bu ise kalan ilişkileri bir araya getirmekten çok öte bir şeydir. Devrimci bir hareket yaratmak kalan örgütsel ilişkilerin biraraya getirilmesi düzeyine indirgenemez. Sorunu salt bir örgütü yeniden kurmak, Devrimci Yol'un kalan ilişkilerini toplamak olarak koymak ciddi bir yanılgıdır. Bu ilişkiler dışında yaşanan gerçekliği kavramadıkça, ona açılmadıkça onun içinde birer unsur haline gelmedikçe eriyip yok olurlar. Önümüzdeki dönemin *devrimci mücadelesi*, geride kalan ilişkilerin sınıflar mücadelesinin nesnel gelişminden bağımsız biçimde bütünüyle bu ilişkilerin kendi öznel durumlarına göre ayarlanamaz. Bu ilişkilerin kendi durumlarına denk dü-

şen bir çizgi devrimci mücadele çizgisi olarak görülemez. Devrimci Yol hareketi kendisini halkın eylemliliği ve örgütlülüğünde bir hareket olarak görmüşse bugün de ana sorun toplumun örgütlenmesinde, eylemliliğinde yeniden güç olmaktadır. Devrimciler olarak ana görevimizi, halkın çeşitli kesimlerine, *(onların kendi mücadeleleri üzerine oturan* bu mücadelenin ürünü olan ve aynı zamanda onu geliştirecek olan) örgütlenmeler ve bunu sağlayacak politikalar önermek olarak görmeliyiz. Sosyal gerçekliğin ürünü olmayan, belli bir dinamğin üzerine oturmayan bir örgüt fikrini savunmuyoruz. Örgüt bireylerin, kadroların bir araya gelmesi ile oluşturulacak bir yapı olarak ele alınamaz. Salt hareketten insanların örgütlenmesi anlayışı Devrimci Yol'a ait olamaz. Mücadelenin, eylemliliğin örgütlenmesi esastır. Mücadelede öne çıkmış unsurların dönüştürme eylemini yönlendirmeleri için bir ihtiyaçtır örgüt. Hayattan kopuk hiçbir eylemliliği, hiçbir fonksiyonu olmayan insanların bir araya gelmeleri, gerçekliğe kendisini dayatacakları bürokratik yapıları oluşturur. Dolayısıyla bizim örgüt problemimiz, kalan insanlar topluluğunun eylemden, toplumdan kopuk bir araya getirilmesi olamaz. Yeniden topluma, halka onun bugünkü gerçekliğine dönmek, oralarda onlarla birlikte örgütlenmek gerekir. Yığınların mücadelesi ve örgütlenmesinde yönlendirici olanların, süreçte bir araya gelmeleriyle oluşur devrimci örgüt. Dolayısıyla dönem dışımızdaki gerçekliğin kavranması dönemidir. Kalan yapıların, insanların önüne pratik görevler koyarak dönem aşılmaz. Bugün kalan yapıların önüne pratik görevler koyarak dönemin görevlerini çezeceğimizi zannetmek *acilciliktir*; gelişmeye iradi müdahalede bulunuyoruz diyerek aşırı subjektivizme düşmektir. Çünkü bir insanın, bir grubun iradi müdahalesi ile, toplumsal bir irade çok farklı şeylerdir. Bizler bugün sınıflar mücadelesinde halkın eylemliliğinde ve örgütlenmelerinde herhangi bir iradeyi temsil etmiyoruz. Bizim irademiz, bugün toplumda çatışan güçlerin, tarafların iradelerinin dışındadır. Bu yapıların önüne görevler koymayı, temel kalkış noktası yapmak, herşeyin dışımızda geliştiğini, gelişmenin dışına düştüğümüzü görmemektir.

Bugün çatışmanın ana eksenini Cunta ile biz değiliz. Cunta bir taraf biz bir taraf değiliz.

Bu sınıf çatışmasının objektif gerçekliği ise, her şeyi kendi önümüze koyacağımız görevlerde, çözümü kendi yapacaklarımızda görmek aşırı subjektif bir bakıştır.

Cunta ile bizleri karşı karşıya getiren değil, Cunta ile toplumu karşı karşıya getiren politikalar geliştirilmelidir. Halkın seyirci olduğu iki ayrı güç arasındaki bir çatışmada kazanan daima egemenler olmuştur. Yapılacaklar halkın ilk sıradan eylemliliklerinde yer alabilmektir. En basit hoşnutsuzlukların kendi sorunları etrafında örgütlenmesi teşvik edilmelidir. Bu gidiş bir örgüt adına olmamalıdır. Eylemin, hoşnutsuzluğun kendisi örgütlenmeye çalışılmalıdır. Çok basit sıradan şeylerle başlanmalı, kesimlerin ve tabakaların çok yönlü örgütlenmeleri sağlanmalıdır. Kendimizin toplumdan ayrı örgütlenmesini değil, toplumun kendisinin örgütlenmesini öneriyoruz. Halkın kendi kendine güvenini geliştirecek, ona kendisinin bir çok şeyi yapma gücüne sahip olduğunu hatırlatacak basit ama anlamlı şeyler geliştirilebilir. İçinde yaşanan bunalımlı ortamdaki çıkışın ancak halkın kendi eylemliliğinde, örgütlenmesinde olduğunu halka kavratacak, dışardan gelecek güçlerin, kurtarıcılarının yaratacakları çok şey olacağını gösterebilecek, çözümün onun kendi güçlü kollarında olduğunu kavratacak bir çizgiyi öneriyoruz. Bu da bugün çok sınırlı, yetersiz olan ama ciddi dinamikler taşıyan tepki potansiyelinin içinde yer almak, onu geliştirmektir. Sınırlı, açığa çıkmamış, kendisini tanımlayamamış toplumun kişiliğini, benliğini arama çabasının en ilkel biçimlerinde olabilmektir. Onu tüm bir yaşantıyı kapsayacak, daha kapsamlı sorular sormasını sağlayacak düzeyde geliştirebilmektir. Dolayısıyla toplumdaki bu eğilimlerle varolma, onunla gelişme, onu dönüştürme, onunla dönüşme bizim perspektifimizdir. Politikalarımızı içe dönük, bizim ihtiyaçlarımıza göre değil, dışa yönelik toplumun ihtiyaçlarına göre oluşturmamız.

Burada önemle dikkate alınması gereken bir konu da meşruluk problemidir. Egemen sınıfların, devrimcilerin kendi eylemlerini, örgütlerini gayri meşru ilan ettiği bir dönemden geçiyoruz. Halkla, halkın mücadelesi ile devrimciler arasında ciddi bir ayrımın yapılmaya çalışıldığını görüyoruz. Devrimciler bir takım

amaçlar için biraraya gelen, bu amaç doğrultusunda her türlü araca başvuran, huzursuzluk, terör yaratan unsurlar olarak tanıtılıyor.

Egemen sınıfların bu politikalarına karşı çıkılmalıdır. Halkla, onun mücadelesi ve örgütlenmesi ile devrimci örgütlenmeler arasındaki yapılan ayrımın sahteliği anlatılmalıdır. Devrimcilerin halkın eylemliliği ve örgütlülüğü demek olduğu, bu anlamda meşru bir güç oldukları anlatılabilir. Dolayısıyla politikalarımız bizi yalnızlaştırmaya, toplumdan uzak tutmaya hizmet etmemelidir. Topluma yayılabilmek, orada meşru bir güç olma başarılabilmelidir. Ancak bu bütünlük sağlarsa devrimcilerin halktan kopuk teröristler olduğu imajı ortadan kaldırılabilir, terör ideolojisinin üstesinden gelinebilir.

Bu tür politikalar özellikle kırsal alandaki arkadaşlar için daha da önemlidir. Onlar bugünkü gerçekliğin, bugünkü eylemliliğin ürünü değiller. Halkla, onun bugünkü mücadelesi ile güçlü bağlara sahip değiller. Ve bu anlamda onların iradesini temsil etmiyorlar. Sınıf mücadelesinin oldukça sertleştiği, keskinleştiği bir dönemin, bir başka dönemin ürünüdürler ve bugünkü gerçeklik açısından fazla "sivri" bir görünüm arz ediyorlar. Kırsal kesimde ve daha da önemlisi Türkiye genelinde sınıflar mücadelesi oldukça başka zeminde, başka eksenlerde geliyor. Hayatın ve bugünkü sınıf mücadelesi gerçekliğinin dışında kalmış bu ilişkiler, cuntanın karşısında doğrudan boy hedefi oluşturuyorlar. Halkın seyirci kaldığı, onun mücadelesi ile bağları kurulmamış bir çatışma ortamı söz konusu oluyor. Dolayısıyla bugün kırsal alandaki varlığımız döneme uygun bir hale getirilebilmeli, köylülüğün, toplumun genel problemleri içinde, kendini yeniden tanımlayabilmelidir. Eski örgütsel, askeri ve politik varoluş şekli ile oralarda yaşam sürdürmenin zorlanacağı açıktır. Ülke çapında genel bir hareketliliğin, merkezi politikalar doğrultusunda halka kök salmış örgütlülüğün olmadığı bugünkü boyutta arkadaşlar kendilerini mücadele sürdüren, politikalar üreten bir örgüt olarak görmek ve göstermekten çok daha fazla yaşamak zorunda olan, yeni döneme uymak zorunda olan insan toplulukları olarak görmek zorundadırlar.

1983 haziran'ı eleştiri-özeleştiri süreci

Bugün gelinen noktada toparlanma süreci diye adlandırdığımız 1981 ile başlayan yenilgi sonrası döneme müdahale pratiğimizi de bu açılardan eleştiriyoruz. (Diğer mektupta bu eleştiri noktaları olduğu için burada kısa geçeceğiz.)

Bu konuda birinci olarak, esas olanın bugünün sorunlarına çözüm getirmek olduğuna inandığımızın bilinmesidir. Dolayısıyla durulan bir yerden bir geçmiş yargılaması söz konusu değil. Bugünü açmayan, bugünün görevlerine çözüm getirmeyen bir bakışın geçmiş eleştirebilmesi zordur. Geçmiş bir siyasal pratikse o ancak bir başka siyasal pratikle eleştirilebilir. Bu nedenle içinde yaşadığımız yenilgi sonrası olumsuzluklarımızın ancak bir süreçte aşılabileceğini zannediyoruz. Bu anlamda kendi eleştirimizi sürece yaymış bulunuyoruz. Kendimize yönelttiğimiz eleştirileri şu biçimde özetlemek mümkün:

Yenilgi, örgütsel, politik bir olgu idi. Bir tek devrimci hareketimizin, örgütümüzün yenilmesi, dağılması değil, bir bütün olarak halkın eylemliliğinin yenilgisi idi. Sınıf mücadelesinde bir dönemin kapanması, yeni bir dönemin açılması anlamına geliyordu. Türkiye rejiminin karakteri, halkın mücadele eğilimi, bu mücadelenin örgütlülükleri, genel olarak solun özel olarak bizim durumumuz, halkla, eylemlilikle bağlarımız itibarıyla eskisinden tümüyle değişik bir dönemdi. Türkiye tarihinde bir sayfanın kapanması anlamına geliyordu. Oysa bizler yenilgiyi bu denli güçlü bir politik ve tarihsel bir olgu olarak değerlendiremedik. Halkın, bütün bir toplumun yenilgisi olarak görmedik. Sorunu sadece kendimizle sınırlı bir çerçevede ele aldık. Her ne kadar dönemi aşmada çeşitli teorik açılımlar sunmaya çalıştysak da pratiğimiz çok farklı oldu. Pratikte yenilgiyi sadece basit bir örgütsel darbe olarak ele alan bir çizgi izledik. Adını koymamış olmamıza rağmen, bu anlamda teorik tespitler yapmamış olmamıza rağmen kalınan yerden devam etme anlamına gelecek bir pratiğe girildi. Pratiğimize egemen olan şey lafta söylediğimizden farklı idi. "Hareketin toparlanması basitçe kalan ilişkilerin bir araya getirilmesi değildir," dediysek de başka bir şey de yapmadık. Kopan film şeridi düzeltilecekti, görevle-

rimiz zaten tespit edilmişti, bu görevlerin yerine getirilmesine çalışılacaktı. Herşey örgütsel hata ve zaafıların düzeltilmesine bağlı idi. Yenilgi bizim örgütsel eksikliklerimiz nedeniyle meydana gelmişti. O halde hemen bu eksiklikleri giderme yolunda çalışmalara başlanmalıydı. Bu düşünce hem odağa sadece bizi koyduğu için yanlıştı, hem de zaten önüne görevler koyan "Biz", eski "Biz" değildi. Ne bir mücadeleyi temsil ediyor, ne de herhangi bir politika doğrultusunda halkı eylemliliğe sokabiliyorduk. Böylece eskinin basitçe bir devamı biçiminde, bizim subjektif niyetimizin ürünü bir dizi zorlamalara girdik. Dışımıza örgütü yeniden kurduğumuz ve bunun tamamlandığı havasını verdik, askeri örgütlenmelere girdik, cepheler kurduk. Hareketimizin yapamadığına inandığımız ne kadar şey varsa, bunun on yıllara yayılmış görevler olduğunu kavramadan, hepsini birkaç ayda yapmaya kalktık. Devam eden bir hareketin sorunları ile uğraştığımızı inanıyorduk. Tabii ki herşey devam ediyorsa toparlanma ağırlıkla bizim idari toparlanmamızdı. Siyasi hat sonra geliyordu. Bu tablonun yarattığı kaos ve karmaşanın sonuçlarını bugün de yaşıyoruz. (Pratikte olumsuzlukların görülmesi ile Haziran ayında açık bir tartışma başlatıldı. Bugün bu tartışma başka biçimlerde de olsa sürmektedir. Başlangıçtaki mantığımızdan farklı bir mantıkla hareket etmeye, pratiğimizi buna uygun dönüştürmeye çalışıyoruz. Bugün birçok sorun da, ya arkadaşlarımızın bu mantıksal dönüşü kavrayamalarından ya da ilk yaptıklarımızın doğruluğuna inanmalarından kaynaklanıyor. Haziran'daki tartışma örgüt konusunda idi. Bizler, sosyal gerçekliğin dışında, mücadelenin dışında, salt kendimizi bir araya getirip buna örgüt demeyi veya irademiz dışında örgüt olarak görülmesini doğru bulmadık. Hayattan kopuk örgüt olamazdı. Devrimci Yol'un bugünkü problemi kalan ilişkileri basitçe bir araya getirip topluma örgüt diye dayatmakta görülemezdi.)

Bugün bir dönem kapanmıştır. Artık görmek zorundadır ki hayat, mücadele bir başka zeminde sürmektedir. Politikalar, araçlar buna göre yeniden düzenlenmek zorundadır. Bizler bu zeminde yer almak istiyorsak, bugünü, toplumun ana yönelimlerini kavramalıyız. Asıl problemimiz, döneme denk düşen, dönemin

gerçekliklerinin ürünü ideolojik-politik bir siyasal hat yaratmaktır. Devrimci Yol hareketinin bütünlüğü ancak böylesi bir siyasal hat etrafında yeniden yaratılabilir. Bu ise emekçi sınıf ve tabakalarının bugünkü hareketliliklerinde yer almakla başlayacak bir eylemlilik sürecinin işidir. Geçmişten kalanlar ancak bunu kavrarlarsa yeni dönemin unsuru olurlar. Yeniden bir hareket yaratmak sorunu ile karşı karşıyayız. Devrimci hareketin ideolojik-teorik mirası, onlarca sempatzana bu konuda olumlu bir malzeme sunmaktadır.

yeni dönemde bizim için bazı ipuçları

Türkiye tarihinin garip bir adeti var. Her on yılda bir herşeye yeniden başlanıyor. Devrimci hareketler açısından da bu böyle. Artık her askeri darbeden sonra yeniden başlamaya alıştık. Bu aynı zamanda devrimci hareketlerin önemli bir zaafı anlamına da geliyor. Sol hareketler genellikle mücadelenin belli bir döneminde, dönemin sınırlı özelliklerinde kendilerini tanımlayabiliyorlar. Varlıkları ağırlıkla oluşturabildikleri örgütsel yapılar oluyor. Bu örgütsel yapıları tutan, biraraya getiren değerler sisteminin toplumun köklü eğilimleri ile sıkı bağlar oluşturamadığı gözleniyor. Bu nedenle her darbe ile birlikte yerle bir olunuyor, örgütlü yapının kendisinden başka insanları birarada tutacak güçlü değerler yaratılamadığı için her şeye yeniden başlanmak zorunda kalınıyor. Şimdi yine sol hareketler benzeri bir sorunla karşı karşıyalar. Gelenekselleşememiş, toplumda maddi bir güç olamamış özellikleriyle yeniden devreye girecekler. Devreye bu her yeni giriş oldukça sancılı ve sıkıntılı oluyor. Zorlanıyor. Ve eski örgütsel yapılar geçmişin sınırlı değerleri üzerine oturdukları için yeni dönemde engel teşkil edebiliyorlar. Oysa kökleşmiş burjuva akımlar açısından veya İslami hareketler açısından sorun bu kadar sancılı değil. Toplumun belli tarihi özellikleri ile güçlü bağlar kurmuş olduklarından dolayı örgütsel yapıları darbe yese, dağılsa bile yeniden örgüt olmak zor olmuyor. Çünkü bir tek politik boyutta ve onun çok sınırlı biçimlerinde var olan akımlar değil. (Örneğin bir İslami hareket açısından bir örgütte toplanmak onun bütününe çok sınırlı bir parçasını oluşturuyor.) Hayatın her bir boyutunda kendisini ta-

nımlayabilen, belli davranış biçimlerine denk düşen hareket özelliği gösteriyorlar. Bu nedenle bir boyuttaki (politik-örgütsel) darbeler fazlaca sarsmıyor bu akımları. Devamlarını sağlamada zorlanmıyorlar.

Bizler bugün Devrimci Yol açısından da benzeri bir gelenekten söz etmek istiyoruz. Devrimci Yol hareketinin de bir yaşantı biçiminin bütününe kapsayabilecek ölçüde değerler sistemi yaratabildiğine, bu anlamda topluma kök saldığına inanıyoruz veya inanmak istiyoruz. En gelişmiş haliyle Fatsa'da örnekleri görülebilen bu tür bir hareketin kendisini salt politik düzeyle sınırlamadığına inanıyoruz. Dolayısıyla THKP-C ile başlayan bu farklı ruh halinin, davranış biçiminin, anlayışın gelenekselleşmesinden, yeni bir geleneğin yaratılmasından söz ediyoruz. Bu geleneğin yaratılması ise açıktır ki basit bir örgüt probleminin çok ötesindedir ve kitlelerin günlük yaşantısında, eylemliliğinde ve bunun örgütlenmesinde, somutta geliştirilecek ve farkları pratik mücadelede, onun dönüştürülmesinde gösterilebilecek gelecek topluma has ilişki ve değerler anlayışı bütünlüğüdür.

dün - bugün - yarın

Her yeni dönemin başlaması kaçınılmaz olarak her hareketin kendi geçmişi ile tartışmasını gündeme getiriyor. Geçmişin hangi ölçülerde tekrar edileceği, hangi ölçülerde aşılabileceği, yenin ne kadar yeni olduğu, ne kadar eski görevlerde değişikliğe yol açtığı hep tartışma konusu olur. Ve daima kendisini aynen devam ettirmek isteyen eğilimleri doğurduğu gibi farklı varyasyonlarda değiştirmek isteyen eğilimlerini de çıkarır. Tabii ki burada önemli olan, aynen devam-değiştirme diyalektiğinin bireylerin isteklerine, subjektif niyetlerine bağlı olmadığıdır. Bu doğrudan istemlerden bağımsız bir maddi gerçekliktir. Asıl sorun bu gerçekliğin kavranıp kavranmamasında yatmaktadır.

Bizler Devrimci Yol hareketinin ancak bir eylemlilik sürecinde, siyasal bir pratikte eleştirilebileceğine ve aşılabileceğine inanıyoruz. Geçmiş hareketin amacının mücadeleyi ve dönüşümü tüm bir topluma yaymak, toplumsal bir dönüşüm gerçekleştirmek olduğuna inanıyoruz. Gerek sınıf mücadelesinin aşırı biçim-

de politik düzeyle sınırlı keskinleşmesi nedeniyle, gerek halk yığınlarının sosyal-kültürel alanlarda, kendisini aşacak, geliştirecek, dönüştürecek örgütlenmeleri geliştirememesi nedeniyle bunun tam anlamıyla başarısız olduğunu söylüyoruz. Toplumsal dönüşümü devrimi hem toplumun tüm kesimlerine yaymak, hem de bunu yaşıntının bütün boyutlarında gerçekleştirmek... Yapılması gerekenin bu ölçüde kapsamlı bir hareket yaratmak olduğuna inanıyoruz. Bunun yolu, toplumun bugünkü basit sorunlarında yer almaktan, oralarda meşrulaşmaktan geçiyor. Basiti geliştirmek, dönüştürmek, onunla birlikte kendimizi de dönüştürmek... Bu nedenle kalkış noktamız toplumun bugün içinde bulunduğu durumdur. Politikalar, örgütlenmeler, mücadele biçimleri toplumun ihtiyaçlarına göre tespit edilmelidir. Bugünün politikaları geçmişten çıkartılamaz. Bugünün politik görevleri geçmişin politik görevleri olarak görülemez.

Bugün en önemli yanlış düşünce, bu dönem değişikliğinin tarihsel anlamını kavrayamamaktan kaynaklanıyor. Herşeyin basitçe devam ettiği zannedilerek, devam eden bir hareketten ve bu hareketin görevlerinden söz ediliyor. Oysa bugün içeriği belirlenmiş, sınırları sınıf mücadelesi gerçekliğince çizilmiş, bütünlüklü bir "Biz" diye birşey henüz yeterince oluşmuş değildir. Bu nedenle hem dışımızdaki gerçeklik hem de biz değiştiğimiz için, eski "Biz" olmadığımız için, görevlerimizin neler olduğunu Devrimci Yol dergilerinden çıkartamayız.

Dogmatizm önemli bir sapmadır. Bugünün görevlerini tarihe bakarak, bugünü tarihten benzetmeler bularak çözmeye çalışır. Bu hastalık bizde hareketin bir başka dönem için tesbit ettiği politikaları aynen savunmak şeklinde ortaya çıkıyor. Bugünün gerçekliğini analiz etmek yerine, söylenenlerin geçmişle ne kadar çelişip çelişmediğine bakmakta kendini gösteriyor. Geçmiş yazılı metinlere "bağlılık", ters düşmemek bugünkü görevleri çözmeye gözönüne alınan ilk kriter oluyor; bu mutlaka aşılmak zorundadır.

Geçmişte sivil faşist saldırılar, bu saldırıları destekleyen egemen sınıfların iç savaş politikaları, bunlara karşı halk yığınlarında gelişen direnme eğilimleri söz konusu idi. Taraflar buna göre şekillenmişti, politikalar buna

göre oluşturuluyordu. Özetle antifaşist direniş çizgisi diye adlandırılacak bir politik hat söz konusu idi. Bugün ise (sadece kurumlarıyla da olsa) oturmuş bir rejim söz konusu. Politik mücadelenin ana eksenini demokrasi kavgası oluşturuyor. Taraflar Cunta'ya, onun zorla dayattığı sisteme karşı aldıkları tavırlara göre şekilleniyorlar. Geçmişte iktidarda, yönetimde olan politik ekipler bugün muhalefettedirler. Cunta'nın sistemine karşı demokrasi konusunda açılımlar sunarak topluma farklı bir seçenek sunmaya çalışıyorlar. Tarafların konumları, söylemleri, sınıf mücadelesine müdahale yöntemleri değişmiştir. Geçmişteki politikaları aynen devam ettirerek bugünün sorunlarına çözüm getiremeyiz.

Bizlerin, toplumun bugünkü arayış eğilimleri ve demokratikleşme eğilimleri üzerine söylediklerimizin Devrimci Yol'da olmadığı yolunda itirazlar geliyor. Devrimci Yol'un teorik görüşlerine ters düşüldüğü, başka bir teorik zemine kayıldığı, hareketimizin temel tezlerinin değiştirilmek istendiği iddia ediliyor. Bugünkü gerçeklikler üzerine söylenenlerin geçmiş metinlerle bağını aramak mantığı ve eleştirisi bizler için yeni değildir. Tüm bir 75-80 döneminde dönemin ve mücadelenin gereklerine uygun ne söylenmişse (örneğin Direniş Komiteleri) bunların "Kesintisiz Devrim" de olup olmadığı, orada yazılanlara ters düşüp düşmediği sorulmuştur. Öncü savaşı, silahlı propaganda v.b. tezlerini ne kadar inkâr ettiğimiz ispata çalışılmıştır. Bu nedenle bu tür bir tartışmanın kesinlikle ilerletici olmadığına inanıyoruz. Bu bakış, itiraz tarzının özünde Marksizmi belli bir biçimde yorumlama eğilimi yatmaktadır. Teoriyi bitmiş, tamamlanmış bir şey olarak ele almak, sonra hayatı bu teoriye göre açıklamak eğilimidir bu. Bizler Devrimci Yol'un tamamlanmış, bitmiş bir teori bütünlüğüne ulaştığına inanmıyoruz. Kendimizin de böyle bir bütünlük kuracağına inanmıyoruz. Çünkü hayatı, gerçekliği onun bütün dönemlerinde kucaklayacak bir teorinin olmadığına inanıyoruz. Marksizmin bir mantık, bir araştırma yöntemi, gerçekliği belli bir tarzda ele alış olduğunu biliyoruz. Esas olan sürekli değişen, altüst olan, gelişen toplumdur, hayattır. Bunu kavramak isteyen teoride sürekli kendisini geliştirmek zorundadır.

Bunu Devrimci Yol - THKP-C ikileminde

rahatlıkla gözleyebiliriz. Devrimci Yol THKP-C'yi reddetmedi. Onu savundu ve bunu onu aşarak gerçekleştirdi. THKP-C'yi devam ettirme sorununu, kendi gerçekliğinin problemlerine aynı mantıkla yaklaşma ve çözme sorunu olarak koydu. Bugün açık ki hayat, mücadele devam etmekte, görevler de buna bağlı olarak değişmektedir. Devrimci Yol bu değişene ayak uyduramadığı, yeniyi uyamadığı için yenilmiştir. Bizler bugünkü görevleri çözerek, bugün için yapılması gerekenleri yaparak Devrimci Yol'u aşmak zorundayız. Tıpkı yarınki kuşakların bizleri aşmak zorunda oldukları gibi. Ve bunun inkâr-kabul ikilemi ile hiçbir alâkası yoktur.

Bugün bizler yurt dışında bir çevre konumundayız. Teorik konularda tartışan, tartıştığımızı iletmeye çalışan bir insan grubuyuz. Kendimizi bir örgüt gibi, tamamlanmış bitmiş bir örgütlenmenin merkezi bir yapılanması gibi sunma eğilimlerini doğru bulmuyoruz. Özellikle sürgündeki Devrimci Yol'cuları, yurt dışı Devrimci Yol siyasi hareketi dışında ayrıca örgütlemeyi, ayrı bir siyasi irade olarak bir arada tutmayı doğru bulmuyoruz. Örgüt işin örgütüdür. Bizim prensibimiz budur. Hayatla, pratik mücadeleyle bağları kopmuş tek tek insanlardan örgüt oluşturma, hangi fonksiyonların ürünü olduğu belli olmayan böylesi bir yapıyı hareketin bir organı olarak sunma mantığının Devrimci Yol'a ait olduğunu sanmıyoruz. Ülkede bugün yapılması gereken, geçmişten kalan insanlar ve ilişkiler topluluğu olan bugünkü görünümümüzü, yaşanan gerçekliğin bir parçası haline getirebilmektir. En büyük şanssızlık pratiğin, yaşayanın içinde olan legal insan sayısının azlığıdır. Bizler birçok şeyi ancak düşüncede zorlayarak tartışabiliyoruz. Düşünceyi ilerleterek, düşünceyi zorlayarak birşeyleri geliştirmek istiyoruz. Oysa pratik hayat bizim dışımızda akıyor. Burarlarda yer almak, yer almanın yolları bulunmak zorundadır ve bunların sorunları bizlerle tartışılmalıdır. Mahalle halkının, işçinin, memurun, gençliğin sorunları, çevremizdeki her türlü muhalefet eğiliminin (SODEP, DSP, DYP, RP'nin v.b) yönelimleri bilinebilir olmalıdır. Farklı muhalefet eğilimleri içinde yer almanın koşulları oluşturulabilmeli, halkın her türlü sorunu etrafında ne tür meşru örgütlenmeler geliştirilebileceğinin yolları bulunabilmelidir. Bütün bunlar bizim yurt dışından yapabileceğimiz, reçetelerini bulabileceğimiz şeyler değildir. Ülkedeki arkadaşların, ilişkilerin kendilerini yayarak, topluma açılarak, politikaları herkesle, her kesimle tartışarak yapabilecekleri şeylerdir bunlar.

Bu denli kapsamlı sorunlarla karşı karşıya olmamıza rağmen birçok arkadaşın ilgilendiği şeyin "İlişkilerimiz ne olacak?" sorusu olduğu gözleniyor. İlişkileri netleştirmek arzusu öne çıkıyor. Oysa bizlerin birbirimizle ilişkilerimizin içeriğini belirleyecek şey toplumla kurulan ilişkilerdir. Politikalarımız, bu politikalar doğrultusunda geliştirilen eylemlilikler bizle toplumun, devrimci örgütlenmelerle halkın ilişkisini belirleyeceği gibi kendi iç ilişkilerimizi de belirleyecektir. Dolayısıyla bugünkü konumuyla, gerçeklikle bağlantısı kurulmamış, kendi dışında kendisini tanımlayacağı unsurlarını yaratmamış insan topluluğunun salt kendi ilişkisini belirlemesinin imkânı yoktur. Bunun da ötesinde, bugünün temel problemi bizim içe dönük kendi konumumuzu temel alan bir tartışmayla aşılamaz. Başlangıç noktasını kendimiz ve ilişkilerimizin konumunu alan bir tartışma bizi daraltır ve sınırlar. Dışa açılmanın, dışımıza yönelmenin, dışımızla tartışmanın önünü tıkar. İdeolojik birlik pratikte yapılanlarda birliktir, işte birliktir. Statik (durağan) bir ideolojik birlik çabası başarı ile sonuçlanmaz. İnsanların tek tek birliği değil, varolan, süren mücadelenin, eylemliliğin birliği öne çıkarılmalıdır. Yapılanlarda sağlanacak birlik için şüphesiz önce birşeylerin yapıyor olması gerekmektedir. Gelineen noktadaki önemli bir tıkanma da budur. Durağan insanlar görünümü arzediyoruz. Ve bu çemberin dışına çıkılmadıkça bir çıkış sağlanamaz.

Bu nedenlerle bugün anlaşılmış bir insan topluluğu olarak çıkış yapma aşamasında değiliz. Bunun koşullarını oluşturma, belli bir gerçekliğin son sözü olarak bunu gündeme getirmenin yollarını yaratma sürecindeyiz. Ve bu bizlerin niyetlerinden öte, ülkede yaratılmış bir maddi gerçekliğin sorunudur. Çünkü kimlerin bir arada olacağının cevabı, insanların niyetleri veya bizlerin seçmesi ile tayin edilerek değil, pratik mücadelede yer almakla çözülecek bir sorundur.

Şüphesiz geçmişten kalan bizler, tecrübelememizle, teorik bilgi birikimimizle olumlu bir

miras oluşturunuz. Fakat geçmişte birşey olmanın yarın birşey olmanın garantisi olmadığına inanıyoruz. Eğer tüm örgütlerden farkımızın gerçeklikte yeniden varolabilmekten geçtiğine inanıyorsak, geçmişten kalan insanlar olarak da aynı sorunlarla karşı karşıyayız. Bu bir anlamda kendimizi yeniden ispat etme sorunudur. Bunu eğer Devrimci Yol'cu isek, Devrimci Yol'u doğru kavramışsak başarabiliriz. Hayatın içinde yeniden canlı unsurlar olarak varolma sorununu çözmek zorundayız. Bu nedenle ne yurt dışına, ne birtakım insanların biraraya gelmelerine farklı payeler ve anlamlar yüklemeyi doğru bulmuyoruz. İnsanların çoğu böyle istese bile bu doğru değildir. Bugün yurt dışının sunduğu imkânların doğru kullanılması gerektiği bunun dışında farklı bir şeydir.

Şu anda içinde yaşadığımız süreç kendimizi, ilişkilerimizi merkezileştirmek süreci değildir. İlişkilerimizi yaymak, yaygınlaştırmak zorundayız. Kendimizi şu aşamada bir örgüt gibi kapatmayı, kapanmış bir örgüte başkalarını çağırarak şekline alabilecek bir ilişki mantığını doğru bulmuyoruz. Yatay ilişkiler geliştirilmelidir. Dışımızdaki çevrelere, oluşmakta olan çeşitli muhalefet odaklarına ulaşıldığında görülecektir ki, yüzlerce, binlerce bizim gibi düşünen insanlar vardır. Hareketin bu yatay ilişkilerin gelişmesi, yeni çevrelerin oluşması sürecinde merkezileşmesi gerekiyor.

Yurt dışı bu süreçte tartışan ve farklı çevreler arasındaki tartışmaları ileten olumlu bir koordinasyon rolü oynayabilir. Bu söylediklerimizin "herşeyin tatil edilmesi" olarak anlaşılması doğru değildir. Hareketin çeşitli çevreleri arasında uyum, koordinasyon, pratik ihtiyaçlar konusunda buraların avantajları kullanılmalıdır. Ama bunun üzerine bir başka beklenti yüklenmemelidir. İnsanların ne yapacaklarının ayrıntılarını söyleyen, belirleyen, tayin eden bir merkez değildir yurtdışı. Beklentisi yurtdışı olan, veya yurtdışından hareket olmak, pratik sorunlarının bütününe yakını buralardan çözmek isteyen bir hareket, hareket olamaz. İnsanlar bizlerden kendilerinin atacakları adımların ayrıntısının cevabını beklemesinler. Bizle yapılanları ve yapmak zorunda oldukları şeyleri tartışsınlar. Bizler her bir kesimin düşüncesini başka yere aktaralım. Bu tartışılanlar mümkün olan en geniş çevreye

tartışılmaya çalışılmalıdır.

Bu düşünceleri, "Beni bağlayacak irade yok, bildiğimi yaparım" diye yorumlamak devrimciliği gönüllü birlik olarak değil, idari yapının disiplin, denetleme kurallarıyla sağlanan birlik olarak görmektir. Devrimci Yol'culuk bu değildir. Bizler pratikte yapmak istediklerimizi birbirimizle tartışarak sağlıklı birlikler yaratabiliriz. Hareketin birliğini yaratmanın yolu ne herhangi bir çevrenin "ben merkezim" diye ortaya çıkmasından, ne de şu anda kimin söyleyeceğinin hareket adına bağlayıcı olduğunu tayin etmekten, hepimizi bağlayacak idari mekanizmalar yaratmaktan, kararlar almaktan geçiyor. Devrimci Yol'dan aldığımızın ve anladığımızın ne olduğu buralarda sınanacaktır. Diğer gruplardan ne kadar farklı olduğumuzu bizi bağlayacak örgütsel mekanizmalar olmadığı dönemlerde siyasal olarak ortak davranmayı başararak gösterebiliriz. Devrimci Yol'un üstünlüğü budur. Ve bugün bu üstünlüğü kazananlar siyasal pratiklerini ("örgütsel yapı yok, istediğimi yaparım" diyerek değil) diğer çevrelerle tartışarak, tartışmalar sonucu karar vererek yaratacakları birlikliklerde kendilerini ispat edeceklerdir. Örgütsel bağlayıcı mekanizmaların ancak devlet dairesindeki memurların yetki problemini çözdüğü, ama devrimci bir siyasal hareketin sorunlarını çözemeyeceği unutulmamalı.

Hareketimizde belli insanlar, bizlerin bu idari anlamda merkezi rolü oynamak istemeyişimizi bir güvensizlik ve kendilerinin yalnız bırakılması olarak görebilirler. Veya birileri "herkes başının çaresine baksın deniyor" diyerek kısa vadeli sonuçlar elde etmeyi amaçlayan spekülasyon ortamı yaratabilirler. Oysa problem kimsenin başının çaresine bakması, istediğini yapması değildir. Ne istediğini ve yaptığını bilen, bunu önce geçmişten kalan arkadaşlarıyla yapmak isteyen insanların bir Devrimci Yol'cuya uygun sorumlulukla birçok şeye kendi özgür iradesiyle karar vermesidir. Hayat, mücadele biz çeşitli idari mekanizmalar oluştursak da oluşturmasak da bu tür Devrimci Yol'cuları biraraya getirecektir.

"İlişkilerimizde belirginlik nasıl sağlanacak?" "Bizi birbirimize hangi örgütsel ilişkiler bağlıyor?" En çok duyulan sözler bunlar oluyor. Bizi, Devrimci Yol'cuları birbirine bağlayan şey nedir? Bu soruya belli biçimler-

de cevap vermek Devrimci Yol'u nasıl kavradığımızın da göstergesi olacaktır. Bizi birbirimize bağlayan şey ağırlıkla örgütsel bağlarımız mıdır? Biz örgütsel bağlarımız nedeniyle mi bir arada duruyoruz? Bu sorulara "Hayır" diye cevap vermek istiyoruz. Özellikle bugün (ne kadar yeni olduğu üzerine çeşitli tartışmalar yapıyor da olsa) farklı bir döneme girdiğimiz noktada, döneme ilişkin birçok yeni şeyin söylenmek zorunda olduğu noktada hayır demek istiyoruz.

Devrimci Yol'culuk ağırlıkla bir örgüte dahil olmakla, örgüt üyeliğiyle, ağırlıkla örgütsel ilişkilerde tanımlanmakla açıklanamayacak bir olgudur. Devrimci Yol'culuğu ağırlıkla bir örgüt ve örgütlü ilişkide tanımlamayı onun ruhunu anlamamak, geleneksel solun özelliğini tekrar etmek olarak görüyoruz. Bizleri geçmişte bağlayan şeyler, bugün de bağlayacak olan şeyler öncelikle örgütsel ilişkilerse yeni bir egemenlik ilişkisinden başka birşey üretememiştir demektir.

Türkiye solunda her on yılda bir yeniden başlamanın sırrı böylece daha iyi anlaşılıyor. Bir ilişki, sonuçta kimin nerede olacağını, insanların hiyerarşik sıralanmasını belirleyen bir değerden başka birşey yaratmayan bir hareket elbette her on yılda bir yeniden başlar. Bugün iş yapmanın yolu, belli bir faaliyetin yolu (ana eksten) örgütsel ilişkileri belirlemekten mi geçiyor? Bugün bizlerin temel problemi ilişkilerin yeniden düzenleneceği ve ayarlanacağı mıdır? Devrimci Yol bizleri bir arada tutan şeyin bir mücadele olduğunu, pratik kavga olduğunu öğretti. Bizler belli bir davranış biçimini, belli bir eylemlilikte kendisini tanımlayan değerler sistemini geliştiren bir hareket olarak biliyoruz ki aramızdaki ilişkilerin siyasal-ideolojik yanı daima ön plandadır.

Devamının koşulu örgütsel ilişkisinin devam edip etmemesinde yatan bir hareket devam edemez. Varolmasının koşulu, örgütlü ilişkisinin var olup olmamasına bağlı bir hareket devrimci bir siyasal hareket değildir. Çünkü bir devrimci hareket bir ruh hali olarak tüm dönemlere yayılmış biçimde, örgütsel ilişkilerin çok ötesinde oluşmuş değerler bütünlüğü demektir. Devrimci Yol hareketi, örgütsel ilişkisi olmasa bile, ona ihtiyaç duymadan, çok farklı yerlerde aynı ruh hali ile çalışabilen, topluma, içinde yaşadığı gerçekliğe aynı mantıkla

yaklaşabilen ve müdahale edebilen insanlar bütünlüğüdür. Gerek ideolojik, gerek kültürel, gerek siyasal boyutlarda yarattığımız (pratiğimizde var olan ama adını koymadığımız) özelliklerimize baktığımızda, örgütsel ilişki probleminin bizde çok sonlarda geldiği görülecektir. Dolayısıyla bugün bizleri birbirimize bağlayan değerlerin sınıandığı bir dönemi yaşıyoruz. Güçlü örgütsel ilişkilerimizin olmadığı bu dönemde, buna gerek duymadan, aynı davranış biçimlerini göstererek, Devrimci Yol'un hedeflediği hayata belli bir biçimde müdahale eden insanların birikteliğini başarmamız gerekiyor. Eğer örgütsel ilişkiden çok daha fazla şeyler yaratabilmişsek varoluruz. Eğer bir örgütsel ilişkiden başka bizi birarada tutan değerler sistemi oluşmamışsa ne kadar örgütsel ilişki belirlersek belirleyelim yok oluruz. Devrimci Yol'u bir ilişki olarak kavramak, onun devamı koşulunu bir ilişkinin devamı olarak anlamak Devrimci Yol'u kavramamak, anlamamaktır. Ve onu devam ettirecek herhangi başka bir özelliği kazanamamış kişilerin savunabileceği bir şeydir.

Son bir söz de dağılma ve örgüt dağıtma konularına ilişkin...

Devrimci Yol Hareketi bugün merkezi bir ideolojik hat etrafında birleşmiş bir görünüm arzetmiyor. Yenilgi sonrası hareketimiz bu anlamda bütünlüğünü kaybetmiştir. Kalan yapıların ve insanların topluma, döneme bağları sorununu çözmeden, yeniden kendilerini bütün olarak sunma çabaları tutmadı. Çünkü Devrimci Yol'u herkes başka anlamıştı. Herkes için Devrimci Yol başka birşeydi. Ve bugünü de buna bağlı olarak farklı kavıyordu. Kendi dışıyla bağları kurulmamış, farklı düşünen insan topluluklarının bu birarada olma çabası hareketin tüm problemlerinin idari problemler olarak kavranmasına yol açıyordu. İki yıla yakın bir süreçte oluşturduğumuz çeşitli yapıları hareketin tamamlanmış organları olarak görme, gösterme eğilimleri gelişti; herkesin farklı bir pratik yaptığı, herkesin farklı mantıklarla hareket ettiği bir kargaşa ortamı yaşandı. Bugün birliği belli bir düşünce ve bu düşüncenin pratiğinde sağlam çabaları sürüyor. Bu ideolojik çabayı, bunun pratik sonuçlarını kavramayan bazı arkadaşlar sorunu parçalanma, dağılma olarak koyuyorlar. Oysa bugün zaten hayatın dağıttığı, birbirlerini

eski Devrimci Yol'culuktan başka herhangi yeni bir siyasal pratiğin bağlamadığı insanlar topluluğunun yeni bir politik hat etrafında birlik-teliğini sağlamak sorunu ile karşı karşıyayız. Bu da ancak Devrimci Yol'un ve dönemin ortak kavranabilmesi ile mümkündür.

1981 sonrası pratiğimizde ise hayatla bağı kurulmamış insanlar topluluğunu *örgüt olarak* bir araya getirerek (niyetlerimizden bağımsız olarak) ideolojik sorunların insanların günlük davranışlarında ikinci dereceden sorunlar olarak ele alınmasına neden olduk. Hemen hemen her şeyin önüne kendimiz, ilişkilerimiz, idari problemlerimiz geçmişti. Bugün bütün bunlar aşılacak zorundadır.

"Bürokratik düşüncenin temel eğilimi, bütün siyasi problemleri idare problemine çevirmektir." Bazı arkadaşlar 8-9 aydır içinde bulunduğumuz siyasi tartışmalara ilgi göstermiyorlar. Siyasi tartışmaları ve içeriğini ikinci plana koyuyorlar. Haziran'la birlikte başlayan özeleştirinin içeriğini, kendisinden önce yapılandan köklü farkını anlamıyorlar ve, a ilginç bir biçimde buna ses çıkartmayarak tali bir sorun olarak görüyorlar. Ama tüm bu tartışmaların doğal bir sonucu olarak, gelineen noktada hareketin bugünkü tablosunun adı konunca çok aktif bir tepki gösteriyorlar, "dağıtıyoruz, yıkıyoruz" diye haykırıyorlar. İdeolo-

lojik problemlere aynı hassasiyetle yaklaşamayan bu tür bir bakış açısı için Devrimci Yol geçmişte de, bugün de bir idari yapılanmadır, idari bir örgüttür, örgütsel ilişkilerdir, diğerleri sonra gelir.

Yaratıcılığın, birçok şeyi geliştirmenin temel problem olduğu dönemlerde bürokratik idareci bakışın bu eğilimi yüze çıkıyor. Oysa ortada ülkedeki ilişkiler itibarıyla ne dağıtılan, ne ortadan kaldırılan veya kaldırılmak istenen birşey söz konusudur. Söylenen sadece ilişkilerin doğal erime, çürütmesinin önüne nasıl geçilebileceği, yaşam şartlarının nerelerde olduğudur. Dolayısıyla bugün dağılan değil, nerede, nasıl, hangi ölçülerde bir arada olacağını arayan ve toplumun sorunlarının benzerleriyle karşı karşıya olan bir hareket söz konusudur. Sağlıklı bir birliği, bütünlüğü, bir tek kendi insanlarıyla sınırlı olmayan, toplumu kucaklayan bir hareket anlamında yaratmanın çabaları içinde olanlar vardır. Ve bu dönemin en önemli eksikliği sadece verilenleri ve söylenenleri yapmaya alışmış insanların, gelişen ve değişen hayatın sorunlarını çözme aşamasında olduğumuz noktada sadece eski bildiklerini tekrar etmeleri ve bununla herşeyi çezeceklerine inanmalarıdır. Bir hareketin çürümek zorunda olan yanlarıyla yeşermek, gelişmek zorunda olan yanları arasındaki kaçınılmaz diyalektiktir bu...

solun birliği ve program sorunları

Sosyalistlerin birliği tartışmalarının, farklı öneriler, argümanlar ve girişimlerle değişik düzlemlerde sürmekte olması, bunları topluca ele alarak somut ve gerçekçi öneriler getirmeyi zorlaştırıyor. Bu yüzden soruna, bulunduğum yerden (*Sosyalist Birlik* dergisi) yaklaşmak; bunu yaparken de, Sosyalist Parti'den ayrılan muhalefetin tarihçesini bir kez daha ele almak, durumundayım.

Ashnda bu yazıda iki ayrı "birlik anlayışı" var. Birincisi, Sosyalist Parti'nin kuruluşu ve ilk aylarındaki "birlik anlayışı". İkincisi, bu partide yaşanan pratiğin dar ve kısa süreli tecrübesini de temel alan ve özellikle bugüne ilişkin bir diğer "birlik anlayışı".

bazı hatırlatmalar

Sosyalist Parti, 1986-87 koşullarında, bütün sol grupları birleştirecek geniş bir yasal ze-

min olarak düşünüldü. O dönemde, parti konusunun ele alındığı bütün yazılar ve konuşmalar, solun birliğini ve sosyalist demokrasiyi temel alıyordu. Sosyalist Parti'nin kuruluşu sebebini oluşturan ve açıklayan bu iki temelin geliştirilmesi ve gerçekleştirilmesi görevi, partinin kuruluşunu izleyen ilk aylarda terk edildi. Parti içinde ilk aylarda ortaya çıkan muhalefetin bütün görüşleri de yine bu iki noktada özetlenebilir: sosyalist solun birliği ve parti içi demokrasi.

Muhalefetin, TİKP içindeki eski tartışmalara kadar uzanan ve eksenini Aydınlik hareketinin toplu muhasebesi meselesinin oluşturduğu farklı bir boyutu daha vardı.⁽¹⁾ Fakat

1. Aydınlik geleneğinin muhasebesi, Ötö bir teörinin (Üç Dünya Teorisi) ve tamamen geçersiz kalmış bir politik pratiğin muhasebesidir. Ashnda, "muhasebe" terimini Asaf G. Ak-sel'in kullandığı anlamda "bilanço" terimi ile değiştirmek

Sosyalist Parti'nin yeni bir parti olma iddiası, bu boyutun acilen gündeme getirilmesini gerektirmiyordu. Aydınlik hareketinin önde giden kadroları, zaman içinde, bu geleneğin muhasebesini geniş bir çevreyi temel alarak gerçekleştirecekler ve bunu, solun genel muhasebesi ile birleştireceklerdi. Kabul gören proje buydu.

Sosyalist Parti, kuruluş aşamasında solun diğer kesimlerinin anlamlı bir bileşimini sağlamayı başaramadı ve Aydınlik hareketinin muhasebesi boyutu, zamanla, muhalefetin, Sosyalist Parti'nin birlik anlayışına ve iç rejimine ilişkin bütün argümanlarını istila etme eğilimi gösterdi. Bu arada, parti içinde yapılan tartışmaların bence çok belirleyici olan iki boyutu (solun birliği ve parti içi demokrasi) geri planda kaldı ve eksenini muhasebe meselesinin oluşturduğu demagogik bir "reformculuk-devrimcilik", "muhafazakârlık-yenilikçilik" tartışması (bu arada, Kruşçevcilik, Gorbacovculuk, Maoculuk, düzleyici Stalin, bekçi Brejnev, iktidarsız Troçki, muhafazakâr merkez, parti düşmanı muhalefet vb.) ortalığı kapladı.

Böyle bir gelişme belki kaçınılmazdı, belki değildi. Gene de, gelişmelere başından itibaren kısa bir göz atmakta, özellikle *Sosyalist Birlik* dergisinin bugün geldiği noktayı doğru saptayabilmek için, bence yarar var.

Birleşik sosyalist parti kurma faaliyeti başladığında, solun bir kesimi programında "sosyalizm" sözcüğü yer alan bir partinin 141 ve 142. maddeler kalkmadıkça kurulamayacağını öne sürüyor; daha geniş bir kesimi ise, Aydınlikçılar'ın "kötü şöhreti" nedeniyle parti

gerekir (bk. Asaf G.Aksel, "TİKP Muhasebesine Kenar Notları", Saçak, s.66, sf. 43). Burada, gerçekten de, sona ermiş bir dönemin kesin hesabının çıkarılması ve hesabın kapatılması söz konusudur. Üç Dünya Teorisi'nin bir teorisi olmayıp, Maoizm'in geç döneminde üretilen bir politika dünya tahlili, bir dış politika olduğu, kanıtlanmıştır. Böyle bir "teori"nin ve en genelde "Mao Zedung Düşüncesi" denilen felsefi ideolojinin ve bunlardan türetilen politikaların, incelenmesi ve irdelenmesi, yeni bir teorik açılım; sosyalist solun kavramak ve çözmek zorunda olduğu teorik sorunlara belirleyici bir katkı, sağlamaz. Dolayısıyla, Aydınlik geleneğinin geçmiş sorununa tarihsel bir olgu gibi yaklaşmak, bu yaklaşıma sağlayacağı yararı ancak çok dolaylı olabileceğini peşinen kavramak, bence çok önemlidir. Bu konuda başımıza gelebilecek en büyük felaket ise, muhasebeyi, bir bilanço çıkarmayı imkânsız kıla-cak şekilde, polemik düzeyinde sürdürmek ve şahsiyat yap-maktır.

kurma girişimine karşı çıkıyor veya tam bir kayıtsızlık içinde bulunuyordu.⁽²⁾ Buna rağmen, birleşik parti çalışmaları içinde yer almak isteyen nitelik ve nicelik bakımından dikkate değer bir kesim vardı.

14 Aralık 1986 toplantısı bazı endişeleri haklı çıkaracak ölçüde bir baskın havası taşıyordu. Böyle bir müsamereye ne tür komplekslerin ve kaygıların yol açmış olabileceğini burada tartışmayacağım. Ancak bu toplantının, düzenleniş, daha doğrusu sahneleniş tarzı, haklı tepkilere yol açtı. Tepkilerin haklılığına rağmen, o zamana kadar tartışma içinde yer alan farklı geleneklerden kişilerin program çalışmalarına katılmaları ve bir etki yaratmaları hâlâ mümkündü. Çünkü o sırada TİKP'den gelen kadroların tamamı yakını sosyalist bir partinin ancak birleşik bir parti olarak kurulabileceğine ikna edilmiş durumdaydı. İnisiyatifsizliklerine ve ancak bir merkeze sıkıca bağlı olarak mücadele edebilme alışkanlıklarına rağmen, Aydınlik geleneğinden gelen kadroların, dışa açılma, diğer sosyalistler ile birlikte olma, sol içi tecrit durumundan kurtulma, düşman kazanmama arzuları, tamdı. O sırada, bu arkadaşların hiç birisi -evet, hiç birisi- eski monolitik yapının tekrarını, aynı politik çizginin restorasyonunu istemiyor, nostalji duymuyordu.

2. Bu "kötü şöhret" meselesinin fazla abartıldığı kanaatimi hep korudum. Feodal değer yargılarının yaygın olduğu ortamlarda "ihamet" kavramına daima gerçekte olduğundan daha güçlü anlamlar yüklenir. Aranırsa, bütün devrimci geleneklerin geçmişinde böyle şeyler bulmak mümkündür. Burada önemli olan, yorumcunun olaya hangi açıdan baktığıdır. "İhbarçılık", "sınıf işbirlikçiliği" vb. gibi kavramlar, idealist bir bakış açısıyla, tarihsel ortamlardan koparıp abartılırsa, bunlara yol açan politikalar ve bu politikaların temelini oluşturan teoriler karanlıkta kahr. Bunun da husumet üretmekten başka faydası olmaz. Ayrıca, unutmamak gerekir ki, Aydınlik geleneği ve bu geleneğin içinde yer almış bütün devrimciler, kendi geçmişlerini irdeleme, yorumlama konusunda diğer sol geleneklere kıyasla daha ileride bulunmaktadır. Ben, Aydınlikçılarının özleştirme konusunda daha saydam ve bu saydamlığın dezavantajlarını göze almakta daha cesur olduklarını görüyorum. Diğer geleneklerin, geçmişleri bakımından, bu kadar derin bir muhasebeyi gereksinmedikleri söylenebilir. Böyle bir söylem, hem kışkırtır, hem de neticeyi değiştirmez. Aydınlik geleneğini, mahkeme kurup yargılayamayacağımıza göre, "ihamet" veya "vergi kaçakçılığı" gibi suçlamalarda bulunmadan önce, bu arkadaşların "muhasebe" başlığı altında ne söylediklerini anlamaya çalışmak gerekir. Şunu da özellikle belirtmek istiyorum ki, çeşitli birlik toplantılarına TBKP görüşündekilerin çağırılıp da, Sosyalist Parti ve Saçak çevresinin çağırılmaması bir tutarsızlıktır.

Aydınlık geleneğinin dışından gelip 14 Aralık toplantısından moral bozukluğu ile ayrılanlar birleşik sosyalist parti kervanından koptular; partileşme girişimi ve program tartışmaları içinde yer almadılar (üstelik kendileri de, bu çalışmaya alternatif üretemediler; ne yayın çıkarabildiler, ne de çıkarmakta oldukları yayınları sürdürdrebildiler -örneğin, SDP'den gelenler ve Zemin çevresi). Bu durum, Aydınlık çevresinde, "ne varsa bizde var," anlayışının güçlenmesini ve sosyalistlerin birliğini gerçekten isteyen kadroların kafasında, adım adım ve bilinçli olarak, tereddütlerin yaratılmasını, sosyalist sola yönelik eski kuşkların hortlatılmasını sağladı.

Sonuçta, 26 Temmuz 1987 günü, tek bir listenin onaylanması ile seçilen Girişim Komitesi program ve tüzük çalışmalarına başladı. Komitede Aydınlık geleneğinden gelmeyen sadece beş kişi vardı (bunların ikisi hemen ayrıldı).

Sosyalist Parti programının hazırlanış tarzına ve niteliğine aşağıda değineceğim. Ancak şimdilik şunu belirtmek istiyorum ki, diğer soldan hiç kimsenin hakkında görüş beyan etmediği Program Taslağı ve programın kendisi hazırlanırken, Girişim Komitesi, solun birliği ve parti içi demokrasi perspektiflerini kaybetmiş değildi. Komite toplantılarında bu iki konuda tam bir görüş birliği vardı ve farklı sol kesimler ile birleşme, diyalog kurma arayışı (hattâ çırpınışı) hep gündemde kaldı. (Tüzük'ün, gizli toplantı yasağı getiren 8. maddesi kült haline gelmiş liderliğin kaygılarını açığa vuran bir önlem olarak, bana bugün çok daha anlamlı gelen itirazlara rağmen, kabul edildi. Daha sonra bu önlem, muhalefete karşı bir müeyyide olarak değil, sadece kaba bir tehdit olarak kullanılacaktı.)⁽³⁾

Sosyalist Parti içinde farklı teorik görüşlerin, yazı, konferans, tartışma biçiminde ifade edilebildiği gerçeği inkâr edilemez. Kendi adı-

ma konuşayım; Saçak dergisine gönderdiğim bütün yazılar sansür edilmeden yayımlanmıştır. Muhalefette yer alan diğer arkadaşların da, her yerde görülebilecek bazı ufak tefek örnekler dışında bu gerçeği kabul edeceklerini sanıyorum. Özetle, farklı teorik görüşler öne sürme, yorumlarda bulunma bakımından aşırı bir baskı altında bulunduğumuz söylenemez. Esasen, hastalık derecesinde bağımlı bir kişilik yapısının söz konusu olmadığı bir yerde böyle bir baskı mümkün de değildir.

Sorun, teorik görüş farklılıklarından değil, TİKP'nde etkin olarak yaşanan bir tür tecrit psikolojisinin Sosyalist Parti içinde hortlamaya başlaması ile ortaya çıktı ve ifadesini solun birliği ile parti içi demokrasi konularında buldu. Bu iki konuda Sosyalist Parti'ye bir bakış açısı kazandırmayı amaçlayan "Beş Perspektif" başlıklı metin ⁽⁴⁾ "merkez"de bir paniğe yol açtı ve muhalefet bu noktadan itibaren oluşmaya başladı.

Yapılan tartışmalar sırasında muhalefet, Stalinist bürokratik merkezîyetçiliğe karşı sosyalist demokrasiyi, taban inisiyatifini, monolitizme karşı sosyalist çoğulculuğu ve solun birliğini savundu. Solun birliği konusunda yapı-

4- Bu metin için bk. Mehmet Gündüz, "Beş Perspektif", *Sosyalist Birlik*, s.1, sf. 13. Bu yazıdan birkaç alıntı: "Sosyalistlerin birliği büyük siyaseti, bugünkü aşamada, bütün sosyalistlerin kafasına bu fikrin yerleşmesinin ve bütün eğitim ve guruplar içinde halen süren büyük tartışmalara yol açmasının ötesinde, somut olarak SP'yi bir bütün olarak ortaya çıkarmıştır. SP, meşruluk temelini bu tartışmalardan ve bu siyasetin uygulanmasından almıştır. SP saflarında az da olsa değişik çizimlerden sosyalistlerin yer alması bu siyasetin bir ürünüdür ve gelecekteki daha büyük birleşmelerin de habercisidir." ... "SP bu birlik çağrı ve çabalarını bir kenara bırakır ve kendi kurumsallaşmasının esiri olursa, büyük siyasetlerden küçük siyasetlere, kucaklayıcı olmaktan dar tutumlara doğru kaymış olur." ... "Disiplinin olmadığı yerde ... demokrasi başboşluk, laçkalık ve vurdumduymazlıktır. Tarihte en çetin mücadele dönemlerinin neden aynı zamanda en demokratik dönemler olduğunu, durgunluk ve gerileme dönemlerinin neden aynı zamanda demokrasinin yok edildiği dönemler olduğunu anlamamızı bu bakış açısı sağlar. SP, sosyalistlerin birliği sorunuyla yakından bağlantılı bu konuda, sorunun ilk ortaya atıldığı zamanki anlayışlarından sapmamak, sosyalistlerin birliği siyasetini yeniden canlandırmaya paralel olarak kanatlar ve parti içi demokrasi sorunu net bir biçimde ve program ve tüzüğüne uygun olarak uygulamaya girişmeli, kanatların saht bazı farklı fikirler taşımak anlamına gelmeyecek farklı fikirler taşıyanların parti içinde kümeleşmesini tanımak demek olduğunu bir kere daha netleştirmeli... demokrasi ile disiplini doğru şekilde birleştirmeli ve böylece parti saflarında devrimci bir mücadele, birlik ve demokrasi anlayışının hâkim kılınmasını sağlamalıdır."

3- Bu maddeyi öneren arkadaş, "gizli toplantı yasağı"nın, muhtemel sızmalara karşı bir önlem olarak konulmasını savundu. Atilla Aytemur, bu gerekçenin sahteliğini açığa çıkaran kararlı bir tutumla itiraz etti. Ben ise, bu toplantıda, aramızda asgari güven gereğini vurgulayarak, öne sürülen gerekçeyi destekledim. Gelişmeler Aytemur'un haklılığını ve benim safdilliliğimi gösterdi.

Kendi üyelerine güvenmeyen bir parti; tüzüğe "gizli toplantı yasağı" koyduracak kadar ürkek bir "merkez"... Bir yanda kibir, bir yanda korku!

lan en tipik tartışma, Merkez Karar Kurulu'nda sürdürülen örgütlenme modeli tartışmasıdır. Bu tartışmada "merkez", partinin muhtemel bir erken seçime göre yaygın (illerin yarısında ve ilçelerin 1/3'ünde ve kısa süre içinde) örgütlenmeye girişmesi gerektiğini savunurken; muhalefet, bunun partinin zaten az olan güçlerinin dağılması ve "naylon" örgüt kurulması anlamına geleceğini, işçi sınıfının yoğun olduğu bölgelerle derinlemesine (solun birliğini sağlamaya, parti olanaklarını ortak eylemler için kullanmaya yönelerek) örgütlenmek gerektiğini, savundu. Muhalefet, bütün bu tartışmalarda "merkez"i ön sürdüğü, önce sosyalist aydınlara mı yoksa işçilere mi gidelim, şeklindeki demagojik ikilemi eleştirdi; Türkiye'de sosyalist olan veya sosyalizme sempati duyan işçilerin 1980 öncesinin farklı devrimci guruplarına göre bölünmüş olduklarını, saf ve politik bakımdan tamamen bakir işçilerin olamayacağını, dolayısıyla önce sosyalist solun birliğini savunmak gerektiğini, bunun aynı zamanda sınıfın öncüsünün birliğini istemek anlamına geleceğini anlatmaya çalıştı. "Merkez" ise, 1980 öncesi devrimci gurupların, sınıf ve sendikal mücadelelerin bütün çeşitliliğini yok farzederek, sınıfın "başına geçmek", ona "önderlik" etmek gibi hayalci bir tutumda ısrar etti. İsrar etmekle de kalmadı, zaman zaman sınıfın başına geçmiş ve ona önderlik etmekteymiş gibi davrandı.

Genel Başkan Ferit İlsever'in "Kavanozdaki Sol" yazısı, Sosyalist Parti tabanında, solun birliği perspektifinin tamamen terk edildiği izlenimini uyandırdı; muhalefette ise haklı bir öfkeye yol açtı.

"Kanatlılık" ve "farklı fikirler teorik insanın motorudur" anlayışları bu gelişmeye paralel olarak sorgulandı. Şiddetli politik kriz, yakın askeri darbe, "zincirleme komplolar", kısaca, bir "yaklaşan büyük felaket" yorumu yapılarak, "kanatlılık" ilkesi, programdaki şekliyle değil de, özel bir yoruma tabi tutularak uygulanmaya başlandı. Uygulamanın başlangıcı, kült haline getirilmiş liderliğin ortalığı terörize ettiği 6-7 Ağustos "Kriz toplantısı"dır. Acaip bir "gönül ferahlığı" içinde geçen bu toplantı, muhalefet ile merkezin bir arada bulunamayacağını ortaya koydu.⁽⁵⁾

Bu süreç içinde, Sosyalist Parti'nin merkezindeki çoğunluk eğilimi, Aydınlık geleneğinin bütün olumsuz yönlerini hortlattı; monolitik ve sadece spazmodik kampanyalara dayanan parti anlayışını tekrar benimsedi; eski politik reflekslerini yeniden kullanmaya başladı ve saf Maoizm'den kaynaklanan kendine özgü kültürünü canlandırdı ve parti içinde bir muhalefet istemedi.

Bu arada, Sosyalist Parti üyesi Halil Berktaş'ın Saçak dergisinde de yayımlanan "Dünyanın Büyük Dönemeci" başlıklı konferansı sırasında Aydınlık geleneğini, teorik görüşleri bakımından derinlemesine eleştirmesi, sosyalizm ve enternasyonalizm konularında TBKP çizgisine çok benzeyen bir ideolojik tutumu benimsemesi (bunun doğal bir sonucu olarak, "Stalin'in sosyalizm içi" olduğu görüşünden vazgeçerek, glasnost'un izin verdiği ölçülerde anti-Stalinist olması) kopma sürecine hız kazandırdı. Bu arkadaşın, bazı gültünc iddiaların aksine, Türkiye'de Maoist akımın ve Aydınlık geleneğinin en parlak teorisyeni olması nedeniyle, bu durum parti merkezinde panik yarattı. Bunun üzerine muhasebe meselesi gündeme geldi ve "merkez" aşırı reaksiyonlar göstermeye başladı. Bu reaksiyonların Halil Berktaş'ın kendi mantığı içinde sergilediği teorik düzeye yaklaşmadığını belirtmek gerekir.

Bütün bu gelişmeler, Sosyalist Parti'nin kuruluş amacının ve varoluş nedenlerinin, muhalefetin bütün argümanlarının ve özellikle de solun birliği ve parti içi demokrasi ile ilgili görüşlerinin, TİKP muhasebesinin istilasına uğ-

melerde, parti yöneticilerinin ve 2000'e Doğru dergisi çalışanlarının bir araya gelerek, "Türkiye'de ekonomik ve toplumsal kriz" sorununu tartıştıkları bir forum olarak yansıyor ve Saçak dergisinde yayımlanan, sıcak bir tartışmayı yansıtmak çok uzak ve çok eksik olan tutanaklardan çeşitli alıntılar yapıyor (bk. Saçak, s.57, sf.6). Oysa bu toplantı, Sosyalist Parti için, solun birliği ve parti içi demokrasi konularında kesin bir dönüm noktası olduğu için önemlidir. Marksist bir kriz teorisine sahip olmayan insanlar, Türkiye'nin bütün kahvehanelerinde ve daha üst düzeyde olmak üzere Taksim toplantılarında vb. günlük gazete manşetlerinden hareketle kriz tahlili yapıyorlar zaten. 6-7 Ağustos toplantısında, Sosyalist Parti'nin kendi içinde değil kanat, bir tüpe bile katlanmadığı açığa çıkmış, "Beş perspektif" metnini dağıtanların "saptanıp cezalandırılması" istenmiştir. "Merkez"i bu toplantıda yaptığı kriz tahlilinin bir amacı da, böylesine büyük ve yaklaşan bir kriz ortamında parti içi muhalefetin ve sosyalistlerin birliği perspektifinin mümkün olamayacağını orada hazır bulunanlara kanıtlama telaşıdır. Bu noktada, politika bir kez daha teoriyi yemiştir.

5. Bu toplantı, Saçak yazarlarının yaptıkları çeşitli gönder-

ramasına yol açtı ve muhalefete topluca partiden ayrılmaktan başka bir yol bırakmadı.

Burada bir parantez açarak, Sosyalist Parti içindeki muhalefetin Halil Berktaş'ın teorik görüşleri çevresinde biçimlendiği iddiasının gerçekte bağdaşmadığını belirtmek isterim. Sosyalist Parti çevresinin, "teorik pazarlık" vb. gibi suçlamalarla, bütün muhalefeti aynı kefeye koyma çabasını anlamak kolay. Fakat solun diğer bazı kesimlerinin bu kanaate nereden vardığını anlamak mümkün değil. Bu arkadaşlar *Sosyalist Birlik* dergisini okumuyorlar mı?

Sosyalist Parti içindeki muhalefet teorik konularla hiç bir zaman homojen bir yapı arz etmemiştir. Sosyalist Parti'nin söz konusu olduğu yerde, muhalefet, yukarıda da defalarca belirttiğim gibi, esas olarak, solun birliği ve parti içi demokrasi konularında yoğunlaşmış ve birleşmiştir. Halil Berktaş da dahil olmak üzere *Sosyalist Birlik* dergisini çıkaran bütün arkadaşların üzerinde tam ittifakla birleştikleri iki nokta, bunlardır. Bunların ötesinde farklı teorik görüşler vardır. Bu görüşler, yaşayabildikleri sürece Sosyalist Parti içinde de varolmuşlardır. Halil Berktaş arkadaşımız, kendine özgü teorik görüşlerini, *Sosyalist Birlik*, *Gelecek*, *Birlik*, *Adımlar* gibi dergilerde ve politik konumunu, geçmişten geleceğe köprü olsun diye düzenlenen gecelerde, çeşitli platformlarda ve ortamlarda herkesin anlayabileceği bir açıklıkla zaten ifade etmektedir. Çavuşesku'nun Romanyası'nda yaşamadığımıza veya *Sosyalist Birlik* dergisi olarak, hepimizi bağlayan bir devrimci mücadele platformuna veya tartışılarak sonuçlandırılmış teorik/programatik bir temele sahip olmadığımıza göre, kendisini dilediği yerde serbestçe ifade etmek arkadaşımızın en doğal hakkıdır.

Sonuç olarak, muhalefet, teorik görüş farklılıklarının ötesinde, bir bütün olarak Sosyalist Parti'ye, sosyalist solun birliği ve sosyalist demokrasi yönünde bir perspektif kazandırmaya çalışmıştır. Bu çabada başarılı olduğunu, başlangıç olanaklarının iyi değerlendirilebildiğini ve bütün potansiyelin harekete geçirilebildiğini söylemek mümkün değildir. Sürecin sonunda, Aydınlik geleneğinin ruhu Sosyalist Parti'nin bedenine girdi. Zaten tam olarak çıkmış da değildi. Bizlerin, bu partiye ye-

ni bir ruh kazandırmayı başaramayışımızın da bunda payı olmuştur. Şimdi, Aydınlik geleneği bakımından Sosyalist Parti'nin kısa bir değerlendirmesini yapmak istiyorum.

**Alea Jacta est veya
Abyssus abyssum invocat⁽⁶⁾**

Muhalefetin Sosyalist Parti'den topluca ayrılması ile birlikte 1980'den sonra sosyalist hareketler içindeki ilk kesin bölünme meydana gelmiş oldu ve bu parti, soldaki bütün grup ve hareketlerle arasına sızdırmaz bir duvar ördü.

Aydınlik geleneği, 1980'li yılların ortasında, geçmişte vahim hatalar yaptığını, sosyalizmin bile dışına düştüğünü anladı; kadrolarının önemli bir kısmının 12 Eylül darbesinde ezilmemiş olmasından da yararlanarak, dağılmış solu birleşik bir parti içinde bir araya getirmek için hareketle geçti. Aydınlik hareketi önderlerinin buna niyetlenirken içten olduklarına, TİKP'ni yeniden kurmayı istemediklerine inanıyorum. Fakat, benimsedikleri bu misyon, siyasal kültürleri ve politik refleksleri ile bağdaşmadı. Savrulduklar ve geriye doğru kaydılar. Bu kayışta, "merkez" in tek başına yürütme isteğinin yanı sıra, hareketin orta kademesinde ve tabanında yer alan pek çok devrimcinin, marksist formasyon eksikliği ve bir merkez olmadan varolamayışı ve nihayet, diğer sol gurupların önyargılı yaklaşımı önemli bir rol oynadı.

Sosyalist Parti olayına daha geniş bir tarihsel perspektiften bakıldığında şu görülür: Türkiye'de tarihsel kökleri 1960'lı yılların sonuna kadar uzanan Maoist akım, kendisini yeniden bir siyasal parti olarak, bütün yayın faaliyetleri ile birlikte 1980 sonrasında koşullarına adapte etmiş ve geleneksel çizgisini "muhasabe" adı altında bir restorasyondan geçirmeye çalışarak, sürdürmüştür. Olup bitenlerin anlamı budur.

1970'li yılların sonuna doğru yeryüzündeki bütün Maoist akımların -bazı küçük fanatik guruplar ve Peru'daki Sandino Luminozo bir

6. *Alea jacta est*: Lat., "Kader böyle istedi." Uzun duraksamalardan ve iç hesaplaşmalardan sonra alınan çetrekâr kararları belirtmek için kullanılır.

Abyssus abyssum invocat: uçurum uçurumu çağırır; felaket üstüne felaket gelir; hata hatayı davet eder.

yana- Çin'deki gelişmelere paralel olarak da-
ğılıp yok oldukları gerçeğini düşündürsek, bu
durumu, kendi mantığı içinde bir tür başarı
olarak kabul etmek gerekir.

Türkiye'de, akımlararası mekân denilen yer-
de, Maoist-Stalinist⁽⁷⁾ bir hareket olarak Sos-
yalist Parti'nin de meşru bir yeri vardır. Bu bir
fenomendir ve görmezlikten gelinmesi müm-
kün değildir. Ayrıca bu parti, her şeye rağmen,
verdiği mücadeleyle 12 Eylül sonrası dönem-
de "sosyalizm" sözcüğüne yasal bir meşruluk
kazandırmış ve mevcut yasalarda, kendisinden
sonra kurulacak partilerin de geçebilecekleri
bir gedik açarak önemli bir demokratik kaza-
nım sağlamıştır.

Sosyalist Parti'nin programı önemsizdir.⁽⁸⁾
Bu program, Siyasal Partiler Yasası'na bakı-
larak ve solun çeşitli kesimlerinin belli başlı ar-
gümanlarını bir araya toplayarak yazılmış-

tır.⁽⁹⁾ Farklı geleneklerden gelen sosyalistler,
Sosyalist Parti programında, en azından çağ-
rışımsal olarak, kendi argümanlarına benze-
yen maddeler bulabilirler. Sosyalist Parti pro-
gramı, bu özellikleri ile eklektiktir ve sadece pratik
hedefler bakımından kullanışlı olabileceği
düşünülmüş olarak hazırlanmıştır. Liderlik bu duru-
mun farkındadır. Hep farkında olmuştur. Far-
kında olduğu içindir ki, programın teorik ge-
rekçesine ihtiyaç olduğu belirtilmiş ve bunun
hazırlanmakta olduğu ilan edilmiştir.⁽¹⁰⁾ Böyle
bir gerekçe yazılmamıştır; yazılması da müm-
kün değildir; çünkü aşırı bir zorlama yapılmadı-
kça programla çelişecektir.

Bu arkadaşların kısa süre içinde kendi dün-
ya görüşlerine uygun bir programı, teorik ge-
rekçesiyle birlikte hazırlamalarını, ya kafala-
rındaki teoriye göre programı değiştirmelerini
ya da programı kafalarındaki teoriye uydur-

7. Halil Berktaş, "neo-Stalinist-Maoizm" terimini kullanıyor.
Bence buradaki "neo" eki fazladır ve yanlış çağrışımlara
yol açıyor. Ayrıca ben, yeni bir şey göremiyorum, sadece
bir restorasyon çabası var. Bu arada, Stalinizm'in de Ma-
oizm'in izin verdiği ölçülerde, kendine özgü bir Stalinizm
olarak kaldığı açıktır. "Sosyalizm içi" olmaya devam eden
Stalin'in yüzde bilmem kaç hatalı olarak görülmesinin se-
bebi de budur. "Pratik Stalin" ile "teorik Stalin" ayrı-
rı, acaba, şu Stalinizm meselesinin teorik bakımından hâlâ
hazmedilememiş olmasından mı kaynaklanıyor? Böyle bir
hazımsızlık varsa, mutlaka Stalinist-Maoizm'in kafadaki
kalıntılarından kaynaklanıyordur.

8. Hemen belirteyim, solda kendi programını belirlemiş ve ka-
muoyuna açıklamış ikinci parti olan TBKP'nin programı
da önemsizdir. Bu hareketin geleneği, yeryüzündeki bütün
Moskovacı partilerin, özellikle 1930'larda beliren gelenek-
lerine uygun olarak, Stalin dönemi Kominterni'nin, 1943'ten
1950'ye kadar Tahran-Yalta-Potsdam'da oluşturulan "kui-
sal ittifak" döneminin, daha sonra "soğuk savaş" dönem-
nin, daha sonra Kruşçev'in "barış içinde bir arada yaşama"
politikalarının ve nihayet Brejnev doktrininin birbirini iz-
leyen özetlerinden ibarettir. Yetmiş yıllık tarihi içinde al-
dığı bütün politik tutumlar bu çizgiyi izlemiştir. Şimdi, bu
gelenek, Gorbacov'un açıkça kabul ettiği iflasın şokunu at-
latmaya çalışmakta; Türkiye soluna perestrojka ve glas-
nost önermektedir. Birlik toplantılarına giderken de, pro-
gramını yanına almayı unutmaktadır. Gerçekle, kendi pro-
gramını savunmakta mıdır, yoksa bir "cazibe merkezi" ya-
ratmak uğruna programını sıfırlamakta mıdır; bunlar bel-
li değil. Kısaca TBKP bugünkü haliyle tarifi mümkün ol-
mayan bir harekettir. Bununla birlikte, bu hareketin bü-
tün görüşleri, konsantrasyon biçimde, Gorbacov'un 7 Aralık
1988 tarihinde Birleşmiş Milletler'de yaptığı konuşmada bu-
lunabilir. Bu konuşma Sosyalist Parti içinde de yankı uyandı-
rmış ve tartışılmıştır. Daha güncel planda TBKP'nin ko-
numlarını ve tutumlarını, tek kelimeyle "ilmi siyaset"ini
izlemek isteyenler *Toplumsal Kurtuluş* dergisini okumalı-
dır.

9. Bu programı hazırlayan Girişim Komitesi'nin üyesi idim.
Bu partinin programını, sosyalist solun birliği perspektifi
muhafaza edildiği sürece, henüz tamamlanmamış ama bir-
lik platformu olarak şimdilik yeterli görülebilecek bir me-
tin olarak gördüm. Girişim Komitesi'nde savunduğum
program anlayışını arkadaşlara azalı olarak verdim. (Bu
yazı için, bk., Yavuz Alogan, "Birleştirici Program Ay-
rıntılı Tüzüt", Saçak, s.46, sf.55.) Bu yazıdan birkaç ahn-
tı: "Birleşik Sosyalist Parti'nin dünya görüşünü ve iktidara
geldikten sonra yapacaklarını mevcut mevzuata uygun
olarak maddeleştiren bir program yazılabilir. Fakat sos-
yalist bir hareketin gerçek programı, sınıflararası ilişkile-
rin ve mücadelelerin teorik ifadesi olmalıdır... Birleşik Sos-
yalist Parti, öne sürceği talepleri, ideolojik ayrım nokta-
larını vurgulayarak ve toplumu dönüştürme projesi ile bağ-
lantı kurarak savunmalıdır. Programatik olarak öne sürü-
lecek talepler birbirine bağlanmalı ve daha ileri talepler için
birer basamak haline getirilmelidir." ... "Türkiye'de ilk
kez parti programı meselesi geniş çapta tartışılmak isteni-
yor. Farklı görüşleri olgunlukla karşılamak ve tartışmak;
oluşacak sınır çizgilerini dikkatle izlemek gerektiği açıktır.
Burada önemli olan, basit ve her derde deva şemalardan
ve evrensel teoriyi vülgerleştirmekten kaçınmaktır. 'Tek mi
çift mi' der gibi, 'ağari mi azami mi, sürekli mi kesintili
mi, aşamalı mı aşamalı mı, demokratik mi sosyalist mi'
şeklinde ikilemeler getirilmemelidir. Bu kavramların her bi-
rinin gerisinde, olaylarıyla, örgütleriyle, düşünce birikimi-
yle, yüz seneye yaklaşan bir tarih bulundugu hatırlanmalı."

10. Bk. Saçak, s.46, sf.3. Burada, "Sosyalist Parti Girişim Ko-
mitesi 21. yüzyıla kadar geçerli olacak bir program perspek-
tifiyle çalışmıştır, "denerek büyük ve garip bir iddiada bu-
lunulmakta, sonra da programın ne olduğu değil de ne ol-
madığı belirtilmektedir: "Bu program ... gelişmelere ve dal-
galanmalara göre değişecek bir günlük talepler bildirisi de-
ğildir. Ayrıca bir eylem programı da değildir." Peki nedir
bu program? Bir tanım yok, ancak şunlar yazılıyor: "Pro-
gram gerekçesi ve açıklaması, eylem programı, halkın gün-
lük talepleri ve tüzük hazırlıklarımız da başlamış bulun-
uyor."

malarını temenni ediyorum. Aksi halde, istedikleri gibi "köşeli" bir görüntü veremeyecekler, popülist bir partiye dönüşecekler, kendi kadrolarını istedikleri gibi eğitemeyecekler ve Stalinist bir partide bulunmaması gereken zaaflarla malul kalacaklardır.

Kendisini Maoizmin yıkılmış temelleri üzerinde tutan Sosyalist Parti hakkında toplu bir değerlendirme yapmak gerekirse: özünde Maoist ve Stalinisttir; bürokratik merkeziyetçi ve monolitik yapısına dayanarak spazmodik kampanyalarla mücadele eder; içinden geçmek zorunda kaldığı "solun birliği" ve "sosyalist demokrasi" macerası nedeniyle teorisini ve dünya görüşünü gizlemiştir; programı, teorik temeli olmayan, sınıf ilişkilerinin analizini içermeyen, azami-asgari program anlayışlarına bile uymayan, sadece 1987 itibarıyla günün politik/pratik ihtiyaçlarını karşılamayı amaçlayan bir metindir.

Bu tabloya rağmen, Sosyalist Parti, programının dünya çapında ("21. yüzyıla kadar geçerli olacak bir program") olduğunu iddia etmiş ve yayın faaliyetini bir lokomotif gibi partinin önüne koyarak, sosyalizm mesajını sırtlayıp 2000'li yıllara doğru yola koyulmuştur. Garip ama gerçek. Belirtmeden geçemeyeceğim, Sosyalist Parti'nin bu durumu bana Salvador Dalí'nin "İç Savaş Haberi" tablosunu düşündürüyor.⁽¹¹⁾

program

Sosyalist solun, partili-partisiz birlik konusunda çeşitli projeler oluşturmada önce bir program tartışmasına ihtiyacı var. Bu tartışma, bugünün dünyasında, "Nasıl bir sosyalizm?" sorusunun yanıtını ortaya çıkarabilir. Sosyalizmi nasıl anlıyoruz? Kafamızda nasıl bir devrim modeli var? Türkiye'deki sınıf ilişkileri ile bu devrim modeli birbirine uyuyor mu? Sosyalizmin tarihine nasıl bakıyoruz? Bu tarih içinde hangi düşünce ve mücadele mirasına sahip çıkıyoruz? Neyin devamımız? Bu ve buna benzer yüzlerce soruya verilecek programatik yanıtlar, örgütlenme modelinden müca-

dele tarzına ve hedeflerine kadar çeşitlenen sorunların çözülmesini sağlayabilir.

Anlamli saflaşmalar olacaksa, bunlar program sorunda olsun; "muhafazakârlık-yenilikçilik", "reformculuk-devrimcilik" gibi, her politikacının istediği tarzda kullanabildiği tekerlemeler temelinde olmasın. Partiler ve guruplar, programlarını, tartışma/birleşme toplantılarına giderken yanlarında bulundursunlar; gerektiğinde kullanılmak üzere rafa kaldırmassınlar. Çünkü program devrimci bir hareketin kimliğini belirler; bir analizdir; slogan veya proje veya bir niyetler ve temenniler metni değildir.

Program, devrimci marksist partinin iktidara geldikten sonra kuracağı sistemin bir ön ifadesi olmadığı gibi, sadece günün koşullarına uygun politik bir metin de değildir. Devrimci marksistlerin programı, dünyanın ve ülkenin sınıfsal analizine dayanır. Bir diğer deyişle, program, belirli bir ülkede yaşanan sınıf mücadelelerinin ve o ülkede varolan sınıf ilişkilerinin teorik ifadesidir. Bu teorik ifade temelinde program, ezilen sınıfların taleplerini, kapitalist sınıfın bu talepleri karşılayıp karşılamayacağına bakılmaksızın, formüle eder. Program, ancak günlük mücadele içinde, eylem sırasında öğrenebilen kitlelerin günlük talepleri ile sosyalizm hedefi arasında bir köprü kurar; demokratik devrim ile sosyalist devrim hedeflerini sürekli devrim perspektifinde birleştirir; kapitalizmden sosyalizme bir geçiş talepleri sistemi kurar. Bu program anlayışında, kapitalist toplumda reformist kazanımlarla yetinen *asgari program* anlayışı ile, belirsiz bir gelecekte sosyalizm cenneti vaat eden *azami program* anlayışı aşılmıştır. Bu program, bugünden itibaren uygulanabilecek, "hemen ve şimdi"nin programıdır. Devrimci marksizmin, Leninizm'in program anlayışı budur. Stalinistlerin, Maoistlerin ve çeşitli reformistlerin program anlayışları farklıdır: süreksizdir, politik faydacıdır, günlük mücadelelerden kopuktur.

Program meselesi sosyalist solun birleşmesinde veya bölünmesinde temel bir kriter olmalıdır. Bunun için de, bütün guruplar ve dergiler kendi program anlayışlarını, olduğu kadarıyla ortaya koymalıdır.

11. Bu tabloda, parçalanmış bir insan gövdesi, kendi kafasını bütün kaslarını gererek heybetle genişleyen gökyüzüne doğru yükseltir. Yüzünde, zafer kazanmış bir insanın biraz acılı, ama daha çok gösterişli ve mağrur tebessümü vardır. Fakat iç organları yerlerde sürünmektedir..

birlik

Bugün, sosyalist solda, farklı program anlayışlarının ve programatik argümanların bulunduğu bir gerçektir. Bir parti çatısı altında birleşmek, ancak, bugünün dünyasında sürmekte olan sınıf ilişki ve mücadelelerinin teorik ifadesinde (programda) birleşecek sosyalistler arasında mümkündür. Örneğin, sosyalist ülkeler ile kapitalist ülkelerin uluslararası piyasa mekanizmaları aracılığıyla konfüzyonlarının sosyalizmde bir rönesans başlangıcı olduğu, sosyalistlerin legalist ve parlamentarist bir yoldan giderek, burjuvazinin ulusal konsensusuna vektörel etki yapmaları gerektiği görüşü ile; iflas eden tek-ülke sosyalizmlerinde anti-bürokratik politik devrimlerin gündeme geldiği, sosyalistlerin burjuvaziden koparak sınıfsız toplum için ve ulusların kendi kaderlerini tayin hakkını savunarak mücadele etmeleri gerektiği görüşü, tek bir parti çatısı altında birleşemez. Bunlar farklı programlardır. Burada, bu farklı programları açığa vurup tartışmadan birleşmeye çalışmanın ne anlamı ne de yararı vardır. Programı göstermeden birlik hamaseti yapmanın ise, ancak çürütücü bir etkisi olabilir.

Program tartışması, yukarıdaki gibi bir örnek verebildiğimize göre, başlamıştır. Fakat böyle bir tartışmanın kısa süre içinde sonuçlar vermesi beklenemez; zamana ihtiyaç vardır. Önemli olan, bu zamanı, sosyalist gurupların ortak mücadele birlikleri içinde, pratikte dayanışma içinde yol alarak değerlendirmektir.

Neden zamana ihtiyaç vardır? Çünkü 1960-1980 arasında örgütlü mücadele veren hareketler, bu süre içinde kendilerine özgü bir teorik söylem geliştirmişler, farklı politik refleksler edinmişler ve değişik sol kültürleri kendi ilişkilerinde üreterek bugüne taşımışlardır.

Bütün bu farklılıklar bizim kafamızda yıkılmış olabilir (geniş sosyalizm alanında meydana gelen altüst oluşların etkisi ile), ama gene de, çeşitli geleneklerden gelen devrimcilerin bilincinde 1960-1980 arası gelişen farklı sol kültürler derin izler bırakmıştır. Her dönem kendine özgü bir devrimci tipoloji yaratır ve bu, bütün bir devrimciler kuşağına bazen birkaçına damgasını vurur. Türkiye'de ise yirmi yıllık bir dönemde, belki de bu dönem uluslara-

rası bölünmelerin çok yoğun yaşandığı bir dönem olduğu için, birkaç farklı tipoloji ortaya çıkmıştır. Bunlar, bugünün dünyasında, ister istemez kaldıkları yerden tartışmaya başlayacaklar, değişik gündemlerden hareket edecekler, bugünün hiç de parlak olmayan koşulları içinde kendi sol kültürlerine bir yer açmaya, yeni mücadele tarzları geliştirmeye çalışacaklardır.

Nitekim, partili mücadeleden gelenler ile gelmeyenlerin sol kültürleri çok farklıdır. Bir gurutandan çok temel nedenlerle ayrılanlar bile o gurubun başlıca özelliklerini yeniden üretebilmektedirler. Ayrıca, tartışılan konuların önem sıralaması çok değişiktir. Her birinin, parti modeli, program, mücadele tarzı, enternasyonalizm, ülkenin sınıfsal yapısı vb. gibi konularda, farklı önem sıralamalarına göre değişik görüşleri ve tanımlamaları vardır. Bütün bunlar, iddia edildiği gibi, sadece kitaplardan değil, daha çok 1960-1980 arası verilen mücadelelerden (parlamentarizmden, öğrenci hareketine, oradan gerilla mücadelesine kadar) köklenip gelişmiştir. Bugün bir kısmının tıkanmaya uğramış olması, kendilerini bir hamlede inkâr edebilecekleri anlamına gelmez. Hareketlerin kendilerine göre, kazanımları, değer sistemleri, başarıları ve başarısızlıkları vardır. İster istemez bunlar, devrimci mücadele pratiğinin içinde daha uzunca bir süre sınanacaklar ve bir özeleştiril süreçten geçeceklerdir. Bir diğer deyişle, uluslararası mücadele boyutlarında sosyalizmin yenilgiye uğradığı, reel sosyalizmin ise tam bir dağılma içinde bulunduğu bugünün koşullarında, devrimciler, daha uzun süre teorik sorunların içinde debelenecekler ve varolma savaşı vereceklerdir. Bütün ulusal ve uluslararası göstergeler bu durumu işaret ediyor.

Öte yandan, bütün bu gurupların bir düşünce zenginliği anlamına geldiği; her birinin otuz yıla yaklaşan bir süredir yaşanan devrimci tecrübenin farklı yönlerinin taşıyıcısı olduğu unutulmamalı. Çoğu, aşırı iradeci veya determinist, Stalinizm'in, Maoizm'in, Troçkizm'in güçlü etkisi altında veya kendiliğindenci veya mücadeleden kopuk ve kitabî (teorisist) olabilir. Bütün olumsuzluklar muhafazakar merkezlerin varlığına indirgenemez. Böyle merkezler vardır; fakat bu merkezleri, biraz

da, kadroların ve tabandakilerin sol kültürlerinin, mantık yürütme tarzlarının ve politik reflekslerinin ürettiğini ve ayakta tuttuğunu unutmamak gerekir. Ayrıca, Türkiye sosyalist solunun olamca zenginliği ve tamamı da bu guruplardan ibarettir. Bunları, “küçüklük çıkmazı içindeki fikrî gettolar” olarak adlandırmak, gerçeği kendi kafasındakilerden ibaret sayan bir elitistin tutumudur. Hele bunları, kendilerini feshederek, geniş ve ferah yollardan gidilerek varılacak, teorik temeli sağlam (nasıl?), odaları demokratik ve çatısı bütün solu kapsayacak kadar geniş, muhayyeli bir partiye davet etmek, bütün bu gurupların ancak yabancılaşmalarına yol açabilir.

Diğer bazı arkadaşlar olayı çok basite indiriyorlar: hepimizin, herkesin kafası karışık, bir parti kuralım, hem mücadele eder hem de tartışırız, şeklinde bir anlayış var. Bu anlayış program sorununun önemini kavrayamamıştır. Öte yandan, açık yüreklilikle kabul etmek gerekiyor: Türkiye’de, gerçek anlamda bir program tartışması yapılmadan çeşitli gurupların içinde yer alacağı “geniş ve ferah” bir parti tam bir cinnet ortamı yaratır ve yerinden kımıldayamaz. Bu yönde yapılan ısrarlardan “ilmi siyaset” ve diplomasi yolu ile bir parti çıkarmak belki mümkündür; fakat bu da, bütün solun bir parti çatısı altında birleşmesi anlamını taşımaz. Bence, “ilmi siyaset”ten önce “fikri takip” gerekir ve bu, program konusunda derinleşmeyi gerektirir. İsteyen kendi programı doğrultusunda dilediği partiyi kurar veya gidip içinde yer alır. Fakat tartışılan şey, solun birliği ise, böyle bir tartışma ilkeli olmayı ve açık davranmayı gerektirir.

Bugün programını belirlemiş iki parti vardır: SP ve TBKP. Her iki partinin de çeşitli örgütsel ve programatik zorluklarla yüz yüze olduğu açıktır; ama kendi sınırlarını belirlemişlerdir. Bu nedenle birlik çalışmaları, ancak, bu iki partinin dışında ve programatik bakımdan uyuşabilecek guruplar arasında gündeme getirilebilir. Aksi halde, her türlü ilkenin paramparça edildiği, programatik argümanların eğilip büküldüğü bir şekilsizliğe; sosyalizmin erozyonuna yol açacak bir cari politikalar gösterisine, bir sağrılar diyaloguna uzun süre katlanmak gerekecektir.

Yakın geleceğe ilişkin bütün göstergeler so-

lun parçalı yapısını koruyacağını, hattâ parçaların çoğalacağını gösteriyor. Bunu, büyük bir felaket, kitlelerden kopuş ve bir atomizasyon olarak görmüyorum. Türkiye solu, kendisi için bir rönesans dönemi olan 1960-1980 döneminde de bölünmüş durumdaydı. Yenilginin sebebini sadece bölünmüşlikle açıklamak bir tür indirgemeciliktir. Yenilginin temelinde yatan neden; önce, sol kültürün genelindeki zayıflığı ve gelenek yoksulluğu ile; ikinci olarak, Türkiye’deki sınıf mücadelesinin teorik analizi ve enternasyonalizm anlayışı ile ilgilidir. Bazı hareketler, tek-ülke sosyalizminin resmî konsoloslukları haline gelerek devrimini çoktan tamamlamış ülkelerin dış politikalarını kendi stratejileri olarak benimsemişler; bazıları bir iç savaş ortamında halk hareketinin bir parçası olarak yol aramışlar; bazıları da parlamentarist yollarda tıkanıp kalmışlardı. Nerede ve nasıl birleşilecekti?

Parti içinde birlik meselesini fetişleştirmek ve bir ön şart olarak savunmak, yanlıştır. Birliğin ille de Siyasal Partiler Yasası’na göre nizamî biçimde kurulmuş bir parti çatısı altında gerçekleşmesi gerekmiyor. Farklı guruplar, meşru mücadele zemininde, eylem içinde güç birliği yaparak birleşebilirler. Burada gurup inisiyatifleri ve günlük mücadelenin ihtiyaçları belirleyicidir. Herkes birbirinin programını bilir ve ona göre güç birliğine girer.

Bugün, 1980 öncesinin aksine, böyle bir birlik ihtiyacı ve eğilimi vardır. Sol içinde bir tartışma kültürü oluşuyor. Devrimciler, kendi gurup yapılarına en aykırı gelen düşünceleri bile kafalarda sandalye kırmadan dinlemek istiyorlar. Çeşitli dergiler, ortak platformlarda bir araya gelerek tavır alabiliyorlar. Akımlararası mekânda ve günlük hayatın mücadele pratiği içinde geliştirilmesi gereken birlik eğilimi, budur. Bunun için, fırsat tanımak; farklı geleneklerin dostluk ve dayanışma isteklerini teşvik etmek; farklı programatik argümanları meşru kabul ederek övargısız tartışmak; 1980 öncesinin sol içi husumetlerini hatırlatmamak; ortak bir dil ve sosyalist kültür geliştirmeye çalışmak gerekir.

marjinallik mi?

Yukardaki birlik anlayışını marjinalist bulanlar olacaktır. Şöyle diyeceklerdir: bir ön an-

ce marjinallikten kurtulup, büyük düşünüp büyük konuşup büyük politikalarla büyük güçler arasında yer alarak, o büyük geleceği hazırlayacak o büyük parti içinde birleşsek ve halkın gözünü diktiği parlamentoya doğru yürüsek daha iyi olmaz mı? Bence, hayır. Bir kere, marjinalite Türkiye sosyalist solunun bugünkü gerçeğidir; devrimci grupların bilinç düzeylerinin, hatalarının, niyetlerinin vb. değil, tarihsel koşullarımızın bir ürünüdür. Tarihte, başlangıç noktalarının veya yenilgi sonuçlarının devrimci grupları daima marjinal olmuşlardır. Üstelik, bu grupların marjinallikten sıyrılıp büyük bir kitlesel güç ve politik ağırlık kazanabildikleri örneklerin sayısı da çok fazla değildir. Bu performansı gösteren grupların temel özellikleri de, esnek ve her görüşe açık değil, programatik ve ilkeli olmalarıdır.

Farklı bayraklar altında ayrı ayrı yürütmek, birlikte hareket etmeye ve sosyalist solun birliğine engel değildir. Türkiye gibi elli milyon insanın yaşadığı bir ülkede 2000-3000 satan dergilerin (bu sirkülasyonun sol içinde gerçekleştiği bir gerçektir) çevresinde toplanmış, oy potansiyeli topluca %3'ün altında olan sol gruplar elbette marjinal olacaklardır. Sular çekilince gemiler karaya oturur. Bu durumda marjinalliği hazmedemeyip, geminin bütün parçalarını, karanlıkta kalmış bütün bir tarihsel geleneği ve sınıf mücadelesi teorilerini söküp atmak marjinallikten kurtulmayı sağlamaz; bu, olsa olsa kendi bilincini tahriptir ve sular yükseldiği zaman, gelecek devrimci kuşaklara tek bir kırıntı bile bırakmadan boğulup yok olmaya yol açar.

devletçi sosyalizm sona ererken (II) kitleler, reformcular, “burjuva liberalizmi”

Bu yazının ilk bölümünün bitiminde, bugün SP yönetiminin muhafazakârlığında yaşayan Stalinist-Maoizmin ya da neo-Maoizmin, teorik avadanlığına bağılı olarak sosyalist ülkelerdeki kitle hareketlerinden beklediğı “anti-revizyonist”, Kültür Devrimi benzeri muhteva ile, sosyalist ülkelerdeki yeni tip kitle hareketlerinin *gerçekliğı* arasındaki bir çelişmeden söz edilmişti. Bu çelişmenin boyutlarını görmek için, şimdi tekrar Çin’e dönüyoruz. Başlangıçta özellikle kısa tuttuğumuz, son kitle hareketine ve bastırılış tarzına ilişkin ayrıntılı olguları, bir yanda SSCB, Polonya ve Macaristan’daki gelişmelerin, diğeryanda ise Doğu Almanya, Çekoslovakya ve Küba’dan, Arnavutluk, Kuzey Kore ve Romanya’ya kadar, tutuculukta direnen rejimlerin oluşturduğu arkaplan üzerinde, tekrar gözden geçireceğiz.

Temel tezimiz şudur: Çin’deki son öğrenci, aydın ve (kısmen) işçi hareketinin başlangıç tarzına, taleplerine, ulusal ve uluslararası konumuna, mevzilenişine, ittifaklarına, *bütün bunlarla tanımlanan genel içeriğine* ilişkin bilgiler, muhafazakârlığın beklentilerine tamamen ters düşüyor.

Gerçek şu ki, eğer neo-Maoizm kendi teorik avadanlığıyla tutarlı kalacaksa, Çin’deki (ve Polonya’daki ! Macaristan’daki ! Çekoslovakya’daki !) kitlesel muhalefet hareketi, saf Stalinist optikte olduğu gibi Stalinist-Maoist optikte de, pekâlâ bir “burjuva liberalizmi” hareketidir. Ve, *ancak Stalinizm, ile çok-partililiğe kadar açılan bir Sosyalist Demokrasi arasındaki çelişme açısından bakıldığında*, olumlu ve devrimci görülebilir.

yukarıdan ve aşağıdan

Önce, bir genelleme olarak şunu belirtelim: Bugün sosyalist sistemde, yukarıdan aşağı başlatılan reformlar ile taban inisiyatifleri arasında, karşılıklı bir etkileşim söz konusudur¹.

Bazan, halkın onyıllar boyunca, içten içe bi-

rikmiş boşnutsuzluğu, parti önderliğinin en azından bir kesimi tarafından algılanıp bir reform programına dönüştürülüyor. Bu reform programı ilk ağızda yukarıdan aşağı başlatılıyor gibi gözükse de (1976-sonrası Çin, 1985-sonrası SSCB) aslında burada bile, belli bir aşağıdanlık mevcuttur². Daha sonra, re-

1. *Sosyalist Birlik* dergisinin 5. (Temmuz-Ağustos 1989) sayısında yayınlanan "Tien Anmen Katliamı ve Çin'de Politik Kitle Hareketi Üzerine" başlıklı yazısında Yavuz Alogan şöyle diyor: "...uzun yıllar toplumu cendere içinde tutan monolitik parti ve baskıcı devlet aygıtlarının, kendi mekanizmalarına dayanarak ve kendi kendilerini reforme ederek, yukarıdan aşağı gulamaları toplumu özgürleştirmeleri ve sosyalist demokrasinin kalıcı kurumlarını ve kurallarını, yine yukarıdan aşağı yaratmaları mümkün müdür? Sovyetler Birliği'nde ve Çin'de olanlar, bunun mümkün olmadığını açıkça göstermektedir." Alogan *ikinci* bir fikirle devam ediyor: "Bunun aksini iddia eden mantığın, süreci açıklarken dayandığı son nokta, parti içinde uzun yıllar bozulmadan kalabilmiş iyi unsurların 'yenilikçi' atılımı başlattıkları görüşüdür. Bu görüş, Sovyetler Birliği'ndeki politik mücadeleler hakkında bilgisizdir, tarih bilincinden yoksundur ve subjektiftir." Bunu, *üçüncü* bir fikir izliyor: "Sovyetler Birliği, daha şimdiden kökleri 1920'lere uzanan yaygın millî çatışmalarla sarsılmaktadır; bu çatışmaları, Sovyet işçilerinin, başta Moskova bürokrasisi olmak üzere bütün nomenklaturaya karşı başlatacakları kitle hareketlerinin izleyeceğini kestirmek için kâhin olmaya gerek yok. Bu süreç içinde, Gorbacovların yukarıdan reformcu, Yeltsinlerin Batı tipi demokrat söylemlerinin geçersiz kalacağı açıktır. Bütün Doğu Blokunda, ...merkezi bürokrasiler tarafından atılan ve atılacak bütün adımların, dipten gelen politik bir kitle hareketi ve millî mücadele dalgasına çarpacağı ve sürecin halk kitlelerinin bizzat kuracakları yapılarla tamamlanacağı görünüyor." Hemen sonra Alogan, *dördüncü* olarak, Polonya'daki "örgütlü ve disiplinli, ne yaptığını bilen kitle inisiyatifi"nden, bu üçüncü yolun örneği olarak söz ediyor.

Önce, bir ayrıntı: Yukarıdaki *ikinci* fikrinde Alogan, anladığım kadarıyla, yukarıdan aşağı reformlar yoluyla sosyalist demokrasinin kurulmasının mümkün olduğu, *çünkü* parti içinde iyi unsurların bozulmadan kalabildiği görüşünü, isim zikretmemekle birlikte bana zıfıf ediyor. Dolayısıyla, "bilgisizlik, tarih bilincinden yoksunluk ve subjektiflik" konusunda, kendisine bir "mersi" borçluyum. Gelgelelim, ben hiçbir yerde böyle bir mantık öne sürmüş değilim, bugüne kadar. Yani hiçbir yerde, ne, sosyalist ülkelerdeki demokratikleşmenin salt yukarıdan aşağı reformlarla tamamlanabileceğini söyledim, ne de bunu parti içinde iyi unsurların varlığına bağladım. Ben, sosyalist ülkelerin iktidar partileri içinde iyi unsurların kalabilmiş ve bunların Marksist teoriye referans yoluyla yukarıdan aşağı bir reform sürecini başlatabilmiş olmalarını, bu ülkelerin ve yönetici partilerinin son tahlilde *sosyalizm-içi* sayılmalarının yeterli koşulu olarak gösterdim; o kadar. Öte yandan, aşağıdan yukarı kitle hareketleri başgösterdiği takdirde, onların da yanında yer alacağımı hep belirttim, hem de defalarca, çeşitli toplantılarda, Yavuz Alogan'ın varlığında. Onun için, birbirimizin pozisyonlarını bu şekilde özetlemeyelim.

Şimdi gelelim işin özüne: Yavuz Alogan ile temel farkımız, kendisinin, yukarıdan aşağı ile aşağıdan yukarı arasında hiçbir diyalektik, hiçbir bağlantı öngörmemesinde yatıyor. Bana, hayali bir "yukarıdan aşağı yanlılığı" atfeden Alogan, kendi kurduğu metafiziğin diğer ucunda, saf bir "aşağıdan yukarı"lığın savunucusudur. Çünkü Yavuz Alogan, aslında —SP

muhafazakârlığına hayli benzer bir tarzda— sosyalist ülkelerin iflâh olmayacak derecede antagonist sınıf çelişmeleriyle bölünmüş toplumlar olduğu inaniyor; onun içindir ki, kendi çözümlemesinde, "parti" kertesinin herhangi bir olumlu işlevi hiç yoktur —sınıfsal ya da katmanasal etkileşimler, parti dolayımından hiç geçmiyor ya da ergeç partiyi havaya uçuracak olmaları, kaçınılmaz görülüyor. Bu saf sosyolojinin uzantısında Alogan, bir noktada 2000'e Doğru'daki muhafazakârlardan bile ileri giderek, partiyi/merkeze karşı olan her şey iyidir gibi bir mantıkla, millî çatışmaları da geleceğini umduğu radikal işçi hareketiyle aynı kefeye koyuyor, müttetik görüyor, ilerici yapıyor (oysa SP muhafazakârlığı, SSCB'deki millî hareketlerde ciddi bir gerici burjuva milliyetçiliğinin sözkonusu olduğunu farkındadır, en azından: onlar sadece "işte bak, millî mesele bile halledilemez, demek ki bu ülkeler sosyalist değil" demeye getiriyor ve bu arada, millî çelişmelerin çözülmemişliğinin köklerinin çok gerilere, Stalin dönemine uzandığını, elçabukluğuyla örtbas ediyorlar). Nihayet, mutlak bir yukarıdan (=gerici)/aşağıdan (=ilerici) metafizminden hareketle Alogan, kitle hareketini şöyle idealize ediyor ki, Gorbacov'ların "yukarıdan reformcu" luğundan ve Yeltsin'lerin "batı tipi demokrat" ılığundan tümüyle bağımsız, apayrı ve çok saf, klasik anlamda çok "Leninist" biçimde düşlüyor, "halk kitlelerinin bizzat kuracakları yapılar" ı.

Oysa, soyut şemalar inşasını bırakıp varolan akımların somut bir analizini yapsa, Polonya'daki o çok beğenildiği "örgütlü ve disiplinli, ne yaptığını bilen" kitle hareketinin programı ve ideolojisi ile hiç beğenmediği Gorbacov ve Yeltsin'lerin program ve ideolojileri arasındaki sayısız bağlantıyla, sayısız paralellikle, ister istemez yüz yüze gelecektir. Ben böyle bir somut analiz ilk yazımda da denedim, aşağıda da deneyeceğim. "Bilgisizlik"ten söz eden Alogan'ın, Polonya'daki Dayanışma örneğinde "halk kitlelerinin bizzat kuracakları yapılar" ile Gorbacov'ların, Yeltsin'lerin, Afanasyev'lerin, vb. projeleri arasındaki sınıfsal zıtlığın nerede yattığını, bana izah etmesi gerekiyor.

2. Ülkemizde bazı Marksistler "sınıf mücadelesi" kavramı konusunda hâlâ siğ bir anlayışa sahiptirler; bunu, salt büyük, kitlesel ayaklanmalar, gösteriler, ihtilaller biçiminde anlıyorlar. Dolayısıyla, aktif, görece bilinçli taban inisiyatifleri görmedikleri yerde, hiç sınıf mücadelesi yok, hiç aşağıdanlık yok zannediyorlar. Hiç kuşkusuz bu, Marx ve Engels'in kendi kavrayışları değildi: *Manifesto*'nun 1. bölümünün 2. paragrafı "sürekli" bir "karşı karşıya geliş"ten, "kimi zaman gizli, kimi zaman açık, kimi zaman açığa, ama dur durak bilmeyen bir mücadele"den söz ediyor. (Dahası, bu mücadelenin her zaman "devrimci bir dönüşüm" ile değil, bazen de "çatışan sınıfların ortak yıkımı" ile sonuçlanabileceğini belirtiyor!) Yunan ve Roma köleci uygarlıklarında, örneğin, kölelerin mücadelesi asla büyük köle ayaklanmalarıyla sınırlı değildi; Spartaküs'ünki gibi aslında sayıca az büyük patlamanın gerisinde, sessizliği ölçüsünde çok daha yaygın bir mücadele vardı: Bilinçsizce de olsa yavaş çalışmak, iş aletlerini kırmak, kalitesiz iş çıkarmak gibi günlük direnme biçimleri. Bunlar o kadar etkiliydi ki, birçok tarihçi, sonuç olarak belirledikleri "köle emeğinin verimsizliği" olgusunu, kölecilikten feodalizme, köle

formlar süresince uyanan, aktifleşen, talepleri artan kitleler, önlerindeki olanakların gelişmesinden yararlanarak hareketleniyorlar. Böylece ikinci bir aşamaya, reformcu ekiplerin bu kitleleşmeye sırt mı çevirecekleri (Çin'de, Deng'in 1983 ve 1987'de iki kere ürküntüye kapılarak gelişen katılaşması), yoksa kitlelere daha fazla yaslanmayı mı tercih edecekleri (SSCB'de Yeltsin, hattâ —kollamak zorunda olduğu dengelerle birlikte— Gorbaçov), reformcu ekibin kendi içinde kısmen çatlayıp çalamayacağı ve belki önderliğin daha radikal reformcuların eline geçip geçmeyeceği (Macaristan örneği) sorularının önem kazandığı bir noktaya geliniyor.

Bazan, önce kitle hareketi patlak veriyor ve zigzaglı bir gelişme içinde, parti ve devlet yönetiminin eski monolitikliğini çatlatıp, kendisine reformcu müttefikler buluyor (Polonya'daki Solidarnosc'un, 1970'lerin sonlarından bugüne uzanan serüveni).

Her iki alternatifte de, şu husus çok önemlidir: Yukarıdan aşağı başlatılan reformlar ile taban inisiyatifleri arasındaki diyalektikte, kitleler esas olarak daha az reform değil, tam tersine, *daha çok reform* istiyorlar. Çin'den SSCB'ye, Polonya'dan Macaristan'a kadar hiçbir yerde, taban inisiyatifleri, köklü reformlara ve sonuçlarına muhalefetten kaynaklanmıyor. Aksine, kitle hareketi, reformlar öncesinde varolan sistemi ve/veya reformlara rağmen mevcudiyetini koruyan, hâlâ eskisi gibi işlemeye devam eden kurum ve grupları hedef alıyor. Ve tabandan muhalefet, yöneticilerle, *bunlar reformcu oldukları ölçüde değil, bir yerde geçmişe sarıldıkları, yani muhafazakâr kaldıkları ölçüde çatışmaya giriyor.*

emeğinden serf emeğine geçişin başlıca dürtüsü olarak yorumlanmıştır. Zıt kutupta Pierre Dockès'in, *La Libération Médievale* (1979: Ortaçağda Kurtuluş) adlı kitabında, yukarıdaki görüşü sınıf mücadelesinin inkârı diye suçlaması tipik bir dogmatik darlıktır ve Dockès'in köleliğin büyük ayaklanmalarla son bulduğunu ispatlama çabası, ampirik düzeyde kanıtsızlık, dolayısıyla başarısızlıkla sonuçlanıyor. Bana öyle geliyor ki, bu, kölelerin pasif direnişi örneğiyle, SSCB örneği arasında önemli bir bağlantı vardır: Sovyetler Birliği'nde de, 1950'lerde belirginleşen bir "emek veriminin artış hızının düşmesi" süreci söz konusu; ardında, Sovyet emekçisinin iktidara, üretim araçlarına ve üretim sürecine yabancılaşması yatan bu süreç, parti içinde başgösteren "yukarıdan aşağı" reform arayışlarının temelini, yaygın tabanını, arkasını oluşturuyor. Tabandan yıllar boyu verilen bu sessiz mesajın parti kertesinde yankı bulabilmesi ise, analizlerimizden parti kertesini dışlamamız gerektiğini gösteriyor.

Muhafazakârlık ile halk arasındaki bu mücadele, demokratik hak ve özgürlüklerin kurumlaşması noktasında, çok-partililik noktasında düğümleniyor. "*Proleterya diktatörlüğü*" teorisinin uygulamada aldığı biricik ve zorunlu tarihsel biçim olarak sunulan tek-parti rejimlerinin devam edip etmeyeceği noktasında düğümleniyor. Daha açıkçası, taban, bütün reformların özellikle siyasi düzlemde *çoğul* u bir demokrasi ile bütünlenmesini talep ediyor.

yalta ve dayanışma

Bu son iki saptamayı, SSCB, Polonya ve Macaristan örneklerinde kolayca izleyebiliriz. Sovyetler Birliği'nde halkın oyları, Yeltsin'in isminde simgeleşen radikal reformculara aktı. Kitleler "kapitalizme götüren" (?) reformlardan hoşnutsuz olsalardı, bunun tam tersi görülmez miydi? Macaristan'da, geçen yazımda uzun uzadıya anlattığım gibi, partiye radikal reformcular hâkimdir ve yukarıdan aşağı attıkları adımlarla, çok-partililiğin kapısını açmış bulunuyorlar³. Halk, derece derece (a) çok-partili bir demokrasi yönündeki kurumsal reformların bütününe destekliyor; (b) iktidardaki MSİP'in anti-reformcu kanadına karşı reformcu kanadını destekliyor; (c) yerine göre, MSİP adaylarına karşı tümüyle parti-dışı adayları, 1940'ların ikinci yarısında yasaklanmış olup şimdi yeniden canlanan Sosyal Demokrat'ları, liberalleri, Protestan rahiplerini, vb. destekliyor⁴. Bu tercihte parti tekeline tepkinin ve gerçek bir çoğulculuk özleminin oynadığı, apaçık görülebiliyor.

Polonya'ya geçelim: 1970'lerin ikinci yarısından bugüne kadar, yani on yılı aşkın bir süredir Dayanışma Sendikası, sosyalist sistem-

3. "...monolitik parti ve baskıcı devlet aygıtlarının, kendi mekanizmalarına dayanarak ve kendi kendilerini reforme ederek, yukarıdan aşağı uygulamaları toplumu özgürleştirmeleri"ni tümüyle imkânsız gören Yavuz Alogan, Macaristan örneğini gözardı ediyor.

4. Macaristan'da, parlamentodaki boş sandalyeler için yaz aylarında yapılan ara seçimler, MSİP-dışı muhalefetin pespeşe başarılarına tanık oldu. Bu anlamda ilk partisiz muhalif aday, parlamentoya Temmuz'da girdi. Ağustos başında dört boş sandalye için yapılan seçimde bunlardan üçünü muhalif adaylar aldı. Eylül ortasında, bir partisiz muhalif aday daha MSİP'li rakibini yenilgiye uğrattı. Bkz. *Cumhuriyet*, 24.7.89, 8.8.89, 19.9.89. Klasik ölçülere göre, bu adayların hepsi "sağ" da yer alıyor; dolayısıyla halkın "sağlaşma"yı desteklediğinden söz etmek gerekiyor.

deki kitle hareketlerinin en çarpıcı örneğini meydana getirdi. Biz, yani o zamanlar "Kürşçevci restorasyon" ve "sosyal emperyalizm" teorilerini sınıksız savunan eski Aydınlik'çılar, bunu "kapitalizm" in varlığının kanıtı saydık; hareketin yükselişi Brejnev dönemine denk düştüğünden, böyle yorumlamak ilk ağızda bir pürüz arzemedi⁵. Polonya toplumunun gerçek çelişmelerinin bir yansıması olarak Dayanışma'nın kendi ideolojisini, taleplerini, programını incelemek, hazır teorik reçetemizle bize, hiç de önemli gelmedi. Biz orada kendi kafamıza uygun "Leninist işçiler" hayal ettik; Polonya yazarları, sanatçıları bize böyle imgeler veremeyince, öfkelenedik; onları devrimci ruh ek-

sikliğiyle, işçi sınıfının büyüklüğünü anlama-makla suçlayan yazılar yayınladık üstelik⁶.

Ama acaba Dayanışma, faraza "kapitalist restorasyon"un durdurulmasını, "proleterya diktatörlüğü" nün pekiştirilmesini mi istiyordu ve istiyor? Üç önemli dönüm noktasında, (a) bu yılın başlarındaki yuvarlak masa anlaşma-sından sonra; (b) 4-18 Haziran 1989 seçimle-rinden sonra; (c) Ağustos'ta Mazowiecki'nin başbakan olmasından ve hükümetinin güveno-yu almasından sonra, Dayanışma'nın Walesa, Geremek ve Onyszkiewicz gibi lider ve sözcülerinin verdikleri demeclere dayanarak irdelemek istiyorum bu konuyu. Bırakalım, "proleterya diktatörlüğü" ve "kapitalist

5. Yeri gelmişken belirteyim: Bu teorik tartışmalarda, dikkatsiz okumalara, kulaktan dolma bilgilerle, bazı insanlar tuhaf işler yapabiliyorlar. Komiklikler, çirkin tahrifat ile içiçe geçebiliyor.

Polonya konusunda ben, 1980'lerin başlarında *Ufuklar* dergisinde, o zamanki tipik düşüncümüz çerçevesinde bir yazı yazdım. Böyle büyük bir grev dalgasının varlığını, "revizyonizm" in yol açtığı bir "kapitalizm" in varlığına kanıt gösterdim. 1988'de bu yazı, "bak, o zamanlar böyle demiştin" dercesine, *Saçak* ta yeniden yayınlandı. *Saçak* okuyucusuna, derginin koyduğu bir giriş notuyla, sadece benim "Polonya konusundaki görüşlerimin değiştiği" söylendi: öyle bir tarzda söylendi ki, Polonya'yı revizyonist-kapitalist saymaktan vazgeçmekle kalmadığım, Polonya işçisini desteklemekten de vazgeçtiğim sonucu çıkıyordu. Nitekim, bu yanlışmanın güçlenmesine hizmet edecek şekilde, yazının tekrar yayınlanmasını onaylayan sunduğum metin, bana haber vermeksizin tahrif edildi. Ben, yazımın yeniden yayınlanması münasebetiyle bir dipnot yazmıştım; burada, o gün de, bugün de Polonya işçisini desteklediğimi, ama artık böyle bir işçi hareketini "kapitalist restorasyon" ile açıklamayı yanlış bulduğumu açıkça belirtiyordum. Bu dipnotu yazacağımı baştan söylemişim; yazımın yeniden yayınlanması konusundaki anlaşmamızın şartıydı, bu. Gelgelelim bu dipnot, yukarıda ifade ettiğim gibi, bana haber vermeksizin Doğu Perinçek' in talimatıyla Ender Helvacıoğlu tarafından çıkartıldı ve ben sonucu, ancak dergi yayınlanınca gördüm. Neden böyle yapıldığını sorduğunda, bir yazarın herhangi bir ürünü, hele 7-8 yıl gibi bir arayı yeni-den yayınlandığında bu konuda bir takdim yapmak gibi en doğal bir hakkının çiğnenmesini açıklayabilecek, herhangi bir rasyonel söz söylenmezdi. Bu, işin çirkin yanındır.

Gelelim komikliğe. Söz konusu yazımda ben, ünlü Fransız ortaçağ tarihçisi *Marc Bloch* 'un "Grev, nasıl büyük çaplı sanayi kapitalizmini karakterize ederse, toprak mücadelesi de ortaçağı öyle karakterize eder" anlamına gelen bir sözünü alınılamıştım. Bu sözün ilk bölümünü, 1980'lerin başlarına kadar gelen eski düşünce tarzıma temel yapmıştım. Gel zaman, git zaman; bir de baktım, bu söz 2000'e *Doğru* 'nun çeşitli köşelerinde, "Marx' in dediği gibi..." diye başlayan tımtıraklı paragraflarda aktarılıyor! Bizim istifamızdan önceydi; bu hatayı yapanlar arkadaşım, bir kutuplaşma içinde olsak da. Kendilerine gittim, uyardım: "Yapmayın, Marx' in değil *Marc Bloch* 'un bu söz" dedim. Uyarım şüphyle karşılandı; artık benim düşüncem değişmişti ya, karşı tarafın "yetkin kanıt" larını yazılatmaya çalıştığım sanıldı herhal. Bunun sonu-

cu, Kerem Çalışkan'ın hazırladığı, sosyalist sistemdeki gelişmelere ilişkin demecler derlemesi çerçevesinde, 1 Temmuz 1989 tarihli *Cumhuriyet* 'te Doğu Perinçek, "Marx, grev hareketini sınıfsal sömürünün bir kanıtı olarak görmüştü" diyor!

Kendisinin yeniden yayınlattığı yazıyı açıp okusa bari! Fakat hayır; düşüncenin özü önemli değil, illâ Marx olacak. Tıpkı, Hz. Ömer' in "Adalet mülkün temelidir" sözünün, bütün mahkemelerimizin arka duvarında ve hapishanelerimizin önündeki büstlerde, Atatürk'e izafe edilmesi gibi.

6. Janusz Glowacki'nin ünlü bir romanının *Polonya Ölmedi* *Daha* başlığıyla 1983'te Kaynak Yayınları tarafından yayınlanmasının ardından, *Saçak* dergisi sayfalarında bu romanın polonya gerçeğini doğru yansıtmadığı iddiasıyla bir tartışma başlatıldı. "Sosyalist gerçekçilik" dogmasının bütün ilkelilikleri için içine girdi: "Olumlu kahraman" arayışı doğrultusunda, romanın sıradan bir işçinin kişiliğinde betimlediği tedrici üyans ve dönüşüm küçümsenirken, "hani, Lenin Tersanesi'nin Leninist işçileri, bizim olması gerektiğini bildiğimiz o işçiler nerede?" demeye getirildi. Sonuçlar dogmatizmin pekişmesiyle kalmadı; başka etkenlerin yanı sıra bu tartışma nedeniyle de, kitabın iki çevirmeni ile *Saçak* 'taki tartışmaya onların yanında katılan Kaynak Yayınları redaktörü "sivil toplumculuk" la suçlanıp dümdüz edildi; böylece üç değerli aydın daha saflardan kayıp gitti. Tabii, aydınların kendi "sağcılık" ları yüzünden uzaklaştıkları teorisinin kulına halel gelmedi!

Fakat galiba devrimcilerde, kendi özlem ve inançları doğrultusunda, gitmeden, görmeden, incelemeyen, tanımadan "bilme" eğilimi çok köklüdür. *Sosyalist Birlik* 'in 4. sayısında Mehmet Gündüz, Ertuğrul Özkök'ün *Stalin Baroku* kitabındaki bir gözlemi şöyle eleştirdi: "Özkök, Sovyet halkının acılarına, filozofça suskunluğuna nüfuz edemediği için, örneğin Sovyet halkının Stalin'i sevdiğini iddia edebiliyor." (s. 79)

Acaba Yeltsin ekibinin öndegelen teorisyenlerinden, Mehmet Gündüz'ü hayli andran bir teorik konuma sahip, son derece anti-Stalinist tarihçi Yuri Afanasyev de bu meseleye "nüfuz edememiş" olabilir mi? Çünkü *Der Spiegel* 'den naklen 10 Mart 1989 tarihli *Cumhuriyet* 'te yayınlanan bir söyleşisinde, Afanasyev de aynen şöyle diyor: "Stalinizmin, Sovyet insanının düşünce biçimi ve duygü dünyasında derin kökleri vardır. Bu, bir dereceye kadar anlaşılabilir görülebilecek halk-Stalinizmidir. İnsanlar Stalinizm şartlarında yaşadılar, başka bir şey bilmiyorlardı. Acı şeyler vardı ama iyi şeyler ve büyük heyecanlar da vardı ve bütün bunların hepsi de Stalin'in adıyla sıkı sıkıya bağlanmışlardı."

Bu kıssadan iki hisse var: Bir, halk adına konuşmamayı öğ-

restorasyon" kavramları ile klasik düşüncemiz-
de bunlara yüklenen olumluluk/olumsuzluk
çağrışımlarını; bunlara denk düşebilecek, fa-
raza "gerçek sosyalizme dönülmesi" gibi bir
kavramsal ve terminolojik çerçevesi dahi yok-
tur. Dayanışma'nın — sendikanın resmi söz-
cüsü Dr. Jerzy Onyszkiewics, yasallaşmanın
kapisını açan yuvarlak masa anlaşmasında

" 'Komünist Partisinin öncü rolü' ve
'sosyalizm' gibi kavramların bir kere bile
sözü edilmediği"ni, "çünkü kimsenin, sos-
yalizmin gerçekte ne anlama geldiğini
bilmediğini"

biraz da memnunlukla kaydediyor⁷. Siyasal
alandaki ise "Tam demokrasi, parlamenter de-
mokrasi istiyoruz" diyor⁸. Ergun Balcı tekrar
soruyor: "Size göre Polonya çok-partili siste-
me doğru mu gidiyor?" Cevap kısa ve net:
"Evet. Zaten doğru olan da budur."⁹ Bu ro-
pörtajdan beş ay sonra bugün, başbakan dahil
bakanlarının çoğunu Dayanışma'nın verdiği
çok-partili bir koalisyon hükümeti, Polonya'-
da işbaşındadır. *Cumhuriyet* gazetesi muhabi-
ri, bu sefer Solidarnosc'un öndegelen ideolog-
larından, parlamento grubu başkanı, kendisi de
başbakanlığa aday gösterilmiş, ortaçağ tarih-
çisi Bronislaw Geremek¹⁰ ile konuşuyor. Ge-
remek, işçi sınıfının başkaldırdığı sistemin kö-

renmeliyiz. İki, öngörü ve kestirimlerimizi özlem ve inançla-
rımıza dayandırmamayı öğrenmeliyiz. Herkesin öngörülerini za-
man zaman yanlış çıkar. Bilgi eksikliği, veri eksikliği, analiz
hataları söz konusu olabilir. Örneğin ben, Çin'de reformcula-
rın üstün geleceğini tahmin ettim, olayların seyrine bakarak;
daha sonraki virajda yanlışlandım. Ama Mehmet Gündüz çok
sık yanlışlanıyor, "reel sosyalizm asla değişmez", "Sovyetler
Buharin'i asla aklamazlar", "Halk Ordusu halka ateş açmaz",
vb. öngörülerinde. Çünkü o, bu öngörülerini, kendi özlem ve
inançlarından, ahlaksal değer yargılarından türetiyor.

7. Ergun Balcı, "Polonya için İsveç modeli çekici", *Cumhuri-
yet*, 26 Nisan 1989.

8. Aynı yerde.

9. Aynı yerde.

10. Haziran 1986'da Bronislaw Geremek, ünlü, ama adını sadece
meslekten olanların bildiği bir ortaçağ tarihçisiydi. François
Villon'un arkaplanına ışık tutan, ortaçağda Paris'in marjinal-
leri ve popüler alt-kültürü üzerine incelemeleri, daha İngiliz-
ceye bile çevrilmemişti; ülkesi dışında, Fransızcaları mevcut-
tu yalnızca. Marc Bloch'un (aman yanlış olmasın: Marx'ın de-
ğil!) 100. doğum yıldönümünde, Sorbonne'daki yıllık "Marc
Bloch Konferansı"nı Geremek'in vermesi istenmişti. Ancak
Geremek, Dayanışma'nın danışmanlarından olduğu gerekçe-
siyle Polonya polisi tarafından alıkonmuş; yolladığı metni, 17
Haziran 1986'da Sorbonne'un Büyük Anfisi'nde Jacques Le
Goff okumuştur. Ben bütün bunları, *Tarih ve Toplum*'un Ağus-
tos 1986 tarihli sayısında anlattım; olayın, Fransız Direniş ha-
rekinde ver alıp da Naziler tarafından kurşuna dizilen Bloch
ile Geremek arasındaki paralellığe defalarca işaret edilmesine

keni, oluşumu ve niteliğini, şu terimlerle an-
latıyor:

"...2. Dünya Savaşından sonra ülkede yö-
netime geçen komünist hükümetin, Avru-
pa'nın demokratik gelenekleriyle hiçbir il-
gisi yoktur. Bu yönetim tamamen Avrupa'-
nın süper devletler tarafından paylaşılması
nedeniyle doğmuştur. Polonya halkından
hiçbir destek almamıştır. Empoze edilen hü-
kümet Polonya halkının özlemlerine cevap
vermemiş, ancak ülkenin savaş ertesinde ih-
tiyacı olan yeniden inşa için seferberliği ger-
çekleştirmiştir. İşbaşındaki devlet ve parti
Stalinci bir model oluşturmuş ve ekonomi-
yi yönetememiştir. Bu da 1956, 1970 ve
1980'deki isyanlarda ortaya çıktığı gibi, hal-
kın ve işçi sınıfının tepkisine yol açmıştır.
Hürriyet ve ekmek sloganları, bu isyanların
odak noktasını teşkil etmiştir. 1956 buhra-
nında, Komintern'in empoze ettiği liderler
gitmiş ve *millî komünistler* olarak adlandı-
rabileceğimiz Gomulka yönetimi işbaşına
gelmiştir"¹¹

Bu tahlilin ne kadar anti-Stalinist olduğu
açıktır: Geremek, Sovyet hegemonyacılığının
kökenini Komintern'de ve Komintern döne-
minde bulan bütün perspektiflerle birleşmek-
te; esasen bu nedenle, Polonya'da komünist re-
jimi bir bakıma doğuşundan itibaren gayrimeş-
ru saymakta; ancak Gomulka'yı daha önceki
Bierut'un saf Kominterneci ekibine gene de ter-
cih etmektedir¹². Aynı doğrultuda Walesa, 4

yol açtığını da ekledim. Gorbacov reformlarının etkisi daha
hissedilmiyordu; Türkiye solunun Sovyetik diye bilinen ke-
simlerinin içsel dönüşümü henüz başlamamıştı (veya sathı çık-
mamıştı); Walesa'nın ve Dayanışma'nın "gerici"liği mitosu
etkisini koruyordu. Mete Tunçay arkadaşım bana geldi; bu mi-
tosun etkisinde bir tavırla, "Hadi gene, Dayanışma taraftarlı-
ğını sıkıştırmışsın bir yere..." dedi. Üç yıl sonra bugün, o mi-
tostan ne kaldı geriye? 1989'un başbakan adayı Geremek'in,
Türk basınında ilk zikredilişi olabilir, bildiğim kadarıyla. İy-
ki "sıkıştırmışım", değil mi?

11. *Cumhuriyet*, 16.9.1989.

12. Bu analizin Polonya-dışı boyutları, şunlardır: Polonya'da Bi-
erut yönetimi neyse, Macaristan'da da Rakosi yönetimi oydu;
Pozsgay'ın geçen ay aktardığım değerlendirmesiyle, "ulusun
onurunu kıran, utanç verici bir oligarşi"ydi. Polonya ile Ma-
caristan'da 1956 olayları da bir bütün teşkil etti. Macaristan'-
da İmre Nagy, halk ayaklanmasının başına geçti ve bu yüzden
Stalinistlerce idam edildi, ama Rakosi'ler geri gelmedi. Po-
lonya'da daha küçük çaplı bir halk ayaklanması, Gomulka'-
nın yolunu açtı, ama Gomulka Nagy'ye kıyasla çok daha
"temkinli" davrandı, o zamanki Sovyetler Birliği'ni ve *no-
menklatura*'yı karşısına almadı, daha çok Kadar benzeri bir
profile girdi. Burada ilginç olan, "Kruşevci restorasyon" te-
orisini yeni öğrendiğimiz ve en saf şekliyle savunduğumuz gün-

ve 18 Haziran 1989 seçimlerinin sonuçlarını "45 yıl boyunca süren *komünist* iktidarla bir hesaplaşma"¹³ diye nitelemiştir. Mazowiecki'nin başbakanlığa atanmasının ardından ise Walesa, "Yalta'dan bu yana en büyük başarı"dan söz etmiş¹⁴; Geremek'de BBC Televizyonuna verdiği bir demeçte,

"Avrupa'nın bu yöresinde Yalta Anlaşması'ndan sonra kurulmuş olan komünist egemenlik ve tekel, artık ortadan kalkmaya başladı"

demiştir¹⁵. Bu yazının geçen ayki bölümünde, Sovyet radikal reformcularından, Dünya Sosyalist Sistemi Ekonomisi Enstitüsü başkanı Oleg Bogomolov'un,

"Sosyalizm, Stalin döneminde bazı Doğu Avrupa ülkelerine dıştan dayatıldı"

şeklindeki saptaması ile bunun, radikal reformcu Macar yönetimi içindeki yankılarına değinmişim¹⁶. Görüldüğü gibi Walesa ve Geremek'in görüşleri ile Sovyet tarafında Bogomolov'un ve Macaristan'da Gomulka'nın muadili İmre Nagy'nin halefleri Pozsgay ile Nyers'lerin görüşleri, bir bütün teşkil ediyor. Bunların hepsi eşit derecede anti-Stalinist, anti-Komintern'dir; yani Stalinist bir açıdan, eşit derecede "sağcı", "revizyonist", "kapitalist restorasyonist"tir. Bu konuda tek *tutarlı* tavır, Arnavutluk'un saf Stalinist, saf Kominternci perspektifidir, olanca abesliği içinde. Yukarıdaki akım veya güçlerden birini (mualefette ve grev yapıyor diye) "anti-revizyonist" sayıp diğerlerini (iktidarda ve iktidar partisi içindedirler diye) "revizyonist" kabul etmek ise, eklektizmin, oportünizmin ta kendisidir.

"İsveç modeli"

Piyasa sosyalizmini ya da sosyalist meta ekonomisini "revizyonizm" in, dolayısıyla "kapitalist restorasyon" un ölçütü sayan Stalinistler ve Stalinist-Maoistler için de, bu noktada onlardan bile "sol" da yer alan Troçkistler için de, Dayanışma'nın ekonomiye ilişkin görüşleri,

lerde, bizlerin. Nagy gibi Gomulka'yı da "revizyonist" olarak kavramlaştırmış olmamızdır! Bu noktada temel etki kaynağı, en saf Stalinist-Kominternci Arnavutluk metinlerinin, Gomulka ve Nagy'leri Kruşçev ile birlikte değerlendiren, bunlara karşı Rakosi ve Bierut'ları tutan tavrı oluyordu.

13. *Cumhuriyet*, 23.6.1989. İki yerin altını ben çizdim.

14. *Cumhuriyet*, 21.8.1989.

15. *Cumhuriyet*, 26.8.1989.

siyasi düzleme ilişkin görüşlerinden ancak daha ürktücü, daha tedirgin edici olabilir. Ony-szkiewics, örneğin, *nomenklatura*'nın hâkimiyetinden, hemen bütün piyasa taraftarı reformculara ortak şu cümlelerle şikâyet ediyor:

"Ülkemizdeki devlet komünist partisinin devletidir. Sonuç olarak fabrika yöneticisi, idari yeteneklerine göre değil, siyasal nedenlerle atanmaktadır. Parti tarafından atanmakta ve sadece partiye karşı sorumlu bulunmaktadır. *Kararlarını, ekonominin gerekleri değil, siyasal etkenler belirlemektedir*. Bu olguyu engellemek için yol, müdürün fabrikalarda özyönetim komitesi tarafından seçilmesidir."¹⁷

Bu, devlet sektörünün yönetim tarzını değiştirmenin kısa vâdeli tedbiridir. Orta vâdede ise Dayanışma,

özel sektörün sanayideki payının artırılması, devlet işletmeleri ile özel işletmeler arasında ayırım yapılmaması, değişik mülkiyet sistemlerinin tam eşit haklara sahip olması ile belirlenen bir "karma ekonomi" formülünü kaçınılmaz görüyor¹⁸. Niçin, devlet sektörünün toptan özelleştirilmesi değil? Pratik nedenlerle: "Çünkü o muazzam fabrikaları satın alacak sermaye yok ülkede."¹⁹ Ama bir kere bu "karma ekonomi" aracılığıyla özel sermaye yeteri kadar geliştiğinde, devlet sektörünün kalanının korunup korunmamasına, çoğulcu, danışmacı, konsensüs arayan bir süreç içinde, ayrıca karar verilmelidir²⁰. Ony-szkiewics, bu, parlamenter demokrasi artı karma ekonomi modelinin, yeryüzündeki hangi "en çekici" örnekten alındığını da şöyle açıklıyor: "İsveç modeli. İskandinav modeli."²¹ Geremek ise, Solidarnosc'un ekonomik arayışlarının diğer akrabaları arasına,

"Tarihte, planlı, merkezi ve bürokratik bir ekonomik yapıdan piyasa ekonomisine nasıl geçilebileceğinin örneği yok. Kruşçev de dahil olmak üzere, bunu yapacağını söyleyenler çok oldu. Ama pratikte hayata geçemediler."

16. *Sosyalist Birlik*, Sayı 6 (Eylül 1989), s.7.

17. Ergun Balcı, "Polonya için İsveç modeli çekici", *Cumhuriyet*, 26 Nisan 1989.

18. Aynı yerde.

19. Aynı yerde.

20. Aynı yerde.

21. Aynı yerde.

sözleriyle²², “Kruşçev revizyonizmi”ni açıkça dahil etmektedir.

siyasal uzlaşmacılık, üretimcilik, kemer sıkma

Dayanışma, Geremek’in sözünü ettiği geçiş sürecine ilişkin stratejik ve taktik anlayışlarıyla da, neo-Maoizmin “revizyonist diktatörlük”-lerin topyekûn yıkılmasını isteyen boyölçüşmecî ihtilâlciliğini tatmin etmekten uzaktır. Nisan ayında Onyszkiewics şöyle diyordu:

“Ülkedeki komünist yönetimin geçerliliği-ni tartışma konusu yapmayacağız. Değişmesini istemeyeceğiz. Ama bunun dışında her türlü eleştiri serbest. Yani seçimler, bir ulusal ayaklanma için çağrı platformu olmayacak.”²³

4-18 Haziran seçimlerinden sonra Walesa, “gerek ekonomi, gerek politikada hükümetin tüm reformcu adımlarını desteklemek”ten, “çoğulcu bir sistem”e ters düşen eylemleri ise “boykot etmek”ten söz ediyordu²⁴. Yeni hükümetin kurulması çalışmaları sırasında ise şunu ekliyordu: İktidara geldiğimizde Varşova Pakti’ndan çıkmayacağız²⁵. Aynı günlerde, bizzat başbakan Mazowiecki, mecliste

“Komünist partisini tümüyle devre dışı bırakmak Polonya için bir tuzak olur. Dünyanın hiçbir ülkesinde ordu ve polisi kontrol eden bir muhalefet, muhalefet olarak kalmaz.”

sözlerini sarfediyor ve devam ediyordu: “Yeni ortaklarımız kendilerini ikinci sınıf ortak gibi hissetmemelidirler.”²⁶ Herşey olup bittikten sona ise Geremek, cumhurbaşkanlığının rolünü şöyle değerlendiriyor:

“Biz, cumhurbaşkanının KP’de olmasının, bu partiye bir devamlılık garantisi vereceğini düşündük. Diğer bir deyişle, General Jaruzelski’nin cumhurbaşkanı olması Polonya demokrasisi için de bir güvence teşkil etmiş oldu. Cumhurbaşkanının şimdiye kadar bu oyunu kurallarına göre oynadığını da söyleyebiliriz.”²⁷

Bu çizginin ardındaki temel fikri ise gene Onyszkiewics’den dinleyelim. Sürecin Türkiye’deki en iyi gözlemcilerinden Ergun Balcı, Temmuz başındaki bir yazısında, yukarıda alın-tılanan Nisan röportajında Onyszkiewics’e yönelttiği “Dayanışma 1980’de ne yanlış yaptı?” sorusuna şu cevabı aldığını hatırlatıyor:

“Parti içindeki reformcu kanadı önemsemedik. Onlarla işbirliği yapmadık.”²⁸

Bu sözler, bir yandan Dayanışma’yı hararetle destekleyip diğer yandan onların Varşova ve Moskova’daki müttefiklerini “revizyonist” saymakta ısrar eden neo-Maoist muhafazakârlığın eklektizmine karşı; ama sadece ona karşı da değil, aynı zamanda, örneğin Yavuz Alogan’ın parti kertesini hiç önemsemeyen sınıfa karşı sınıf yalınlığına karşı söylenmiş gibidir.

Geçiş sürecinin ekonomik boyutlarına gelince... “Yoklar ülkesini”²⁹ Polonya’da Geremek, üretimi arttırmaktan başka çare olmadığını, halkın sabır içinde üretimi arttırmaya sevk edilebilmesi için ise “önce demokrasi” yoluyla umutlu kılınması gerektiğini kaydettikten sonra, şöyle devam ediyor:

“Bu bağlamda, Mazowiecki hükümetinin radikal bir biçimde ekonomiyi değiştirecek tedbirleri almaktan, kalıcı bir operasyon uygulamaktan çekinmemesi gerekiyor. Çünkü sözkonusu önlemler her halükârda gerekiyor. Dolayısıyla, halkın desteğini arkasına almış bir yönetimin bunu gerçekleştirmesi daha çok mümkün ve lazım.”

Sözkonusu “yapısal değişim” için 4-5 yıllık bir süre koyan Geremek, “umut verememek Polonya toplumundan fedakârlık bekleyemeyiz” diyor³⁰. Demek ki bu iktidar da, halktan şu veya bu şekilde ekonomik fedakârlık isteyecek. Kabinesine komünist partisi (Birleşik İşçi Partisi) içindeki müttefiklerini, yani “serbest ekonomi” yanlısı reformcu kanadın mensuplarını katan³¹ Mazowiecki, daha net konuşmakta,

“iflas ve işsizliğin göze alınması gereği”-ni de içeren bir “acı reçete”den söz etmektedir³².

22. Cumhuriyet, 16.9.1989.

23. Ergun Balcı, “Polonya için İsveç modeli çekici”, Cumhuriyet, 26 Nisan 1989.

24. Cumhuriyet, 23.6.1989.

25. Cumhuriyet, 16.8.1989.

26. Cumhuriyet, 24.8.1989.

27. Cumhuriyet, 16.9.1989.

28. Cumhuriyet, 6.7.1989. Aynı yazıda Ergun Balcı, “Dayanışma’nın Jaruzelski’nin sahneyi terk etmesini pek istemediği”ni de belirtmektedir.

29. Cumhuriyet, 10-11-12-13-14 Eylül 1989.

30. Cumhuriyet, 16.9.1989.

31. Cumhuriyet, 9.9.1989.

32. Cumhuriyet, 14.9.1989.

Burada duralım. Fazla ekonomi bilmeyen kim arkadaşlar, geçmişte, sınırları tanımlanmamış bir "üretici sosyalizm"den uluorta nefretle söz eder oldular; hattâ Stalinizmi "üretimci"-liğe indirdiler ve üretimin artırılması, üretici güçlerin geliştirilmesi ihtiyacına değinildiğini gördükleri her yerde, bu nedenle derhal bir "ekonomizm" ve "Stalinizm" keşfediverdiler. Tabii bundan çok daha aşırısını, SP içindeki tartışmalarda muhafazakârlık yaptı; yalnız onlar, keşfettiklerini sandıkları kötülüğe "revizyonizm" dediler. SP'nin kendi programında, ulusal ekonomiyi kaldırmak için bir *emek seferberliği* fikri kuvvetle yer alırken (ve aynı zamanda, enikonu bir karma ekonomi ve çok-partililik öngörülürken), SP'nin muhafazakâr kanadı, "revizyonizm"i köşeye sıkıştıracağını diye piyasa sosyalizmi kavramının kendisine karşı hücumu geçti. Ayrıca, sosyalizmi bir "tembellik toplumu" olarak allayıp pullamaya girişti; bu tek-yanlı abartı aracılığıyla, Gorbaçov'un bürokratik tembelliğe karşı mücadelesini ve üretimi artırma çağrılarını karalamayı denedi. Aynı doğrultuda, Sovyet reformcularının işgücünün sektörlerarası ve işletmelerarası dağılımının değişmesi ihtiyacı ile bu süreçte belli bir strüktürel işsizlik tehlikesinden söz ettikleri görüldüğünde, "işte, Gorbaçov işçi sınıfına kölece çalışma ve işsizlik vaat ediyor!" gibi demagogik feryatlar yükseltildi. Bütün bunlar, sıgık değilse, geriliğe oynamayı marifet sayan günöbirlik siyasetçilikti; duyusallığa ve bilgisizliğe seslenişti; nasıl olsa iktidar alternatifi olmamanın ve olmayacak olmanın verdiği rahatlıkla girilen ciddiyetsiz bir popülist ajitasyon yöntemiydi. Ciddi iktidar perspektifleri olanların ise sorunlara nasıl baktığını, nasıl bakmak zorunda olduklarını, Dayanışma örneği çok güzel gösteriyor. Burada bütün aşamasız devrim hayallerinin, "ulusal mutabakat" önermeyi mücadelesizlik sanan bütün pürizmlerin de pabucu dama atılmıştır. Türkiye'de bir sosyalist parti şimdi iktidara gelse enflasyon, işsizlik ve yokluklar karşısında elbette üretimi arttırmaya yönelecek; bunun için gerekli zamanı kazanmak için de halka umut vermesi gerekecek ve bunu, ancak demokratik karakterleriyle toplumun güvenini kazanarak yapabilecek; kısacası, bir bakıma Dayanışma'dan farklı bir yol izlemeyecektir. Bir kere daha söylüyorum: Türkiye Solu'nun, sadece sos-

yalist ülkeler nereye gidiyor sorusu bağlamında değil, programından ve mücadele çizgisinden ders çıkarmak için de, Solidarnosc'u, çağımızın bu yeni tip demokratik hareketini, çok iyi incelemesi gerekir.³³

Bu ideoloji, program ve mücadele çizgisinde, Stalin sonrasında, Kruşçev ile başlayan bir "kapitalist restorasyon"u ve "revizyonist" diktatörlüğü red fikrinin en küçük izdüşümünün yer almadığı apaçık görülüyor. Dayanışma'nın bütün programı, başından beri devamlılık içinde, ekonomide devletçi, siyasette tekpartici bir sosyalizmin, üstelik de dışarıdan dayatılmasına reaksiyonu ifade etmektedir. Ve başta da belirttiğimiz gibi, sadece Polonya'da değil, Macaristan'da da çok-partililiğe gidişin itici gücünü, *tabanda ve radikal reformcularda yaşayan* bu düşünceler meydana getiriyor. Stalinist-Maoistlerimiz ya da neo-Maoistlerimiz, Dayanışma'yı "devrimci işçi sınıfı hareketi" diye çok severken, niçin Macar yönetimine o kadar kızıyor ve Gorbaçov reformlarının SSCB'yi Macaristan'ın gittiği yere götüreceğinden yakınıyorlar?³⁴ Bütün görüşlerini tek tek karşılaştırın: Pozsgay, Nyers, hattâ Karoly Grosz, iktidardaki Walesa, Geremek ve Onyszkiewics'lerden başka bir şey degillerdir.

çin'deki hareketin toplumsal temeli

Peki, Çin bu gelişme çizgisine bir istisna mıdır? Tam tersine; "proleterya diktatörlüğü altında devrimin sürdürülmesi" perspektifine bağlılık ile sosyalist ülkelerde ortaya çıkan yeni tip taban insiyatiflerini desteklemek arasındaki tutarsızlık uçurumu, Çin'deki son gösterilere gelindiğinde, daralacağına daha da açılıyor. içeriğiyle, mevzilenişiyle, ittifaklarıyla Çin'deki öğrenci-aydın hareketi, Kültür Devrimiyle değil, Dayanışma'nın, Macar yönetiminin ve Sovyet radikal reformcularının anlayışlarıyla bütünleşiyor; dahası, kendi somut meselesi olduğu için, Kültür Devrimi çizgisine açıkça karşı çıkıyor.

Birinci olarak, Çin'deki kitle hareketinin "kapitalist restorasyon"un beraberinde getirdiği "yoksullaşma"ya karşı patlak verdiği ef-

33. Bkz. *Sosyalist Birlik*, Sayı 6 (Eylül 1989), s.6; dipnot 18.

34. Bkz. Doğu Perinçek, *Cumhuriyet*, 1 Temmuz 1989.

sanesini bertaraf edelim. Batı dünyasındaki en sert eleştirmenleri bile, Çin yönetimine böyle bir başarısızlık yüklemiş değillerdir:

“Alt tarafı Bay Deng’in önderliği altında, yaşam standartlarında bir yüzyılda tamik olunan en hızlı artış gerçekleşmiş bulunuyor.”

diyor bir İngiliz gazetesi ve devamla, işçilerin yoksullaşması şöyle dursun,

“aydınların gelirlerinin, işçilerin ve esnafın gelirlerinin gerisinde kaldığını”

öne sürüyor³⁵. Amerikan basını ise şöyle demektedir:

“Sovyetler Birliği özgürleşiyor, Çin ise zenginleşiyor ve her iki halk, birbirinin sahip olduğu şeylerden daha fazla istiyor. Yani Çinliler daha fazla özgürlük, Sovyetler ise daha çok mal.”³⁶

Aynı makalenin kalanında, Gorbacov ve ekibinin, Çinli öğrenciler arasında dolaştıkları takdirde, göstericilerin ellerindeki ve boyunlarındaki ABD ve Japon malı fotoğraf makinalarına gıptaıyla bakabilecekleri de söyleniyor. Daha önemlisi, *devlet sektörü dışındaki refah artışı* ile hareketin toplumsal temeli arasında, “revizyonizm” ve “kapitalist restorasyon” modellerince öngörülenin *zıddı* bir ilişkinin varlığı olasılığı dile getiriliyor. Devlettten bağımsız ekonomi sektöründe çalışan işçi ve küçük özel girişimcilerin gösteriler içinde yer almasına dikkat çeken bazı uzmanlar,

“öğrencilerin, özellikle girişimciler ile kolektif kuruluşlarda [özel inisiyatif ile kurulan küçük kooperatifler kastediliyor -H.B.] çalışan işçilerin desteğini alacak bir muhalefet partisinin temellerini attığı”

görüşünü taşıyorlar³⁶.

35. *The Guardian*, 22 Nisan 1989.

36. 18 Mayıs 1989 tarihli *The New York Times*’dan naklen, *Cumhuriyet*, 21 Mayıs 1989.

37. *Cumhuriyet*, 26 Mayıs 1989. Aşağıda göstereceğimiz gibi, bu, gösteriler ve Cao Ziyang ekibinin tasfiyesi sonrasında muhafazakârların iyice güçlendiği ÇKP yönetiminin de hâkim teşhisi haline gelmiştir. Bu teşhis, 1980’ler boyunca defalarca vaat edilen, hattâ enstitüleri kurulan, ama bir türlü gelmeyen siyasal çoğulculuk reformunun kapısını iyice kapatmakla kalmamış; aynı zamanda, siyasal çoğulculuk eğiliminin kaynağı ve adetâ bir “kulak artı burjuva aydın muhalefeti”nin fideliği gibi görünen piyasa sosyalizmi ya da sosyalist meta ekonomisi deneylerine karşı da bir saldırıyı beraberinde getirmiştir. Örneğin bkz. Jiang Zemin’in piyasa ekonomisine hücumu, *Cumhuriyet*, 6.8.1989. Bu erken saldırı, Lenin’in ölümünden sonra “kulak başkaldırı”ndan korkan (ya da Boris Bolotin’e bakılırsa, aslında

Eğer doğruysa, bunun anlamı, ekonomik sektör ve çıkar çeşitlenmesinin (ki bu, “burjuva”lar ve “proleter”ler demek değildir) siyasal çoğulculuğu zorladığıdır; nitekim dünyada ve Türkiye’de hemen bütün yorumcular, bu hareketin yönelimini, *ekonomik reformların çok-partitiliğe açılan siyasal reformlarla tamamlanması* olarak belirliyorlar. Bu da, Polonya ve Macaristan’ı incelerken gördüğümüz gibi, sosyalist anayasalara geçirilmiş klasik “Komünist Partisinin öncülüğü” veya “önder rolü” ifadesinin, bir hukuk devleti altında bütün partilerin eşitliğine getirdiği sınır³⁸ ile, tek-

böyle bir korkusu pek olmadığı halde bunu, köylülüğü zorla kolektifleştirip bir kışla disiplinine hapsedmek, böylece devlet zoruyla ürününü ucuza kapatıp sanayiye artı-değer aktarımını gerçekleştirmek için gerekçe yapan) Stalin’in NEP’i kısa zamanda iptal etmesiyle çarpıcı bir paralellik taşıyor. Ekonomik deneylerden bütünüyle yüzgeri edileceği kesin olmamakla birlikte, bu gelişmenin Türkiye’deki neo-Maoizm tarafından nasıl memnuniyetle karşılandığı ve Deng’in “kapitalist yolcu”luğu aşağı yukarı kesinleşmişken şimdi ansızın “ÇKP’de sola yönelim”e yeni krediler açılmaya başlandığı ise, neo-Maoizmin saf Stalinizmle her an buluşabilirliği açısından fevkalade ilginçtir. Bu buluşma gerçekleştiği anda, “emekçi halk” da kalmaz ortada, yönetimin kendi halkının, silahsız, barışçı halkının kanını dökmüşlüğü de. Bu noktaya, yazının sonunda tekrar değinilecektir.

38. Öyle demagogilerle karşılaşabiliriz ki, açık açık belirtmek gerekli olabilir: Burada, partinin öncülüğü veya önder rolünün kendi tüzüğünde, kendi perspektifi olarak yer alması değil, bir anayasa maddesi olarak bütün halk ve diğer siyasi güçler için bağlayıcı hüküm haline getirilmesi söz konusu edilmektedir.

Tarihsel bir somutluk olarak, bu uygulama “proletarya diktatörlüğü” teorisii ile özdeşdir, zorunlu olarak içiçedir: Bir partinin ülkenin değişmez yöneticisi olduğunun anayasaya yazılması gerçekten (genel olarak egemenlik değil) özel olarak diktatörlüktür. Böyle bir ülkede demokrasi (sosyalist demokrasi) hiç olamaz değildir; ama hayli düşük bir asgari sınırın ötesine geçemez —çağdaş ve olgun bir demokrasi mümkün değildir. Ülke ne kadar geri ise bu, o kadar az hissedilir; ülkenin ilerliği oranında, demokrasizizlik buhran haline gelir. Buna karşılık, anayasada böyle bir hüküm (ve bu hükmün yaptırım gücü) yoksa, siyasal partiler anayasa ve yasalar önünde eşittirler ve herhangi biri, “karşıdevrimi bastırıyorum” diye keyfi kuvvet kullanımına, kendi organları ile devlet organlarını özdeşleştirmeye başvuramaz. Bu koşullarda bir komünist partisi, halkın özgür iradesi ve gerçek desteğiyle iktidarda kalıyorsa, bu, (özel olarak diktatörlük değil) genel olarak egemenliktir; püf noktasını da, sözkonusu partinin Gramsci anlamında bir ideolojik hegemonyaya sahip olup olmadığı meydana getirir. (Hattâ, “öncü rol”ünün anayasa hükmüyle garanti altına alınmış, eline böyle bir cebir kozu verilmiş olmasının, bir komünist partisini rehavete sevk edip ideolojik hegemonyasını kaybetmesini sağlamanın, böylece diktatörlüğünü işçi sınıfının egemenliği muhtevassından butunıyla yoksun bırakmanın çok esaslı bir yöntem olduğu, rahatlıkla söylenebilir. Tarihi tecrübe bu yöndedir. Bunun arşsi, böyle anayasal garantilere ve cebir tekeline sığınmayan partilerin, re-

partililiğin bu köşetaşı ile çelişiyor. Dolayısıyla, “proleterya diktatörlüğü”nün korunmasını Deng’in direndiği, deyim yerindeyse reformculuktan muhafazakârlığa geçtiği noktayı meydana getiriyor³⁹.

kültür devrimi modeline karşı yasalara dayalı bir hukuk devleti

Bunu daha iyi kavramak için, öğrencilerin somut taleplerini ve dünya görüşlerini incele-

kabet karşısında daha canlı kalmaları, ideolojik hegemonya sağlama ve/ya da koruma şanslarının daha fazla olması beklenebilir.)

Bu yüzden, Murat Belge, diktatörlük sorunsalı ile ideolojik hegemonya sorunsalının farklı iç sistematiği olduğunu söylerken, genel olarak haklıdır. *Gelecek* dergisindeki eleştirmenleri, bu sorunun etrafından dolanmışlar; Mehmet Gündüz de *Sosyalist Birlik*’in 5. (Temmuz-Ağustos 1989) sayısındaki kısa tanıtma notunda (s. 76-77) hak verdiği Cem Eroğlu ile Nail Satılhan’ın bu noktadaki sığlığını görememiştir.

Ne diyor, M.Gündüz’ün yaptığı alıntıda Cem Eroğlu? Efendim, genel olarak sınıf egemenliği anlamında kullanılsa proleterya diktatörlüğü kavramından vazgeçilemez ama, siyasal demokrasinin reddi anlamında kullanılıyor, bu kavrama karşı çıkılabilir... (*Gelecek*, Sayı 1, s. 72) M.Gündüz’ün beğendiği bu uyarıyı, ben hayli yüzeyel buluyorum. Bu tartışma açısından, sınıf egemenliği kavramı ile diktatörlük kavramı arasındaki ayırım o kadar elemanter, o kadar herkesin bildiği bir şeydir ki; ayrıca, Murat Belge’nin proleterya diktatörlüğü kavramı ve uygulamasına karşı çıkarken “toplum ilişkilerinde ve ideolojide proletaryanın üstün olması”na karşı çıkmadığı o kadar aşikâr bir şeydir ki, Cem Eroğlu hiç de Murat Belge’ye cevap vermiş olmamakta; dahası, “siyasal demokrasinin reddi (ise) ... pekâla karşı çıkılabilir” dediği anda, zaten Murat Belge ile aynı şeyi söylemektedir.

Mehmet Gündüz’ün Nail Satılhan’dan alıntılarını paragraf ise, ayrı bir yüzeyellik örneğidir. Sanki Murat Belge, Gramsci’nin tartışılan terimleri nasıl kullandığına ilişkin bir metin incelemesi yapmış da, Satılhan ona, hayır, öyle değil böyle kullanmıştır, Gramsci hegemonya ile diktatörlüğü karşı karşıya getirmemiştir, diye cevap vermektedir. Bu, Satılhan’ın genellikle kitabı, hayattan kopuk yönteminin tipik bir örneğidir. Mesele hiç de Gramsci’nin ne dediği, ne demediği değildir; Gramsci’den uyarladığı terimleri kendi düşüncesini ifade etmek için kullandığını baştan belirten ve bundan sonra o düşüncüyü özgürce geliştiren Murat Belge’nin bizim önümüze getirdiği, bizim de Gramsci’ye değil gerçeğe bakarak kendi kafamızla cevaplandırmanın gereken sorun, “proleterya diktatörlüğü” ile demokrasi, “proleterya diktatörlüğü” ile proletaryanın sınıf egemenliği arasında bir gelişmenin, şimdiye kadarki sosyalizm deneylerinde görülüp görülmediğidir.

Markizm geliştirecekse, böyle soruların cesurca sorulmasıyla gelişecektir. Cem Eroğlu ve Nail Satılhan’ın tavrı, hiçbir şeyi geliştirmez. Kendisi 1980’lerin başlarında hayli cesur sorular sormuş olan M.Gündüz’ün şimdi bunu göremeyiş ise, hayret vericidir. Ama belki de bu, orada fazla yüklenilmiş olmak nedeniyle doğan bir geçici ihtiyatlılık, bir geçici dogmatizm eğilimidir.

yelim. Bir kere daha bu taleplerde, reformlara “sağcılık”, “burjuvalık”, “kapitalizme dönüş”, vb. diye karşı çıkma tavrının hiçbir izi yoktur: Bütün dünya basımına göre, basın ve düşünce özgürlüğü, sansürün kaldırılması, fikir-kültür-sanat hayatında çoğulculuşma, isteklerin başında yer alıyor. Mayıs ortasında, gösterilerin birinci ayı dolarken yapılan bir özette,

“basına özgürlük verilmesi, insan hakları-

39. Yavuz Alogan, daha önce de bazı yerlerini eleştirdiğim yazısında, “‘yenilikçi’ Deng’in bir gecede ‘muhafazakâr canı’ veya ‘reformcu’ Gorbacov’un ilerde belki bir zalim Stalin veya zavallı Dubcek, vb. haline gelmesi” gibi kabul edilemeyecek sonuçlar veren tahlillerden şikâyet ediyor (*Sosyalist Birlik*, Sayı 5, s. 7). Bunu, benim *Saçak*’ta 1988 yılı boyunca yazdığım yazılarda Çin ve Sovyetler Birliği’ndeki reform hareketlerine, henüz görece yukarıdan aşağı aşamalarında bile “iyidir” demiş olmam nedeniyle, gene bana karşı bir eleştiri olarak söylüyor. Bir kere daha bu eleştirinin arkaplanını, yukarıdan aşağı hiçbir iyiliğin gelemeceğini ve beklenen kitle ayaklanmasının (hepsi aynı “hâkim sınıf”ın unsurlarıdır diye) reformcuları da yıkacağı, yıkması gerektiği fikri oluşturuyor. Hatta Yavuz Alogan, klasik Stalinizmi bile sağ gören, daha da “sol”da, Troçkist bir optikten soruna baktığından, bu optikte Stalinistlerin daha sağında yer alan bugünkü reformcuların, “kapitalist restorasyon”un (Alogan bu kavramlaştırmayı da kullanıyor: s.9) esas sorumluları olarak, beklenen kitle ayaklanmasının öncelikli hedefleri olması gerekiyor. Bu noktaya gelindiğinde Alogan’ın perspektifi, bizim SP içinde mücadele ettiğimiz düşünce tarzından hemen hiçbir önemli farkı içermiyor.

Şu andaki özel konumuz açısından Alogan, “yenilikçilik” ve “reformculuk” ya da karşısında “muhafazakârlık” gibi kavramların görelî ve değişebilir karakterini göremiyor. Yukarıdan ve aşağıdan’ın karşılıklı diyalektiğini, bunun hem reformcuların hem muhafazakârların nasıl sürekli bölüp değiştirdiğini ve bir konumdan diğerine karşılıklı geçişlere yol açtığını göremiyor. “Bir gece” ifadesindeki karikatürleştirme cabası bir yana; bu konum değişimlerinin nicel birikimlerinin nasıl yavaş yavaş oluştuğunu ve sonra olayın “ansızın” patlak verdiğini göremiyor. Oysa tarih, böyle konum değişiklikleriyle doludur. Osmanlı devletinde II. Murat döneminde ulema statükocu, devşirmeler değişiminden yana iken, Fatih’in ölümünde bu rollerin tersyüz olduğu bir noktaya gelmiş bulunması; muhalefetçiyken görece demokratik olan DP’nin 1950’den sonra faşizan eğilimlere kadar varması ve buna karşılık 1950 öncesinin “Millî Şef”iyle partisinin muhalefette demokratikleşmesi; Troçki’nin Stalin’den de “sol” bir diktatörlük politikası savunuculuğundan Stalin’in demokratik eleştirmeni konumuna geçmesi, hep bunun örnekleridir. Kişiler açısından değişmez “karakter”ler yoktur; süreçlerin içinde yeraltı biçimlerinin getirdiği görelî konum ve değişimler vardır. Her dönüm noktasında “yenilikçi” ve “muhafazakâr” saflarda kimin yer aldığı yeniden belirlenir.

Esasen, belli bir yenilenme hareketine veya bir devrime önderlik eden sınıf, parti, grup veya kişiler, sonradan, kurulan “yeni düzen”in tutucu beklileri haline gelebilecekleri de, bir bakıma tarihsel materyalizmin alfabesidir ve hiçbir şaşırıcı yan arzetmemektedir.

na saygı, ekonomik reformların hızlandırılması”

üzerinde odaklaşmıştır⁴⁰. Birbirine sıkıca bağlı olması gereken üç slogan veya eyleme geliyoruz: Kısaca “*Diktaya hayır!*” diye bağırılıyor; Tienanmen’deki büyük Mao portresinin karşısına ve ayrıca Şanghay’daki bir meydana, New York’taki Hürriyet Abidesini çağrıştıran bir Demokrasi ve Özgürlük Tanrıçası dikiliyor; nihayet “*Yasalara ihtiyacımız var*” deniliyor⁴¹. Seçtiği imgelere ilişkin tepkilerimiz ne olursa olsun, bu yolla öğretici hareketi, kurumlaşmış bir yasallık açısından Batı’daki “burjuva demorasisi”nden daha geri bir uygulama istemediğini ortaya koyuyor. Nitekim Batılı bir gazeteci, öğrencilerin kendisine şöyle dediklerini anlatıyor:

“Bir fren ve dengeler sistemi, özgür bir basın, doğru dürüst bir yasalar sistemi ve halka kulak veren bir hükümet istiyoruz. Bürokrasinin iktidarını ve tek bir kişinin şimdi herşeyi Doğu’dan alacağız ya da şimdi herşeyi Batı’dan alacağız demesine imkân veren bir diktatörlük sistemini sınırlamak istiyoruz. İnsanların demokrasiyi ve niçin demokrasiye ihtiyacımız olduğunu anlamaları için, daha iyi bir eğitim sistemi de gerekli. Diktatörlüğe ve otokrasiye olanak tanıyan feodal topluma son vermek istiyoruz.”⁴²

Aynı “feodal toplum” ve “otokrasi” fikrini, Kültür Devrimi sırasında “zorunlu inşaat işçiliği” yapan, halen yurtdışında yaşayan Çinli şair Bei Dao da, şu şekilde işliyor:

“Çin komünizmi başından beri bir köylü ayaklanması niteliği taşıyordu; şu andaki liderlerin hemen hepsi de partinin ilk kuşağının temsilcileridir. İlk devrim yıllarının köylü zihniyeti bunların despot zihniyetine güç vermiştir ki, Çin tarihinde bunun örneklerine sık sık rastlanmaktadır. Bunlar, tahta çıktıkları andan itibaren halkı bir paspas olarak görürler. Tercihleri de çok kolaydır: Kurban etmek ya da baskı uygulamak”⁴³

40. *Cumhuriyet*, 15 Mayıs 1989. Son sözcüğün altını ben çizdim.

41. *Cumhuriyet*, 21 Mayıs 1989.

42. Jasper Becker, “Deng’s decade of decline”, *The Guardian*, 22 Nisan 1989.

43. Yavuz Baydar, “Despotluğun kökü köylülükte”, *Cumhuriyet* 14 Haziran 1989. Bei Dao’nun görüşleri İsveç’te, *Dagens Nyheter*’de yayınlanmıştır.

Tankların Tienanmen’e girmesinden bir gün önce başlatılan son açlık grevi için kaleme alınan “Demokrasi Bildirgesi”nde, bütün bu tema’lar daha sistemli ifade buluyor. Bu dört Çinli aydın ve komünist (şimdi kaç hayatta bilemiyorum) şöyle diyorlar:

“Biz Çin’in barışçı yollarla demokratikleşmesini istiyoruz. Şiddetin her çeşidine karşıyız. Öte yandan, kaba kuvvetten korkmuyoruz... 1949’dan beri kullanılan ‘sınıf mücadelesini esas alma, geleneksel kin psikolojisi ile düşman kavramını ve kaba kuvvetle karşı kaba kuvvet düşüncesini en uç noktasına itmiştir. Bugünkü sıkıyönetim uygulaması, sınıf savaşı siyasal kültürünün bir yansımasıdır....Sınıf savaşı siyasal kültüründen tamamen kurtulmak zorundayız...

Çin demokrasisini kurmaya, demokratik hoşgörü ruhu ve işbirliği kavramı ile başlamalıyız. Demokratik politika....danışma, tartışma ve seçimlerde oy verme sürecine dayanan, karşılıklı saygı, hoşgörü ve uzlaşma politikasıdır....Binlerce yıldır Çin toplumu, bir imparatorundan kurtulup bir diğeri tahta çıkarmanın kısır döngüsü içinde yaşamıştır. Tarih, gözden düşen bir liderin gidip diğeri gelmesinin, Çin politikasının temel sorununu çözemediğini kanıtlamıştır. Gerçek bir kurtarıcıya değil, gerçek bir demokratik sisteme ihtiyacımız var....Ülke çapındaki demokrasi hareketi, hükümete, toplumu kanunlara uygun biçimde demokratik olarak nasıl yönetmek gerektiğini öğretmektedir....”⁴⁴

Bunun, “*proletarya diktatörlüğü altında devrimin sürdürülmesi*” yönünde bir arayış ile hiç, ama hiçbir ilgisi yoktur. Eğer Deng, Mao’nun sosyalist toplumda “proleterya-burjuvazi mücadelesi”ne açtığı son derece ge-

44. *Cumhuriyet*, 15 Haziran 1989. Bu alıntının, bir imparatorun yerini diğeri alması konusunda söylediklerinin, “ulu önder” Mao’nun yerini “ulu önder” denmeden de öyle muamele gören Deng’in almasına çatıldığı, bu çizgiyi devamlılık içindeki tek bir siyasal kültür, tek bir gelenek olarak değerlendirdiği, son derece açık değil midir? Mao’nun kişi kültü, 1950’lerin sonlarında o zamanın reformcuları Peng Dehuay ve taraftarlarıncı da, Kültür Devriminin ardından da, hep, feodal toplumun beslediği otokratik imparatorluk eğilimlerinin bir tezahürü olarak eleştirilmisti. “Demokrasi Bildirgesi” de aynı tutumu benimsiyor. Peki, 2000’e Doğru nasıl olur da okuyucularına, kitle hareketinin “ikinci bir Mao” istediğini söyler? Gerçeklerden kopuşun bu derecesi, akıl alır gibi değildir.

niş alanı daraltmak istediği için⁴⁵ “revizyonist” ise, bu gençlerin hakikaten “süper-revizyonist” ve hattâ Deng’in onları suçladığı gibi “karşı-devrimci” olmaları gerekir! Dahası, *Kültür Devrimi tam bu fikirleri ezmek için gerçekleştirilmiş*; Bei Dao gibi aydınlar, “burjuva liberalizmi”ni savundukları gerekçesiyle, 1966-1976 yıllarında “Liu Şaoşi yardakçıları” olarak her çeşit baskıya uğratılmış, sürülmüş, zorla çalışma kamplarına gönderilmişlerdir. Hep “emekçilere karşı”lığından, “sağcı”lığından, “kapitalizm yoluna yatkın”lığından şüphe edilen aydınlara *düşmanlık, Stalinizmde belirgin bir damardır*⁴⁶; *Kültür Devriminin ise iyice keskinleşmiş bir özelliğidir*. Nitekim Türkiye’de de Stalinizm mirasına sahip çıkan neo-Maoizm, “emekçi düşmanı aydınlar”ı bir “geri dönüş kaynağı” gibi görmüş; Deng Şiaoping çizgisine yer yer “aydınlara temsilciliği” misyonunu⁴⁷ yüklemiş; bütün bunları Sosyalist Parti içinde yoğun bir aydın düşmanlığı ile birleştirmiştir⁴⁸. Buna göre ve eğer “Deng’in kapitalist yolu”na karşı Çin’de Maocu bir “yeni devrim” geliyor idiyse, (zaten “korkak ve burjuva” da olan) aydınlara, “emekçi kitleler”in değil yönetimin yanında yer almaları beklenirdi. Oysa Kültür Devriminde ezilmiş olan aydınlar, gazetecileriyle, öğretim üleriyle, yazarlarıyla, Çin Sosyal Bilimler Akademisi yöneticileriyle⁴⁹, *bu sefer toptan, yeni kitle hareketinin içinde yer aldılar*. Tablo, neo-Maoizmin kurduğu modelde öngörülenin tam tersidir.

45. *Saçak ve 2000’e Doğru* dergilerinin yönetimindeki muhafazakârlık bu ölçüde o kadar sadıktır ki, şimdi ÇKP yönetimi “sınıf mücadelesi”nden daha çok söz ediyor diye, derhal olumlayıcı bir “sola kayma” değerlendirmesi yapmaktadır (2000’e Doğru, 10 Eylül 1989). Buradaki fikri iflâsa, daha sonra değineceğiz.

46. Anadolu Ribakov’un biyografik yönü çok güçlü *Arbat Çoçukları* romanı, bu konuda başlıbaşına bir referans oluşturuyor.

47. Oysa gösterilerin bastırılmasından sonraki bütün tanıklıklar, hep, 1980’ler boyunca içinden geçtiği bir görece muhafazakârlaşma, daha reformcu kurmaylarından kopma sürecinde Deng’in, 1983’te ve 1987’de iki defa, aydınlara büyük kavgalar yaşamasının oynadığı önemli role işaret etmektedir.

48. Bu konuda bkz. Halil Berktaş, “Sosyalist Parti Kongresi üzerine Birkaç Not”, *Sosyalist Birlik*, Sayı 4, Haziran 1989.

49. Pekin’deki Sosyal Bilimler Akademisi binaları, gösteriler boyunca ve son bastırma hareketi sırasında, hep öğrencilerin sığınağı oldu. Akademinin araştırma personeli ise, göstericiler kitlelerinin önemli bir unsurunu meydana getir-

Gelelim, yolsuzluklar meselesine: SP yönetiminin muhafazakârlığı, son kitle hareketinin bu konudaki protestolarını, “kapitalizmin restorasyonu”na karşı mevzilenişin bir göstergesi sayıyor. Ama birinci olarak, bu konuda Çin’de, “küçük meta üretiminin iç kutuplaşması” sonucu “yeni kulak-zengin”lerin yükselmesi, klasik öngörünün aksine, esas problemi meydana getirmiyor. *Önceki dönemde oluşmuş iktidar tekelleşmesi ve mevkiye göre bölüşüm sistemi üzerinde, siyasal demokrasi ile elele gitmeyen piyasa ekonomisi denemeleri yükselince, binbir manipülasyon yolundan “para gücü”, mevcut “iktidar gücü”nün eline geçiyor*. Bu da son tahlilde, piyasanın (veya sadece piyasanın) değil, bürokrasinin (veya bürokrasi artı piyasanın, tek-partililiğin sınırsızlığı ile piyasa bileşiminin) bir problemi oluşturuyor. İlginçtir: Buna piyasa ekonomisinden kaynaklanan bir sorun teşhisini koymakta, Türkiye’deki neo-Maoizm ile gösterilerin bastırılmasının ardından aldığı virajda ÇKP yönetimi, birleşmişlerdir⁵⁰. Oysa Çinli öğrenci ve aydınlar, yolsuzluklara, adam kayırmacılığa, “nepotizm”e karşı da, *Kültür Devriminin getirdiği yasakçılık ve “kitle şiddeti”nden çok farklı bir çözüm: Açıklığı, özgür ve özerk bir basını, o kurumlaşmış “frenler ve dengeler sistemi”ni öneriyorlar*. “Demokrasi Bildirgesi”nin ifadeleriyle,

“...toplumun yasal, özerk ve resmî olmayan örgütler aracılığıyla, yine resmî olmayan bir siyasal güç oluşturarak, hükümetin karar alma mekanizmasını denetlemesi çağrısını yapıyoruz... Birbirlerini denetleyen on şeytan, bütün güçleri elinde toplamış bir mandariniden iyidir...geçmişte ciddi hatalar yapmış liderleri hatırlayıp, mükemmel bir denetim sistemi kurulmalıdır” diyorlar⁵¹.

di. Akademinin Politik Yapıda Reform Enstitüsü ile Marksizm-Leninizm-Mao Zedung Düşüncesi Enstitüsü’nün başkanları da, katliamdan sonra Batı’ya sığınanlar arasında yer alıyor. 1970’lerin sonlarından bu yana kamuoyunda global bir bakışla Deng’in adına izafe edilen reformların asıl teorisyenlerinin bunlar olmuş olduğu bugün daha iyi görülebiliyorsa, buna da şaşmamak gerekir.

50. Bkz. “Bahar Ayaklanmasının Sonucu: ÇKP’de Sola Kayma”, *2000’e Doğru*, 10 Eylül 1989.

51. *Cumhuriyet*, 15 Haziran 1989. “Geçmişte ciddi hatalar yapan liderler” ifadesi, keza, denetim ve kolektif çalışma tanımamak açısından hayatının son yıllarında Mao’nun içine girdiği tutumun eleştirisini içeriyor.

Bu fikirlerin bütün şekillenışı ve aralarındaki ilişkiler, Kültür Devriminde olduğu gibi “kapitalizmin fideliği küçük üretim”in, “burjuva düşünceler”in ve “burjuva özgürlükler”in değil, *bu sefer gerçekten bürokrasinin, bürokratismanın ve ardındaki tek-parti yönetiminin hücumu uğradığını* gösteriyor. Ergun Balcı, bir ay arayla yayınlanan iki yazısında, meseleyi şöyle özetlemiştir:

“Kültür Devrimi, Komünist Partisinin öncü rolünü, partinin siyasal iktidar tekeli hedef almıyordu....spontane değildi; bürokrasinin sadece Mao’ya karşı olan kınadına yönelmişti. Kültür Devrimini yapan gençler, sokaklarda ‘demokrasi’ diye de bağırıyorlardı. Oysa bugün Pekin ve diğer kentlerde gösteri yapan yığınlar ‘demokrasi’ diye bağırıyorlar. Demokrasi ise, siyasal iktidar tekelinin tek partide toplandığı rejimle bağdaşmaz.”⁵²

“Çin yöneticilerinin tekeli siyasal sistemle çoğulcu piyasa ekonomisini bastırma çabaları, Tienanmen Meydanındaki kan banyosu ile noktalanmıştır....göstericiler....sadece....ekonomik özerkliğin doğal uzantısı olan siyasal özgürlüğü, demokrasiyi istiyorlardı. İşte Deng ve yaşları 80’in üzerindeki yardımcıları, buna izin veremezlerdi....kendini tehlikede hisseden bürokrasi, karşı-karşıya geçerek hareketi bastırdı.”⁵³

(Ve şimdi, Türkiye’deki Tek Parti yönetiminin valisi Nevzat Tandoğan’a izafe edilen ünlü “sosyalizm gerekiyorsa onu da biz yaparız” cümlesinin içerdiği zihniyetle, halkın istediği çoğulcu demokrasi, frenler ve dengeler sistemi yönünde adımlar atacağına, iktidar tekeli kısıkanlıkla koruyarak, piyasa sosyalizmi deneylerini “düzeltmeye” girişmektedir.)

çin reformcuları, doğu avrupa reformcuları ve batı alemi

Gelelim, Çin’deki kitle hareketinin ülke içi ve uluslararası ittifakları sorununa. Burada neo-Maoizmin tezi, bu hareketin esas hedef olarak —“revizyonist”, “kapitalizmi geri getirici” nitelikte— reformlar peşinde koşan kesime karşı çıktığı; parti ve devlet yönetimi-

ne, bunlar reformcu olduğu için yöneldiğidir. Madalyonun diğer yüzünde, Deng ve taraftarlarının da reformcu, yani sağcı, burjuva, revizyonist oldukları için halka kılıç salladıkları söyleniyor. Dünya planında ise 2000’e Doğru, Sovyetler Birliği ile diğer Doğu Avrupa ülkelerindeki reformcu yönetimlerin kitle hareketine karşı Deng yönetimini ve katliamı özellikle desteklediklerini öne sürmüş; böylece, halkı siyaset dışı tutan bir “revizyonist burjuva diktatörlüğü” çizgisinde Gorbacov ile Deng’in tamamen birleştikleri imajını yaratmaya gayret göstermiştir.

Bu tablo da bütünüyle gerçek dışıdır ve neo-Maoizm için çok cansıkıcı soruların kaynağını oluşturmaktadır.

Çin içinden başlayalım: Ergun Balcı, yukarıdaki son iki alıntıda “bürokrasi”den söz etmekle, saflaşmanın doğal terminolojisini kullanmıştır; neo-Maoizmin kendi hayal alemi haric, dünyanın her köşesinde aynı kavramsal çerçeveye başvurulmakta, Çin yönetiminin kendi içindeki bölünme, “muhafazakâr ve sertlik yanlısı kanat” ile “reformcu kanat” deyimleri aracılığıyla anlatılmakta, örneğin öğrencilere arka çıkıp sonunda bu yüzden tasfiye edilen Cao Zivang’dan “reformların savunucusu”, Li Peng’den de “muhafazakâr görüş” diye söz edilmektedir⁵⁴. 1976’da Kültür Devriminin sona ermesinden sonra 1978’de reformlar Deng Şiaopin’in önderliğinde başlatıldığı halde, olayların gelişimi içinde güçler bulunmuş, siyasal çoğulcu reformundan yana bir kesim ortaya çıkmış, buna karşı 1978’deki reformcuların bir başka kesimi görece muhafazakâr bir konuma itilmiştir. *Bu kesimin teorik bakımdan direndiği nokta, “sınıf mücadelesi”nin ve dolayısıyla “proleterya diktatörlüğü”nün sürdürülmesidir; yani pratikte, tek-partili iktidar tekelinin, “iç düşman” ve “sınıf mücadelesi” kavramlarına dayalı bir siyasal kültür aracılığıyla gerçekleştirilmesidir.* Yazımın geçen ayki ilk bölümünde vurguladığım gibi, *bu, Stalinizm ana gövdesi ile Stalinizmin bütün varyantlarının esas birleşme zeminidir.* Gene yukarıda işaret edildiği üzere, Çin’deki göstericilerin kendileri de bunu saptamışlar, “sınıf mücadelesi siyasal kültürünün devamı” yüzünden muhafazakâr kesime karşı harekete geç-

52. Cumhuriyet, 22 Mayıs 1989.

53. Cumhuriyet, 22 Haziran 1989.

54. Cumhuriyet, 27 Mayıs 1989.

mişler, bu da yönetimin belirtilen şekilde çatlaması sonucunu vermiştir. Tienanmen katliamının ardından bu çatlak iyice büyümüş: yönetimin yenilen kesiminin bazı mensupları, yıllarca hapis, baskı, belki de idamdan kaçarak Batı'ya sığınmışlardır (kimse onları bu yüzden suçlamaya kalkmasın: bu, Sovyetler Birliği'nde de on yıllarca görülen bir şeydir ve Sovyet yönetimini Stalinist değil de "revizyonist" gördüğümüzden, muhaliflerin kaçışını desteklemek, geçmişte bizim de, SP yönetiminde kalan muhafazakârların da işine gelmiştir). Sığınmacılar arasında, Çin Sosyal Bilimler Akademisi'nin çok önemli iki enstitüsüne⁵⁵ başkanlık etmiş olan Su Saozi ile Çen Yizhi de vardır; şimdi bunların "ekonomik reformları teorik açıdan temellendiren"ler ve Cao Ziyang'ın "en yakın danışmanları" oldukları belirtilmektedir⁵⁶. Bunlardan Su Saozi,

"liderlerin, sosyalizmi değil despot bir feodalitenin kalıntıları ile Stalinizmi uyguladıklarını"

söylemekte⁵⁷; Çen Yizhi ise "Deng'in kendi reformlarından vazgeçtiği" tesbitinden sonra

"Katliam on yıllık reform ve açılma politikasının kazanımlarını toprağa gömdü" demektedir⁵⁸. Bu düşünce tarzı ile gösterici kitlelerin kendi bilinci arasındaki anti-Stalinist paralellik, hattâ ayniyet yorumu ihtiyaç göstermiyor ("burjuva liberalizmi" ise, Polonya ve Çin kitleleri ile Dayanışma yöneticileri ve Cao Ziyang'ın danışmanları kümelenmesinin hepsi, "burjuva liberali"dir). Deng'in 1978'de reformları başlatan iktidarın tepesindeydi diye her durumda değişmez biçimde reformcu olarak tanımlanması gerektiği, kitleler de Deng'e (şimdi) karşı çıkıyorlar diye reformlara karşı hoşnutsuzlukları yüzünden patladıklarının söylenebileceği uydurması, burada sona ermektedir. Çin yönetiminde beliren büyük çatlak, bu yönetimin perde arkasına da ışık tutuyor ve Deng'in "bir gecede" muhafazakârlaşmadığını gösteriyor. Jasper Becker adındaki İngiliz gazeteci, 20 Nisan dolaylarında Tienanmen'deki bir öğrencinin kendisine

"Deng söz verdiği gibi beş yıl önce çekilseydi onu hâlâ seviyor olurduk ama şimdi

ondan nefret ediyoruz. Çünkü değişimin yolunu tikiyor"

dediğini aktarmaktadır⁵⁹. Çeşitli kaynaklar, ekonomik reformların ardından önemli siyasal reformların da gerekli olduğu fikrinin 1980'lerin başlarında iyice su yüzüne çıkmasına karşın, klasik Stalinizm ve tek-partililik anlayışları içinde yoğunlaşmış, muhtemelen başını Çen Yun'un çektiği⁶⁰ yaşlı liderler kuşağının buna karşı direndiğini; bu yüzden meydana gelen yavaşlamanın ise aydınların ve öğrencilerin hoşnutsuzluğunu doğurduğunu; bundan önce de 1983 ve 1987'de daha fazla reform, daha fazla özgürlük uğrunda önemli protesto dalgalarının başgösterdiğini; her iki hareketin Deng'i ürküttüğünü ve muhafazakârlığa kaydırıldığını; o sırada parti genel sekreteri olan

"Hu Yaobang'ın, entelektüellerle ilişkileri düzeltmeye çalıştıysa da, yalnız kaldığını"⁶¹;

özellikle 1987 öğrenci gösterileri sonrasında yönetimde panik doğduğunu,

"neo-Stalinist çizgiyi izleyen kanadın düzenli bir biçimde güçlendiği"ni⁶²

ve Hu Yaobang'ı görevden almayı başardığını; böylece siyasal reform çabalarının bütünüyle durduğunu; bu yılın Nisan ayı başında yapılan Ulusal Halk Meclisi yıllık toplantısında ise

"yeni-ortodoks kanadın hâkim olduğu"nu⁶³

ayrıntılı biçimde sergiliyorlar. Bilindiği gibi 1987 olaylarında beş kişilik Politbüro Daimî Komitesi'nin dışında kalan Hu Yaobang, Kültür Devriminin de en sert eleştirmenlerinden di (dolayısıyla neo-Maoizmin zihinsel yapısına göre, "baş revizyonistlerden sayılması gerekiyor). Son öğrenci hareketi,

"fikir özgürlüğünün sembolü olarak değerlendirilen Hu Yaobang"ın⁶⁴

59. "Deng's decade of decline", *The Guardian*, 22 Nisan 1989.

60. Bkz. Çen Yizhi'nin tanıklığı, *Cumhuriyet*, 27 Eylül 1989. Önemle belirtmek gerekir: Çin'deki reformların bir "kapitalizm yolu"nu ifade edip etmediğine ilişkin, 2000'e Doğru ve Sağak çevresindeki tartışmalarda, Çen Yun'un görece reformlara karşı tutumu, bizim muhafazakârlarımız tarafından hep sempatiyle izlenmiştir.

61. Bei Dao'nun *Dagens Nyheter*'e söylediklerinden naklen, Yavuz Baydar, "Despotluğun kökü köylülükte", *Cumhuriyet*, 14.6.1989.

62. *The New York Times*, 24 Nisan 1989. Altını ben çizdim.

63. Aynı yerde. Altını ben çizdim.

64. Aynı yerde.

55. Bkz. yukarıda, dipnot 49.

56. *Cumhuriyet*, 10.8.1989 ve 27.9.1989.

57. *Cumhuriyet*, 10.8.1989. Yukarıda, şair Bei Dao'nun söyledikleri ile karşılaştırın.

58. *Cumhuriyet*, 27.9.1989.

U.H.M. toplantısının hemen ardından, 15 Nisan 1989'da ölmesi üzerine, 22 Nisan'da yapılan cenaze törenine 1 milyon kişinin katılması, bu arada 200 bin kişinin "çok yaşa özgürlük", "çok yaşa demokrasi", "kahrolsun yolsuzluk", "kahrolsun diktatörlük" sloganlarını bağırarak yürümesiyle başladı⁶⁵. Ve herkesin bildiği gibi, genel sekreterlikte Hu'nun yerini almış bulunan Cao Ziyang, öğrencilere

"demokrasiyi ve hukuku zenginleştirme ve yolsuzluklara karşı mücadele"

sözü verir, Gorbaçov ile görüşmesinde ise "Sosyalizmin büyük bir tehdit ile karşı karşıya bulunduğunu, reform yapmaktan başka çıkar yol bulunmadığını" söylerken⁶⁶, diğerleri "burjuva liberalizmi"ne

65. Cumhuriyet, 23 Nisan 1989.

66. Cumhuriyet, 17 ve 18 Mayıs 1989.

karşı hücumla geçtiler (ne tesadüf: bu, SP içinde de muhalefet kanadına karşı yönetimin saldırısının sloganı olmuştur!). Sonunda, Çin'deki görelî muhafazakârlık, "karşı-devrim"e karşı "proleterya diktatörlüğü"nü koruma uğruna, bir kere daha, halk içindeki çelişmeleri düşmanca bir tarzda ele almaya yöneldi: Kitlelere ateş açtırttı; silahsız insanların üzerine tanklar saldı.

Çin'e herhangi bir kaynaktan ve hele 1989 yılında dış müdahâlenin imkânsız olması bir yana; herşey, öğrenci gösterilerinin ve onları izleyen Tienanmen katliamının, 1956 Macaristan ve 1968 Çekoslovakya olayları ile aynı öze sahip olduğunu ispatlıyor. Bu öz, "revizyonist" reformlar ile halk arasındaki bir saflaşmayı değil, Stalinist gelenek ve tek-parti diktatörlüğü ile demokrasi arasındaki; muhafazakârlar ile reformcular ve halk arasındaki bir saflaşmayı içermektedir.

Yer darlığı nedeniyle, Halil Berktaş'ın yazısının son bölümünü "Tarihsel Materyalizm ve 'Proleterya Diktatörlüğü' " başlığı altında gelecek sayımızda yayınlayacağız.

birlik süreci ve sorunları

12-13-19 Ağustos günlerinde sosyalistler açısından alışık olmadığımız bir gelişme yaşadık. Değişik görüşlerden 200'e yakın sosyalist, "birliğin imkân ve koşullarını tartışmak" üzere biraraya geldi. 20 saati aşkın bir süre boyunca konuştular, düşüncelerini anlattılar, birlik konusundaki tutumlarını açıkladılar. Toplantılar basına kapalı olduğu için, kamuoyuna sınırlı şekilde yansıdı. Bazı sosyalist dergilerdeki yorumlarla değerlendirilmeye çalışılan bu süreç, ülke çapında sosyalistlerin ilgisini çekiyor. İstanbul'daki görüşmelerimiz ve Anadolu gezilerimiz sırasında neler olup bitiyor sorusuyla karşılaşıyoruz. Birlik yolunda ne gibi mesafeler kaydedildiği öğrenilmek isteniyor, bundan sonra ne olacağı sorusu kafaları meşgul ediyor.

nasil başladık, neler umduk

16 Nisan 1989 sabahı değişik görüşlerden sosyalistler ilk kez biraraya geldiğimizde karmaşık duygular içindeydik. 20 yıldır çok farklı konumlarda bulunmuş, bugün acıyla hatırla-

dığımız ve dersler çıkardığımız bir tarihi geride bırakmıştık. İşte sıfırdan başlamıyorduk, herkesin arkasında bir tarih vardı.

Sosyalistlerin amipler gibi bölünerek çoğaldığı bir ülkenin insanlarıydık. Hepimiz hâlâ bir çok noktada farklı görüşler taşıyorduk. Yeni bir sosyal pratiğin içine girmiştik, birlik gibi karmaşık ve netameli bir sorunun nasıl üstesinden gelebilecektik? Doğrusu çok iyimser olabilmek için yeterli veri yoktu. Ama yirmi yılın sonunda da bir yerlere gelmiş, yenilginin ve bölünmüşlüğün acısını fazlasıyla çekmiştik. Bir denemek gerekiyordu, olumsuzlukların yanında bir çok olumlu yeni etken de vardı, neden olmasındı. İşte bu duygular içinde biraraya gelmeyi kararlaştırdık.

İlk toplantımızı 18 kişi ile yaptık. 25 civarında arkadaş çağrılıydı, bunların bir kısmı çeşitli mazeretleri nedeniyle katılamayacaklarını bildirdiler. Dev-Yol geleneğinden olan bazı arkadaşlar ise, şimdilik böyle bir görüşmeyi kendileri açısından zamansız bulduklarını söyleyerek katılamayacaklarını bildirdiler.

Biraraya gelenler, Türkiye sosyalistlerinin tümünü temsil etmediklerinin bilincindeydiler. Kısa zamanda daha geniş katılımların gerçekleştirilmesi gerektiğinde herkes fikir birliği içindeydi. Nasıl genişleyeceğimiz ve kimleri çağıracağımız ise, bir sorun olarak önümüzde duruyordu.

İlk görüşmeler, nasıl bir birlikten yana olunduğu konusundaki tartışmalarla geçti. Parti ve yasallık, ilk görüşmelerin ana eksenini oluşturuyordu. Bir görüş, yasal bir siyasi partinin kurulmasının acil olduğunu belirtiyor ve; kanatlı, çoğulcu birleşik, kitlesel ve geniş partinin günümüz koşullarına en uygun ve geçmiş sosyalizm deneylerinden çıkmış bir çözüm olduğu anlayışını savunuyordu. Bir başka görüş ise, parti sorununu başından gündeme getirmenin yanlışlığında ısrar ediyor, birlik ve ayrışma tartışmalarının tüketilmeden parti konusunun bir anlam ifade etmeyeceğini belirtiyordu. Yine bir başka görüş ise yasal partinin aciliyeti üzerinde dururken, devrimcilik reformculuk şeklindeki ayrışmanın tayin edici olduğuna vurgu yapıyordu.

Tartışmalar sırasında Leninizmin örgüt anlayışı üzerinde de duruldu. Çok çeşitli görüşler dile getirilmekle birlikte, leninizmin bir örgüt modelini değil, bir parti teorisini öngördüğü, örgütün gizli veya açık olup olmamasının leninist parti teorisince bir şart olarak saptanmadığı fikrinin genel kabul gördüğü söylenebilirdi. Herkesin üzerinde mutabık kaldığı esas nokta; bir tartışma sürecinin başlatılması ve bu dönem sonunda birlik ve ayrılık noktalarının netleştirilmesi düşüncesi idi. Ağustos ayına kadar 10'dan fazla birer gün süren görüşmeler yaptık, burada ele alınması mümkün olmayacak genişlikte bir çok konuyu tartıştık. Parti ve birlik açısından yukarıda bir kaç cümle ile özetlediğim çok ötesinde ayrıntılı görüşler dile getirildi. Burada ben ana eğilimleri belirttim ve ana başlıkları söyledim.

Nasıl genişleyeceğimiz sorusunu neticeye bağlamamız noktasında biz kimiz tartışması yapıldı. Çağrı nasıl ve hangi kişilikçe gerçekleştirilecekti. Sonunda sosyalist çevrelerin tümüne yakın bir kesimini çağırmaya karar verdik ve bu çağırımı yaparken aramızda birleştiğimiz düşünceleri bir deklarasyonla açıklama-

nın yararlı olacağını saptadık. Diğer çağırdığımız kişi ve gruplara bizim de bir asgari müsterekimizin olduğunu söylemiş olacaktık. "Sosyalistlere" başlıklı 18 imzalı deklarasyon bu ihtiyaçtan yola çıkarak kaleme alındı. Deklarasyon, 18 kişinin ortaklaşa savundukları düşünceleri kapsıyordu. Ancak bu metnin içeriğinin imzacılar tarafından serbest bir şekilde yorumlanabileceği ve metin dışında kalan görüşlerin özgürce dile getirileceği de belirlenmişti.

12-13-19 Ağustos toplantıları

18 kişi, deklarasyonun yayınlanmasıyla birlikte 250 civarında değişik görüşten sosyalist çevre ve kişiyi birlik sorununu görüşmek üzere toplantıya çağırdılar. Bu davette de eksikler vardı. 5 dergi çevresi deklarasyoncuların bir kısmının rezervi nedeniyle bu toplantılara çağırılmadılar.*

3 gün süren bu toplantıların en önemli özelliği; 1968 öncesi TİP döneminden bu yana ilk kez böylesine çeşitli görüşten sosyalist biraraya getirebilmesiydi. 50'nin üzerinde konuşmacı fikirlerini açıkladı. Herkes sabırla ve dikkatle konuşmaları dinledi ve not aldı. Toplantının genel havasıyla ilgili şunlar söylenebilir: esas özelliği dostça olması ve çoğunluğun birlik isteğini ifade etmesiydi. İkinci özellik, birleşme için atılabilecek adımların neler olabileceğinin ortaya çıkıyor olmasıydı.

Bazı dergi çevreleri, bu toplantılardan bir şey beklemediklerini ve birliğin buralarda aranamayacağını belirttiler. Ayrıca çağrıcıların niteliğini de beğenmeyen bu çevreler, 18 kişinin bir aydınlar topluluğu olduğunu ve fazla bir değer ifade etmediğini belirttiler. 3-4 dergi çevresiyle sınırlı bu açıklamalar, büyük çoğunluk tarafından kabul görmedi. Sekter ve uzlaşmaz tavır esas itibarıyla fazla bir taraftar bulmadı. Bu konuşmaların ana teması, doğru biziz ve sizinle yapacak bir işimiz yoktur şeklindeydi. Daha önceden yazılı olarak hazırlanmış bu deklarasyonlar, 12 Eylül öncesine göre daha yumuşak bir biçimde bile olsa, eski mantığı yansıtıyordu.

* Çağrılmayan dergiler, *Yeni Çözüm*, *Emeğin Bayrağı*, *Yeni Demokrasi*, *Özgürlük Dünyası* ve *Saçak*'tı. 37 kişilik Birlik Tartışmalarını Düzenleme Kurulu daha sonra *Saçak* çevresi hariç diğer dört dergiyi gözlemci olarak davet etmeyi kararlaştırdı.

Bu en aşırı konuşmaların dışında da, yer yer sekter açıklamalar yapılmakla birlikte, diğer konuşmacılar, daha çok böyle bir toplantının olumlu olduğunu anlatılar, tartışarak, anlaşmazlık konularını tüketerek bir yerlere varmanın mümkün görülebileceğini belirttiler.

Toplantıya karşı olumsuz tutum alanların üzerinde durdukları önemli bir nokta, devrimcilik reformculuk ayrımıydı. Kendilerinin devrimciliği temsil ettikleri savıyla yaptıkları konuşmalarda, buradaki reformcu aydınlarla devrimci bir birlik kurulamayacağını söylediler.

Öte yandan birlik konusuna olumlu bakan, hatta yasal partiyi bir aciliyet olarak savunan bazı arkadaşlar ise, yine devrimcilik reformculuk ayrımına dikkat çektiler. Partili birliğin kendilerince devrimci olarak kabul edenlerle gerçekleştirilebileceğini ifade ettiler. Bir dergi çevresinden olduğu söyleyen bir genç arkadaşın “Biz kiminle birleşeceğiz, Halil Berktaş, Murat Belge, Çağatay Anadol gitsinler kendi reformcu partilerini kursunlar” şeklindeki sözleri, çoğunluk tarafından gülümsemeyle karşılanırsa da, bir eğilimi çıplak şekilde açıklıyordu. Parti konusu, epeyce tartışıldı. Taraflar nasıl bir parti istediklerini açıkladılar. Bir kısım çevreler ise, yine parti konusunun gündeme gelmesinin bu aşamada gereksiz olduğu şeklindeki görüşlerini belirttiler.

Sonunda, tartışmalara devam etmek, birliğin imkan ve koşullarını aramak isteyenler, aralarından 37 kişiyi tartışmaları düzenlemek üzere saptadılar. Eğilimlerin dikkate alınarak oluşturulduğu 37 kişilik komisyon, 30 Ocak 1990 tarihinde bitirmek üzere tartışmaların birinci aşamasını hazırlama çalışmalarına başladı.

Nesin ve Aren’in çağrısı

Kuruçesme’de üç gün süren toplantıların hemen ardından 26 Ağustos 1989 günü Aziz Nesin ve Sadun Aren’in çağrısı üzerine 43 kişi Bilal’da biraraya geldiler. Marksist bir partinin kurulması sorununu tartışmak üzere toplantıya çağrılanların önemli bir kısmı Kuruçesme’deki 18’lerin çağrısı üzerine biraraya gelenlerin hemen aynısıydı. Ancak, 18’lerden 5’i bu daveti kabul edip gelmişti.

Bilal toplantısına katılanların tamamı yasal

bir partinin kurulması konusunda fikir birliği içindeydi. Ancak benim de içinde bulunduğum bazı arkadaşların hemen böyle bir girişime başlamanın yararsızlığı ve daha önce başlamış bulunan birlik sürecini olumsuz etkileyeceği yönündeki uyarılarımız etkili oldu. 30 Ocak’ta tartışmaların ilk aşamasının tamamlanmasına kadar buradan çıkacak herhangi bir iradenin baştan sağlıksız sonuçlar doğuracağı kabul edildi. Toplantının sonunda parti konusundaki girişimleri üstlenecek olan komisyon Kuruçesme’de 37’ler içinde yeralanların orada bulunan kesiminden oluşturuldu, bu kişiler Kuruçesme sürecini dikkate alarak görüşmeleri sürdürecektlerdi. Bu sonuçla birlikte Kuruçesme’de ortaya çıkan ağırlık daha da artmıştı. Sosyalistlerin tümünün gözü, yapılacak tartışmaların niteliğine, zamanına ve sonuçlarına dikilmiş oluyordu.

Sürecin sorunları

18 kişinin 16 Nisan’da biraraya gelmesiyle başlayan ve giderek genişleyen birlik süreci, son katılma ve çağrılarla birlikte Türkiye sosyalistlerinin önemli bir bölümünü kapsamaya başladı. Genişliğinin büyüklüğüne rağmen, yine de önemli eksikleri içinde barındırıyor. Kürtlerin, kadınların temsil itibarıyla ya hiç yer almadığı veya çok az yer aldığı bir gerçek. Öte yandan bir çevre Saçak çevresi bence anlamsız bir şekilde sürecin dışında bırakıldı. Dev-Yol geleneği ise bu işin dışında duruyor. Bunlar eksikler.

Eksikler bir yana, birlik tartışmalarına katılanların sayısının artmasıyla birlikte, önemli sorunlar da beraberinde geliyor. Sosyalizm ve devrim anlayışları farklılıklar gösteren bunca eğilimin biraraya gelmesiyle ortaya karmaşık ve zor bir durum çıktı. Yanlış anlaşılmasın, kendi payıma bu kadar değişik görüşten kişi ve çevrenin biraraya gelmesini ve ortaklıklar arıyor olmasını çok sevindirici umut verici buluyorum. Umutların da ötesinde bu girişim, sosyalistlerin tarihi açısından örnek bir başlangıçtır. Ama sadece bir başlangıç, artık işin bir başka aşamasına geldik. Şimdi, aramızdaki fikri, teorik ve siyasi sorunları nasıl tüketebileceğiz, ne kadarını tüketebileceğiz diye düşünmeye giriştik. Başlamak büyük bir adımdı, sağlıklı yürüyebilmek daha önemli bir adım

olacaktır.

muhafazakârlık ve reformculuk

Tartışmalar sırasında bazı arkadaşlar ve çevreler, ısrarla devrimcilik reformculuk ayrımı üzerinde durdular. Bu ayrım üzerinde duranların hemen tamamı, başlarken bir ayrışmayı da neredeyse gerekli görüyorlar ve bu yönde zorlamalar yapıyorlar. Ben bu ısrarlı tutumun sürecin önemli sorunlarından birisi olduğunu düşünüyorum. Kendi geçmişimiz, ve dünya sosyalizminin geçmişi, bugün esaslı bir değerlendirme ile karşı karşıya. Dün birer dogma olarak kabul edilen bazı yargılar bugün hızla değişiyor ve eskiyor. Kâbe gibi görülen merkezler, çok ciddi sorunlar içinde olduklarını açıklıyorlar. Tek parti, tek merkez, tek önder anlayışı sorgu masasına yatırılmış durumda. Kalıplar birer birer kırılıyor. Sosyalizmin 70 küsur yıllık pratiğinin yarattığı sorunlar, yeni çözümleri, yeni sosyalizm anlayışlarını beraberinde getiriyor.

Sosyalizmin yenilenme ihtiyacıyla karşı karşıya kaldığı bir sırada, özellikle muhafazakâr kesimler, geçmişin kalıplarında ve dogmalarında direnmeye çalışıyorlar. Yenilik arayışı bu çevreler tarafından reformculukla suçlanıyor. Özellikle Stalinist muhafazakârlık, bu eğilimin en aşırı ucunu oluşturuyor. Dikkat edelim, bugün reformculuk söylemini en fazla dillerine pelesenk edenler Stalinistlerdir. Çünkü onlar her türlü yenilik ve ilerleme isteğinin karşısına dikiliyorlar. İşin dramatik yanı Stalinçilerin birbirlerine reformcu, hain diye suçlamalarıdır. Bugünün temel sorunu, bu tutucu anlayışların aşılmasıdır. Söylem devrimciliği adını verdiğimiz bu muhafazakârlık, pratikte sorun bölünmesi tavrında ısrar ederek, devrimci atılganlığı ve inisiyatifli yaralıyor, sosyalizme kan kaybettiriyor. Dünya çapında sosyalizmin devrimci bir atılım yapabilmesinin ilk koşullarından birisi bu muhafazakârlık engelinin aşılmasına bağlı.

Öte yandan, sosyalizmin sorunlarının tartışıldığı ve yenilik arayışının sürdürüldüğü bir dünyada, reformcu eğilimler de kaçınılmaz olarak boy atıyor. Sosyalizmi reformcu bir çerçevede içinde değerlendirilen görüşler de Stalinizm-den kopuş içinde güç topluyor. Bu kaçınılmazdır. Şuna karar vermek gerekiyor, sosyalizmin

önündeki esas tehlike hangisidir: Reformculuk mu, muhafazakârlık mı? Örneğin, bugün Sovyetler Birliği'nde Gorbacov'un temsil ettiği çizgi mi sosyalizmin prestijine daha çok darbe vuruyor ve kitlelerin inisiyatifini daha çok kırıyor, yoksa Brejnevçiliği ve Stalinçiliği ayakta tutmak isteyenler mi? Aşılması gereken nokta hangisidir? Örneğin Gorbacov bir reformcu olarak mı, yoksa geleneksel bürokratik muhafazakâr yapının hâlâ tam anlamıyla çözülmemiş kastının başı olarak mı daha olumsuz bir eğilimi temsil ediyor? Evet, Gorbacov reformlarının tartışılması gereken önemli sorunları var. Fakat, o ülkenin bir değişikliğe ve yeni bir sosyalizm anlayışına ihtiyacı yok mu. Yine Çin'i ele alalım, Çin'de asıl sorun reformlar mıdır, yoksa Partinin merkezini elinde tutan ve kitle inisiyatifinin önüne dikilen Stalinçi yapı mıdır? Tienanmen meydanında katliamı yapanların esas olarak Stalinist tutucular olduğu bugün daha iyi anlaşılıyor. Reformcu Cao Ziyang mı, Çin'de kitle hareketinin ve devrimci muhalefetin asıl karşıtıdır, yoksa bazılarınca Maocu olduğu ileri sürülen Li Peng mi? Deng ise reformcu olduğu için değil, eski bürokratik parti kastını, devletin başında tutmak isteyen bir muhafazakâr olduğu için katliama yeşil ışık yakmıştır.

Ben sosyalizmin devrimci özünün korunduğu bir yenileşmeden yanayım, bu konuda reformcularla aynı düşünmediğim bir çok noktadan sözedebilirim. Ancak, bugün reformcuların da yenileşme ve sosyalist demokrasi isteğinin içinde bir yeri vardır, onlar, muhafazakârlıktan koptukları ölçüde eski geleneksel yapılarını kırdıkları ölçüde olumlu bir rol oynuyorlar. Bugün reformcu olarak kabul edilen sosyalist iktidardaki yönetimlerin hâlâ esas zafı, eski bürokratik muhafazakâr gelenekten yeteri kadar kopamayışlarıdır. Tabii ki, bugün Polonya'da, Macaristan'da olanlar hepimizin kafasını meşgul ediyor, piyasacı sosyalizm uygulamalarının ortaya çıkaracağı sonuçları endişeyle karşılıyoruz. Ancak şu da bir gerçek ki eski merkeziyetçi, katı ekonomik sistem bir çıkar yol değildir. Aslolan kitle inisiyatifidir diyoruz, emekçilerin bizzat karar ve yönetim mekanizmasının başına geçebileceği bir modelin yaratılmasıdır diyoruz. Ama bugüne kadar yaşanmış böyle bir proje yok, Doğu Avrupa'da

bazı ülkelerde 1950'ler öncesinde uygulanmaya çalışılan işçi konseyleri deneyi geçmiş olumlu bir tecrübedir ama o kadar. Örneğin Dayanışma Sendikası muhalefeti tam da bizim düşündüğümüz anlamda aşağıdan gelen bir insiyatifle, işçi demokrasisiyle ortaya çıkmış bir muhalefet. Ama o muhalefet bugün iktidarı paylaşıyor ve piyasacı modeli savunuyor. Bunlar da günümüzün gerçekleri, uygulamasının sonuçlarını hep birlikte göreceğiz.

Türkiye'de reformcu oldukları söylenenlere gelince: Bir kere kim devrimci kim reformcu bunu belirlemek gerekiyor. Bazılarına göre kendisinden başka herkes reformcu. Bazılarına göre Stalinizmi önemli bir sorun olarak gören ve aşılmasını söyleyenler, reformcu, hatta döneke, hain vb. Bazılarına göre geçmişte yasal parti pratiği yaşamış olan tüm çevreler, örneğin TİP, TSİP-TİKP, TEP, SDP vb. reformcu. Kimine göre TBKP reformcu. Yani devrimcilik reformculuk ayrımına bir başlayınca sonu gelmiyor. Üstelik henüz ciddi bir sosyal pratiğin yaşanmadığı koşullardaki bu yapay ayırım, laftan ileriye gitmiyor. Türkiye sosyalistlerinin büyük ölçüde siyaset dışı olduğu, ülkenin siyasi hayatında ciddi bir ağırlık oluşturamadıkları bir gerçek. Sınıf hareketi örgütsüz, güçler dağınık. Bu koşullarda devrimciliği ne belirleyecektir? Bazı arkadaşlar programın önemli olduğunu söylüyorlar. O zaman kimin nasıl bir somut programı vardır ki, eleştirerek devrimci bir taraf olabiliyor. 12 Eylül öncesinin Türkiye ve dünya tahlili üzerine oturmuş-sözde programların bugün geçerli olduğunu kim iddia edebilir. Marksizmin bir takım genel lafızlarını sıralamak, bir program yapmaya yeter mi? Türkiye'nin sosyalist birikimi, güçlerini birleştirerek, kendi geçmiş pratiğimizi ve dünya pratiğini gözden geçirerek, ülkenin somut gerçeğini dikkate alarak yeni bir program yapmak göreviyle karşı karşıyadır.

Bugün söylem devrimciliğinde ısrar ederek baştan ayrılmayı zorlamak bir kaç adım sonra başka ayrışmaları ve bölünmeleri de beraberinde getirecektir. Günümüzde henüz ciddi bir saflaşma devrimcilik reformculuk noktasında olmadığı için böyle bir zorlamayı bugün erken görenlerin daha esnek ve daha birlikçi davranması da dikkat çekicidir. Birlik isteğiyle uyum içinde olan tutum, bugün devrimcilik-

reformculuk ayrımını gündemin başına koymayan tutumdur. Muhafazakârlık, sürekli bölünme yaratıyor, bu da bir başka gerçektir. Örneğin Yeni Öncü yazarlarından Mahmut Ceylan birliği bir hâyâl olarak görüyor, aynı zamanda en muhafazakâr görüşleri savunuyor. Devrimci söylem olarak da o çevrenin en fazla vurgulayıcısı. Sanırım bunların bir anlamı vardır. Örneğin TBKP, programı reformcu olduğu için mi birlik konusunda problem çıkarıyor, yoksa geçmiş muhafazakâr tutumlarını koruduğu ölçüde mi birliğe zarar veriyor? Hiç şüphe yok ki, geçmişini aşamadığı ölçüde, kendi kafasını kendi gövdesi üzerinde taşıyamadığı ölçüde birliğe zararlı oluyor. Esas zaafı bu yöndedir. TBKP daha önce bazı devrimci lafızları en çok vurgulayan örgütlerden biriydi. Ama, Sovyetlere bağlı bir seksiyon partisinden, müdahalelerin destekleyen bağımlı, ezik ve tabii bunun sonucu olarak bölücü bir rol oynamaktan öteye gidemedi. Programına baktarsak TKP 12 Eylül'den önce devrimci lafızları neredeyse herkesten çok vurguluyordu. Bugün AT ile entegrasyon, NATO'yla uzlaşma, demokrasi için hakim sınıflarla mutabakat gibi reformcu denebilecek siyasetler savunuyor. Bunları tartışacağız, eleştirilerimizi söyleyeceğiz. Ama öte yandan yenilik arıyor, geçmişini sorgulamaya çalışıyor. Muhafazakârlıktan sıyrılması, sıyrılabilirdi kadarıyla olumlu bir adımdır.

Birliğin programını önce hiç bir yapay ve zorlama bir ayırım yapmadan birlikte tartışıp oluşturalım. Kim böyle bir işe varsa gelsin. Devrimcilik iddiasında bulunup esas ayırım reformcularla diyenlerin en fazla sorun çıkartacağını seziyorum. Zaten öyle olmaktadır. Benim düşündüğüm kanatlı, çoğulcu birleşik parti projesi içinde reformculara da yer vardır. Ortak ve kalın hatlarıyla bir program yapalım. Bu program, ülkemiz gerçeklerini dikkate alan bir program olsun, soyut formülasyonlar değil, somut bir çerçeve çizsin, burada anlaşabildiklerimizle birlikte yürüyelim, bir siyasi parti oluşturalım. Ama bugünden, henüz başlamadan gereksiz bölünmelere kapı açmayalım.

dar grupçuluk ve benmerkezcilik tehlikesi

Birlik sürecinin en önemli engellerinden bi-

risi olarak dar-grupçu anlayışı görüyorum. Bugün bazı arkadaşlar, ortak bir partinin, herkesin iradesini birleştirdiği bir parti modelinin karşısına, herkesin kendi iç disiplinini koruduğu bir konfederasyonu birlik alternatifi olarak koyuyorlar. Çünkü onlara göre zaten proletaryanın partisi vardır, bugün yapılacak olan bir cephe veya ittifaktır. Bu anlayışı önemli bir sorun olarak görüyorum. Türkiye sosyalistlerinin birleşik partisi, bence bir konfederasyon olmamalıdır. Kanatları olmalı, içinde gönül ferahlığıyla fikir farklılıkları tartışılabilmeli, kimse kimseye yafta asmamalı, ama herkes kendini bir ortak iradenin parçası görmelidir. Başka disiplinlere bağlı insanların meydana getireceği bir birliğe parti diyerek ortaya çıkmak, sonuçta çok daha ağır bölünmeleri, karışıklıkları da beraberinde getireceği, dar grupçuluğu meşrulaştıracağı için, baştan sakatlıklar yaratacaktır.

Bizim ortak bir eve, kendimizin kabul edip benimseyeceğimiz bir ortak mücadele ve eylem örgütüne ihtiyacımız var. Türkiye halkını devrim için örgütleyecek bir öncüye ihtiyacımız var. Ama bu örgüt, Stalinist deformasyondan kurtulmuş, taban insiyatifinin esas olduğu bir kolektifler örgütü olmalıdır.

Dar-grupçu anlayışlar yalnızca bu şekilde ortaya çıkmıyor. Kendini geçmişte esas doğru görerek, açıkça söylemese de birliğin kendi etrafında gerçekleşeceğini düşünerek böyle bir sürece girenler var. Kuruçeşme toplantıları sırasında, konuşmamda dar grupçu yapı aşılmadan, grupları dağıtma cesareti gösterilmeden birliğe ulaşmamız çok güçtür demiştim. Bazı arkadaşlar bu sözlerimi eleştirdiler. Günümüzde gruplar içinde yeralan insanların yine de bir mücadeleyi yürüttüklerini bunları dağıtmanın daha kötü olacağını belirttiler, grupların aşılmasından söz etmenin daha doğru olacağını söylediler. Grupların dağıtılmasından söz ederken, ben de bugünden yarına hemen bir dağıtmayı kastetmemiştim, ama örgütlerini dağıtma, bunların dışına çıkma cesaretinden söz etmiştim. Nitekim benim konuşmama tepki gösteren arkadaşların çoğu, bugün kendi çevreleri içinde, grup bencillikleriyle mücadele etmek zorunda kalıyorlar ve o bencilliği aşmadan da bir yerlere ilerleyemeyeceğimizi görüyorlar. Örneğin Sosyalist Parti'yi bu kadar sol-

dan tecrit eden çıkışların ana nedeni, kişi kültürünün yarattığı grup bencilligidir. Bu arkadaşlar dar grubun korunması pahasına bütün gelişme ve ilerlemeye kulaklarını tıkadılar ve bu tutumda ısrar ettikçe daha da geri bir tutuma savruldular. Aynı tehlike her çevrenin önünde vardır. Daha da önemlisi bu grupçu zihniyeti aşamazsak birlik çabalarımız da bir yerde güdükleşir, cılızlaşır, ulaşabileceği boyutlara ulaşamaz.

Türkiye solunun muhasebesi de, ortak bir mekan içinde gerçek temeline oturacaktır. Her çevrenin bir geçmiş değerlendirilmesine ihtiyacı var, ancak bunu da dar bir alana hapsetmeden yapmak, doğruya ulaşmayı sağlayacak en uygun metod olacaktır, hepsinden önemlisi ortak bir hafıza ve ortak bir yönelim yaratacaktır. Muhasebenin cesur, kendi geçmişini derinlemesine sorgulanmak amacıyla yapılması da grup bencilliğinin aşılmasında önemli bir rol oynayacaktır. Ağır bir yenilgiden geçtik ve hepimiz yenildik. O zaman kimse kendisine çok fazla bir pay çıkarmasın, aslolan hatalardır. Bunları saptamalı ve geleceğin ortak mekanına doğru yürürken, bizi bölen, yenilgiye götüren yükleri sırtımızdan atmaliyiz.

leninizm ve yasal parti

Birlik görüşmelerinin en önemli tartışmalarından birisi de yasal parti konusudur. Bazı arkadaşlar birleşik, kanatlı yasal parti önerisini Leninist parti öğretisinin karşısına dikiyorlar.

Ama neden böyle düşündüklerini tezleriyle birlikte dile getirmedikleri için doğrusu anlamakta güçlük çekiyorum. Öncelikle şu noktada anlaşmak gerekir, bir partinin yasal olup olması, onun Leninist olup olmamasının ölçüsü değildir. Dünyada örnekleriyle bildiğimiz gibi, yasal olmayan, ama Leninizmin yanından bile geçmeyen çok teslimiyetçi noktalara sürüklenmiş partiler vardır. Tarih bunun acı örnekleriyle doludur. Öte yandan yasal Leninist partiler, özellikle Lenin döneminde büyük eylemlerin partileri olarak tarihi görevler yerine getirdiler. Üçüncü Enternasyonal'deki Avrupa partilerinin neredeyse tamamı yasal partilerdi ve Lenin bunların hiçbirini için Leninist olmadıkları iddiasında bulunmadı. Lenin, partilerle ideolojik anlamda tartışmalar yaptı, sosyalizm, enternasyonalizm ve devrim anlayış-

larını ele aldı. Yasallığı otomatikman Leninizm karşısına hiç bir zaman dikmedi. Bir partinin biçimini esas olarak o ülkenin şartları belirler, ihtiyaçları belirler. Bu konuda hazır bir reçete yoktur.

Birleşikliğe gelince: Bence leninin partisi, dünyadaki birleşik parti örneklerinden birisidir. Bu partinin içinde Zinovyev, Kamanev, Troçki, Stalin ve Buharin vardır. Bunların her birinin çok farklı anlayışları olduğunu biliyoruz. SBKP, bu farklılıklarıyla beraber devrimi başarmıştır. Zinovyev ve Kamanev Kışlık Saraya yapılacak saldırının gününü açıklayacak kadar ağır bir hata işledikleri halde, devrimden sonra leninist parti içinde yönetici olarak çalışabilmişlerdir. Yine Troçki ile Lenin bir çok konuda ayrı düşündükleri halde, devrimci mücadelenin yükünü aynı parti içinde taşımışlar ve Lenin de bunda aykırı bir yan görmemiştir. Lenin, Stalin konusunda da olumsuz yargılara sahip olduğu halde onunla aynı parti çatısı altında çalışmaktan kaçmamıştır. Daha önce Bolşevik, Menşevik gruplarının ve başka grupların birarada yer aldığı RSDİP (Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi) işçi sınıfı örgütü olarak uzun yıllar varlığını sürdürmüştür.

Bu nedenle, birleşik, yasal ve çok sesli bir partinin kitaba aykırı bir tarafı yoktur. Önemli olan hangi modelin ülke gerçeğine uygun olacaktır, Ülkemiz koşullarından yola çıkarak ve tabii tarihi dersleri de dikkate alarak, parti sorununu tartışsak daha yararlı olacaktır.

Leninizmin katı bir kalıbı olmadığını kabul etmek gerekir. Ancak burada kitabiliğe de bir kaç söz söylemek istiyorum. Diyelim ki bizim düşündüğümüz modeli Lenin öngörmemiş, o zaman ne olacak? Lenin'in teorisi ve pratiği, kendi yaşadığı çağla ve geçmiş insanlığın birikimiyle sınırlıdır. O gün yaşanmış tek sosyalist devrim örneği (Paris Komünü'nü bir yana bırakırsak) Sovyet devrimidir ve Lenin bu devrimin hemen ilk uygulamalarının başladığı dönemde ölmüştür. O günden bugüne tam 75 yıl geçti, çok sayıda ülkede Komünist partiler iktidara geldiler, İkinci bir dünya savaşı yaşandı. Biz ilave olarak bu pratiklerin ve deneylerin ışığında konuşuyoruz. Lenin'in dehası, teorisi ve eylemi tabii ki parlak bir yol gösterici ve önemli bir ders olarak önümüzde duruyor.

Ama herşeye rağmen 75 yıl öncesinin pratiğiyle sınırlı bir teori olarak.

Biz dindar değiliz. Herşeyin çözümü ve yenilmez değişmez dogmalarımız Kuran'ımızda yazmıyor. Kendi deneylerimizle, insanlığın ulaştığı bilgi birikimiyle bir dünya görüşü oluşturuyoruz. Ne Marks, Ne Lenin'le sınırlı kalarak bugünü açıklayamayız ve sorunlarımıza çözüm bulamayız.

Parti, işçi sınıfının, iktidara gelmek ve bu iktidarda adım adım sınıfların ortadan kalktığı bir dünyayı yaratmak için kullandığı araçlardan biridir amaç değil. Ancak, özellikle iktidara geldikten sonra sosyalist ülkelerde parti bir fetiş haline geldi, dokunulmazlık kazandı. Çoğunluğun sömürü ve baskıyı kaldırmak ve sınıfsız bir dünyaya yolculuk yapmak için kullanmak istediği bu araç, giderek olumsuz bir kültür içinde, azınlığın diktatörlüğüne ve sınıfın ulaşamadığı yabancı bir mit haline döndü. Bu istisnasız bütün sosyalist ülkelerde böyle oldu. Parti yönetim kastı, kendisi için bir kültür oluşturdu ve giderek tek kişi yönetiminin despotluğu karakterini kazandı.

Sosyalist ülkelerdeki bu gelişmeler, diğer sosyalist partileri de etkiledi, hatta bizzat dışarıdan maniple yoluyla uymak istemeyenler tasfiye edilerek bu partiler komintern geleneklerine uyduruldu, uymayanların hesabı görüldü. Ne yazık ki ülkemizde de bu gelenek oldukça yerleşik bir karakter kazanmıştır. Bir çok arkadaş leninist parti deyince Stalin döneminin miras bıraktığı katı, dokunulmaz fetiş anlıyor. Parti bir mücadele aracıdır, o mücadelenin biçimine ve ihtiyaçlarına göre bir şekil alacaktır. İstikrarlı ve durgun bir toplumda; yasal olanakların geliştiği bir toplumda; partinin örgütlenme biçimi başka bir özellik gösterir, mücadelenin sertliğine, yasal olanakların kısıtlılığine göre başka bir özellik gösterir. Bu işin hazır reçetesi yoktur. İran'da yasal parti kuramazsınız, çünkü kurdurmazlar.

Avrupa'da ise partinin esas faaliyeti yasal alanda olmaktadır, çünkü bugünden yarına devrimin koşulları yoktur. Ülkemizde de yasal olanaklar belli ölçülerde vardır, ama bu hakkın kullanılması tehdit altındadır, bir çok riski de beraberinde getirmektedir. Türkiye şiddetin hâlâ önemli ölçüde etkili bir rol oynadığı ülkedir, bu ülkenin yasal partisi bu gerçekleri

dikkate alarak ve her şart altında varlığını sürdürebilecek bir siyasi perspektifle mücadele etmek zorundadır. Yasallıktan vazgeçerek, her şart altında mücadele etme olanağının elde edilemediği geçmiş deneylerimizle görüldü. Ayrıca, siyasi mücadelenin güçlenmesi ve sınıf mücadelesinin meşruiyet kazanması da yasal parti olanağını düzgün bir şekilde kullanmakla olacaktır. Türkiye’de siyaset kitlelerin önünde yapılmaktadır, yasal alan sonuna kadar değerlendirilmeden, birer siyasi kuvvet olarak açıkça kitlelerin önüne çıkmadan, toplumsal bir güç yaratamayacağımız kesindir.

Sonuç olarak şunları söyleyebilirim, yasal birleşik bir parti modelinin leninizme aykırı bir yanı yoktur, bunun böyle yorumlanmasını da doğrusu anlayabilmiş değilim. Her şart altında mücadele etmenin, yasal partiyle bir karşılığı da yoktur. Yasal olmayanlar da dahil, bu işin her şart altında devam edip etmemesinin garantisinin, partinin modeli olmadığını 12 Eylül’de derinlemesine yaşadık.

Ayrıca, sosyalist mücadelenin toplumsal meşruiyet kazanması ve süreklilik sağlaması için de yasal bir parti önemli olanaklar yaratacaktır. 1965’ler TİP tecrübesinin, sosyalizmin meşrulaşmasında büyük bir rolü olduğunu kabul etmek gerekir.

Yasal parti konusundaki çekingenliklerin, daha önce böyle bir deneyi yaşamamış arkadaşlardan gelmesini anlıyorum ve onların çekingenliklerini anlıyorum. Geçmişteki yasal parti tecrübeleri bir çok zaafı da içinde taşıyordu. Ama onların bazı üstünlüklerinin olduğunu da kabul etmek gerekir. Siyasal mücadeleye daha çabuk adapte olmak, daha çabuk toparlanmak ve mücadelenin meşruiyeti-

ni savunmak vb. vb. konularında da üstünlükleri olduğu bir gerçek. Yasal olmayan örgütlenme biçimlerinin zaaflarını da hep birlikte gördük. Derde derman olmadılar. Ama onların deneylerinden de öğreneceğimiz çok şeyler var. Bu örgütlerin dinamizmini, kitleleri etkileme potansiyellerini de ciddiye almak gerekir.

geleceğe umutla bakabiliriz

Yukarıda belli başlı konularına kısaca değindiğim birlik süreci yürüyecektir. Sorunları çoktur ve ağırdır. Üstesinden gelebilmek için, bir çok geriliği aşmak zorundayız. Hepsini aşabilir miyiz, sanmıyorum. Ütopik birlik hülyaları da kurabilecek durumda değiliz. Öte yandan geçmişe göre inanılmayacak bir potansiyelin olduğunu da görüyoruz. Hemen herkes geçmişe göre daha olgun bir tutum içinde, birliğin yollarını arayanların sayısında artış var. Buradan mutlaka bir şeyler çıkacaktır ben buna inanıyorum.

Yalnız fazla iyimserliğe kapılmamak gerekir. Bu birlik süreci siyasi pratikle birleştikçe, işçi sınıfı hareketiyle birleştikçe ve örgütlenme çabaları sınıf mücadelesiyle paralel yürüdükçe daha kalıcı adımlar atmak mümkün olacaktır. Bu yönde önemli zaafları olduğu da ayrı bir gerçek. Doğu bölgesinde önemli bir silahlı mücadele deneyi yaşanıyor, Türkiye solu bu konuda da netleşmek ve bir tutum belirlemek zorundadır. Bunları aşı aşı bir yerlere varmak mümkündür.

Bütün eksiklerine ve zaaflarına rağmen, başlayan sürecin sonunda mümkün olan en geniş birliğin sağlanacağına ve partinin yaratılacağına inanıyorum.

birlik için yapamadıklarımız hakkında birkaç söz

Son toplantılarla birlikte, birlik sürecinin yeni bir ivme kazandığı bir döneme giriyoruz. Birliğin çürümeye terkedildiği, acil olarak yasal bir parti için kolları sıvamamızın zamanı olduğu, önemli olanın nasıl bir sosyalizm konusunda anlaşmak olmadığı, genel olarak marksist solun birleşmesi üzerinde kafa yormamız gerektiği şeklinde tesbitler yapılmaktadır.

Birlik süreci bir bütün olarak ele alınıp etrafı bir sorgulamaya tabi tutulmadan yapılan bu tesbitlerin kapsamlı bir analizini gerçekleştirmek de mümkün değildir. Bu süreçle ilgili olarak üzerinde düşünülmesi gereken bazı sorunlarımız olduğu kanısındayım. Hem pratiğe hem de teorik arka plana ilişkin yaklaşımlarımızı gözden geçirmek sürecin bundan sonraki aşamalarının sağlıklı bir şekilde işlemesi için de gerekli olmaktadır.

asgari değil, azami, kapsamlı bir sorgulama

Sürecin başlangıcında birliği genel olarak ele almak, genel olarak marksist solun birliğinden bahsetmek doğru olmakla birlikte bu giderek birliğin önündeki engellerin sorgulanmasını da kapsamalıydı. Solda grupçuluğun olağan karşılandığı, bunun teorisinin yapıldığı, yenilgiden yeterli derslerin çıkarılıp dar grup zihniyeti ile yetinmenin yol açtığı sonuçların ortaya konmadığı bir dönemde genel olarak birlik üzerinde durmak bir anlam ifade ediyordu. Ama bununla yetinmemiz bir hataydı. Genel olarak birlikten özel olarak birliğe doğru gidiş ister istemez ayrılıkların yeterli bir sorgulanmasını, bir kopuşun teorik arka planının kapsamlı bir analizini içeriyordu. Fakat bunu yeterli bir şekilde yaptığımızı söyleyemeyiz.

Türkiye solunun yeni bir kimlik arama ihtiyacı; sınıflı topluma özgü gelenek, alışkanlık, örgüt biçimleri vs. konusundaki eski alışkanlık ve hatalı uygulama ve önermelerimizden bir kopuş ihtiyacının zorunluluğundan doğuyordu. Daha önceki dönemlerde gündeme gelen birlik denemelerinden farklı olarak bir kimlik bunalımından söz edilmesinin nedeni de buydu. İktidar alternatifi olarak ileri sürdüğümüz, kurum, araç, yöntemleri; var olan egemenlik ilişkilerinin bir alternatifi olması gerekirken bu özelliklerini yitirdiler. Düzenle olan ayrılıklarımızın somut ortaya konuş araçlarını, düzenin çok uzağında, onu aşan yapılanmalar yaratmadığımızı bugün tesbit edebiliyosak; birliği de ister istemez bu konuları da kapsayan bir temelde ele almamız gerekir. Bu kısaca değinmelerden sonra şu sorular temelinde bazı konuları açmak ve genel olarak süreçteki hatalar üzerinde durmak istiyorum.

— Sorgulanması gerekenleri yeterli bir biçimde sorguladık mı?

— Birliği pratik bir süreç olarak da yeterli sorgulamaya tabi tuttuk mu?

— Aşağıdan gelen bir süreç olarak birlik ne derece ele alındı?

— Teorik arka plana ilişkin ve kimlik bunalımına yol açan sorunlarda ayrılıkları ve ayrılıkları yeterli bir şekilde dile getirebildik mi?

sosyalist demokrasi, ayrılık ve aynılıklar

Birlik sürecinde en çok işlenen konulardan biri sosyalist demokrasidir. Sosyalist demokrasi çoğu kez çok seslilik, monolitik olmayan yapılanmalar, insan hakları ve genel olarak demokrasi bazında ele alındı. Kitlelerin süreçlere katılmaları, onların iktidar ile olan ilişkileri, süreçleri belirlemeleri ve buna ilişkin olarak yaratılan araç ve kurumlar açısından sorun irdelenmediği zaman reel sosyalizm ile tam bir kopuşu gerçekleştirmek mümkün olmaz.

Eğer sorunu kitlelerin ve sınıfın çıkarları açısından ele alacaksak bu ister istemez alternatif yapılanmaların yaratılmasını gündeme getirecektir. Bu yapılanmalar, kurum ve araçların gerçekleştirmeden genel olarak demokrasi-den bahsetmek ister istemez düzenin sınırları içinde kalmayı getirir. Burjuva demokrasisinde (biçimsel olarak) kitleler yasalar önünde

eşittir. Seçme ve seçilme hakları vardır, genel oy hakkı vardır. Ama esaslı bir şey eksiktir. O da tüm kurum ve araçların burjuva egemenliğine göre düzenlenmesi, kitlelerin siyasal karar mekanizma ve iktidar odağının uzağında olmasıdır. Burjuva demokrasisinde de çok partili hayat bu anlamda çok seslilik biçimsel olarak gözleendiğinde vardır. Ama otoriter kurumlaşma ve yapılanmalar sosyal yapılanmaların dokusunu meydana getirmektedirler.

Reel sosyalizm açısından sorunu ele alırsak; bu sosyalizmlerin burjuva dünyasından tam bir kopuşu gerçekleştirmedikleri, hatta ayrıca totaliter yapılanmalar oluşturdıklarını tesbit edebiliyoruz. Buralarda da her şey bürokrasinin menfaatleri açısından ele alınmış, kitleler iktidar çarkının uzağına sürülmüşlerdir. Bu ülkelerde demokrasi bir süs olmayacaksa, Nomenklaturanın çıkarlarını örtecek bir şal olarak ele alınmak istenmiyorsa ister istemez var olan kurumların sorgulanmasını ve yeni yapılanma ve araçların yaratılmasını da beraberinde getirmek zorundadır.

Bugün reel sosyalizm dünyasındaki, çok seslilik, insan hakları ve geçmiş pratiklere ilişkin gelişmeler dikkatleri demokrasi konusuna çekmiş ve tüm dünyada bu ülkelerdeki gelişmeler yakından izlenmektedir. Marksistler açısından sorun; bir kopuşun gerçekleştirilmesi, burjuva demokrasisini aşan somut güvencelerin elde edilmesi, sosyalist bir demokrasinin dokusunun yaratılması sorunudur. Reel sosyalist ülkelerdeki bazı olumlu gelişmelere rağmen ve 19. Kongre kararlarına rağmen maden işçileri 'bütün iktidar sovyetlere' diye slogan atıyorlarsa nomenklaturanın egemenliği sürüyor demektir. Nomenklatura gerçekten de bütün ayrıcalıklı konumuyla, mekanizmayı yönlendirci, belirleyici yönüyle sahnededir.

Bu durumda bizlerin tutumu tek yanlı olarak gelişmeleri yorumlamak, pragmatik açıdan sorunlara yaklaşıp olumlu gelişmeleri görüp birilerini aklamak olmamalı. Burjuva demokrasisi ve onun bir biçimi olan sosyalist enternasyonal demokrasisi ile sosyalist demokrasi arasındaki sınırları netleştirmek görevi her zamankinden daha çok önemli bir görev olarak önümüzde durmaktadır. Ne var ki genel olarak birlikçi eğilimin ve özel olarak *Sosyalist Birlik* dergisinin bu sınırları net olarak belirtme-

diğini, Halil Berktaş ve TBKP çevresinin ise sosyalist demokrasi ile burjuva demokrasisi arasındaki sınırları önemli ölçüde kaldırdığını belirtmek zorundayım.

3 Temmuz 1989 tarihli *Cumhuriyet*'deki tartışmalarda Berktaş şöyle demektedir: "Net olalım; sosyalist ülkelerin sorunu 'kapitalizm; 'burjuva liberalizmi' veya 'revizyonizm' değil, Stalinizmdir." Her şeyden önce şunu belirtmek gerekir ki Stalinizme karşı çıkmış olmakla bütün günahlarımızdan da arınmış olmayız. Çünkü Stalinizm özel koşulların, belirli bir tarihsel dönemin ürünü olmakla ve günümüze kadar etkileri sürmekle birlikte bağımsız bir ideoloji değildir. Stalinizmin kapitalizm ideolojisi ve revizyonizmle de bağlantısı vardır. Bu anlamda Stalinizmi kapitalizm ideolojisi ve revizyonizm dışında ele alamayız. Stalinizm gökten mi inmiştir? Dizginlenmemiş şiddet, keyfilik, bireycilik, milliyetçilik, otoritarizm şeklinde özetlenebilecek Stalinizmin burjuva liberalizmiyle ilgisi olmadığını ileri sürebilir miyiz? Stalinizm; araçları, yöntemleri, yarattığı kurumlar ve ütopyaları ile birlikte ele alındığında kapitalizm ve onun ideolojisiyle tam bir kopuşu sağlayamamıştır diyebiliriz.

Reel sosyalizmin ve bir bakıma da sosyalistlerin bugünkü kimlik bunalımının kaynakları incelendiğinde bunda stalinizmi görmek mümkün, bu kimlik bunalımının özü ise yarım bugünden oluşturamamak, alternatif yapılanmalar oluşturamamak kısacası düzenden ve onun ideolojisinden köklü bir kopuşu sağlayamamaktır. Nasıl bir sosyalizm istiyoruz? Demokrasimiz, burjuva demokrasisinden farklı olarak kendini nasıl açığa vuracak? İşte bu ve benzer soruların cevapları, burjuva liberalizmi, revizyonizm ve stalinizm ile hesaplaşmaktan geçiyor.

Berktaş *Cumhuriyet*'deki tartışmasında Aydınlık geleneğinin hatalı tezlerini eleştirirken bir başka hataya düşüyor. Çin ve Sovyetler Birliği başta olmak üzere reel sosyalist ülkelerdeki kastlaşmaları görmezlikten geliyor. Glasnost ve perestroykadan yana olmak tek başına kimseyi kast olmaktan çıkarmadığı gibi, bu kesimlerin radikal, aşağıdan gelen bir demokrasiden yana oldukları anlamına da gelmiyor. Sorun demokratik mekanizmalarla biçimsel olarak var olup olmadıklarına göre bir

değerlendirme sorunu olacaksa batı burjuva demokrasilerini alkışlamamız gerekir. Çünkü bu demokrasilerin biçimsel olarak bir kusurları yoktur. Ama halk yığınları ve sınıf demokrasisi açısından bir değerlendirme yapmamız sorunu olarak gündeme geldiğinde; burjuvazinin bu ülkelerde de bütün heybetiyle sahnede olduğunu, kitlelerin iktidar mekanizmalarının uzağına sürüldüğünü tesbit etmek zor olmasa gerek. Sınıf demokrasisi; sınıfın süreçlere katıldığı, süreçleri belirlediği, pasif bir izleyici olmadığı en önemlisi de demokratik kurumları aracılığıyla bilincini açığa vurduğu bir demokrasidir. İşte stalinizm ve burjuva liberalizminin gerçekleştiremedikleri, yapamayacakları da budur. Stalinizm ile burjuva liberalizmi ve revizyonizm arasında duvarlar değil, korkunç bir benzerlik vardır, birini reddetmeden diğeri reddetmek mümkün değildir. Sadece burjuva dünyada değil, reel sosyalist ülkelerde de yönetenler ile yönetilenler arasında hayatın her alanında bir kopuş vardı. Görevimiz bu kopuşun arka planını ve günlük hayattaki yansımalarını ele almak tam bir kopuşun araçlarını yaratmaktır.

Cumhuriyet gazetesinde '100. yılında Sosyalist Enternasyonal' başlıklı dizi yazıda Şahin Alpay sosyalist enternasyonal belgelerine dayanarak bazı aktarmalar yapmaktadır. Okuyucunun affına sığınarak geniş de olsa bu aktarmalardan bazılarını buraya almak ihtiyacını duyuyorum. Çünkü bu görüşlerle Berktaş ve TBKP çevresinin görüşleri arasında ciddi ayrıntılar mevcuttur. Şöyle denilmektedir: '1980'lerin karşı karşıya olduğu en önemli çevre sorunu, kuzey-güney arasında gittikçe büyüyen uçurumdur. Çözüm, dış yardımlar artırılmalı, yeni teknoloji transferi yapılmalı, dış borçlar silinmeli... Uzun vadeye yayılan bir dış borç ödeme planı yapılmalı, düşük faiz hadleri sağlanmalı. Bu çözüm kuzey-güney uçurumunun giderilmesinin en temel uluslararası görevleridir.'

4 Temmuz sayılı *Cumhuriyet*'de Ş. Alpay aktarmaya devam ediyor: 'Devlet müdahalesi ve kolektif mülkiyet, özel sermayenin gücünü sınırlar.' 'Dünyada artan karşılıklı-bağımlılık, fundamentalist uyumsuzluk ve düşmanlıklara fazla bir yer bırakmıyor...' '...Sosyalist Enternasyonal, komünist toplumların liberalleşme

ve demokratikleşme yoluyla dönüşümü için harcanan çabaları destekler, aynı destek ademi merkezizetçi piyasa mekanizmalarının geliştirilmesi ...için de geçerlidir.' denmektedir.

Şimdi bu aktarmalardan sonra Sosyalist Enternasyonalin, stalinizme karşı çıkmasıyla otomatikman burjuva liberalizmine, revizyonizme ve dolayısıyla kapitalizme de karşı çıktığını söyleyebilir miyiz? Sorun sosyalist demokrasiyi savunmada, bu demokrasi anlayışını netleştirmededir. Sosyalist demokrasi; burjuva liberalizmini, stalinizmi ve revizyonizmi aşan bir demokrasi anlayışıdır. Bunca deney ve uygulamalardan sonra veba veya veremi tercih etmek zorunda değiliz. Çünkü ikisi de hastalıkların farklı biçimleridir.

Berktaş'ın hatalı fikirleri TBKP çevresinde fazlasıyla mevcuttur. 4 Temmuz 89 tarihli *Cumhuriyet*'de N.Sargın ve H. Kutlu şöyle demektedirler: 'Eğer çağımızın ana eğilimlerinin değişim olmadığını, hâlâ belirleyici olanın karşılıklı bağımlılık değil de çatışma, silahlanma yarışı olduğunu düşünüyorsak bu durumda sosyalist ülkelerdeki reform çabalarının yanlış olduğunu ve başarı şansına sahip olmadığını, sistemin çözülmesi, kapitalizme geri dönüş tehlikesi düşünmek olasıdır.' Yine devamında 'Biz sosyalizme demokratik yoldan gidileceğini, ...söylüyoruz. ...Demokratik yoldan sosyalizmi kurabilmek iç savaş olasılığını dışlamakla olur ve bu da sosyalist ülkelerdeki demokrasi açıklık ve yeniden yapılanma süreçlerinin başarısına bağlıdır.' dendikten sonra ayrıca bugünkü tartışmaların ağırlık noktasının nasıl bir sosyalizm sorununda odaklanmadığını, önemli olanın kapitalizmden sosyalizme geçişin çağımıza uygun yeni yollarını bulmak olduğunu da ilave etmektedirler.

Sosyalist Enternasyonal, TBKP çevresi, Halil Berktaş ve hatta Haluk Özdalga'nın görüşleri arasında bir benzerlik vardır. Sargın-Kutlu ve Sosyalist Enternasyonalin görüşlerinin etrafı bir eleştirisi bu yazının kapsamını aşar. Şimdilik yorumu okuyucuya bırakmakla yetineceğim.

29-30 Nisan 1989 tarihinde demokrasi kurtayı ile ilgili *Birikim* dergisinde çıkan "Demokrasi Kurultayı Üzerine Notlar" adlı yazısında Berktaş "*solun bütün millet*" için demokrasi istemesi gerektiğini, 'ulusal mutabakata

kazanıcılık yaklaşımının güçlendirilmesini' önerdiğini söylemektedir. Her şeyden önce şunu söylemek gerekir ki, demokrasi bütün millet için var olduğu gün kendi kendini de inkâr etmiş olacak. Nasıl bir demokrasi ve kimin için demokrasi sorunları gündemde olduğu sürece bu demokrasinin sınıfsal karakteri de gündemde yerini koruyacaktır. Bütün millet için demokrasinin ne geçmiş tarihi bir örneği vardır, ne de gelecekte bir örneği olacak.

Ulusal mutabakat anlayışı da aynı derecede hatalı bir tesbittir. Ulusal mutabakat teorisi hedef bulandıran, düşmanla dostu birbirine karıştıran bir teoridir. Türkiye sınıflara bölünmüş bir ülkedir, sınıfların menfaatleri söz konusudur. Her sınıf kendi çıkarları için mücadele etmektedir. Bu anlamda bir ulusal mutabakat sağlamak mümkün değildir. Demokrasi ile ilgili görece daha liberal bir biçimde anlaşma sağlamak da esasta bir mutabakata varmak değildir, bu da burjuvazinin bir egemenlik biçimidir. Ve burjuvazi bu egemenlik biçiminde de şiddete dayanarak ayakta durmaktadır.

örgütsel-pratik bir süreç olarak birlik

Geçmişin hatalarını eleştirirken ve yeni bir politik kültür gerekliliğini ileri sürerken geçmişte sık sık işlediğimiz bir başka temel hataya düşmemeliyiz. Nedir bu temel hata? Hayatı renkliliği içinde ele almamak, otoriter kurumlaşma dışında kalanı, kalması gerekeni çeşitli boyutları ile sorgulamamak. Geçmişte sorunlarımızı hep siyasi iktidara ilişkin olarak sorguladık. Mevcut otoriter kurumlaşmaları eleştirirken ideolojik, örgütsel olarak bu kurumlara alternatif yapılanmalar ve bunların araçlarını oluşturma, bunları güvence altına alma konusunda büyük bir yol katetmediğimizi rahatlıkla söyleyebiliriz. Birliğin programatik bir temele dayanması gerektiği şeklinde bir yaklaşımın olduğu bir dönemde; otoriter kurumlaşmalar uzağında bir örgüt inşasının sadece politik sorunların üst düzeyde ele alınmasıyla çözülemeyeceği anlaşılır bir şey olsa gerek.

Toplumsal değerlere sahip çıkmak, toplumsal kazanımları koruma bilinci giderek artmakla birlikte bugün toplumumuzda bir yabancılaşma yaşanmaktadır. Belirgin olarak kitlele-

rin, mevcut mesleki-ekonomik demokratik örgütlerinin yaşamına katılmada isteksizlik, pasif izleyicilik, seyirci konumunda kalma şeklinde görülen bu durum moral değerlerde bir aşınma, bireyselleşme, toplumsal kazanımlarda uzaklaşma şeklinde de ortaya çıkmaktadır.

Bu durumun önemli nedenlerinden biri yasal, anayasal alandaki sınırlamalar, caydırıcı yaptırımlar, fiili baskılar olmakla birlikte, sorunu tamamen bu alanla sınırlamak; bunun sonucu olarak ortaya koymak çok dar bir bakış açısı olur. Böyle bir yaklaşım aynı zamanda kendimizi yeni bir temel üzerinde üretmeyi de zorlaştırır.

Kitlelerin yığınsal mücadelelerinin olduğu, toplumsal kazanımların elde edildiği dönemlerde de, sağlam temellere dayanan kurumlaşmaların sağlanmadığı bir kitlesel demokrasi anlayışının ve onun araçlarının yaratılmadığı da görülmüştür. Buradan da anlaşılmaktadır ki sorun sadece mücadeleye atılmak, belli başarılar kazanmak, bir toplumsal aktivite içinde olmak değildir. Aynı zamanda kitlelerin söz ve karar sahibi olduğu, süreçlere doğrudan katıldığı, o süreçleri belirlediği ortam ve araçları yaratmak sorunudur da. Hatta denilebilir ki zaaflarımız esas olarak bu noktalardan ortaya çıkmıştır. Dar bir çevrenin kitleler adına kararlar aldığı, onları demokratik mekanizmaların kenarlarına sürdüğü, onlar adına süreçleri belirlediği yapılanmalar, toplumsal geri çekilmelerle birleşince yıkıcı sonuçlar ortaya çıkmıştır. Sonuçta kitleler marjinalleşen yapılanmalara güven duyamaz duruma düşmüş, onlardan uzak kalmaya çalışmıştır. Kitle örgütleri arasında dayanışma, işbirliği ve ortak davranma yerini çoğu kez rekabete terketmiştir.

Bugün geçmişin bu hatalarını ve günümüze yansımalarını sorgulamalıyız. Düzendan ve onların kurumlarından köklü bir kopuş sorunu her şeyden önce bir politik merkezi yapılanmanın yerine getireceği bir görev olduğu bilincini korumakla birlikte bugünden ve pratik bir mücadele çizgisi olarak da bu kopuşu sağlamak zorundayız. Fakat birlikçi eğilimin soruna hatalı bakışından dolayı bu alanda ilerleme kaydedilmemiştir. Günümüzün görevleri pratik ve teorik birlik içinde ele alınmamış, yeni bir politik kültürün pratikte şekillenen nüveleri çürümeye terkedilmiştir.

Cevaplandırmak zorunda olduğumuz bazı sorunlar var:

— Kitle örgütlerinde karar süreçleri nasıl işleyecek, kitlelerin bu süreçteki belirleyiciliği nasıl sağlanacaktır?

— Kitleler kendi yöneticilerini nasıl denetleyecekler? Demokrasi panoları, kararların açık seçik ilanı, belirli sürelerde yapılan kitle toplantıları, yeterli denetim mekanizmaları mıdır?

— Yöneticilerin yabancılaşmaları kendini nasıl ortaya koymaktadır, bunun demokratik mekanizmaya etkisi nedir?

aşağıdan gelen bir süreç olarak birlik

Uzun bir süre hep birliğin genel kapsamı üzerinde durduk, onun özel süreçleri ve aşağıdan gelen yönü üzerinde fazla durmadık (Bu özel süreçlere değinmelerde bulunmaya çalıştım). Sürecin gelinen noktasında; birliğin aşağıdan gelen yönünün bütün potansiyeli ile gözler önüne serilmesi ve bunun araçlarının yaratılmasının artık kaçınılmaz bir görev olduğu düşüncesindeyim.

Bazı arkadaşlarımız birlik sürecinde; yukardakilerin birlikçi yenilikçi bir eğilim içinde olduğu, aşağıdakilerin ise tutucu bir konumu benimsediklerini söylüyorlar. Buna katılmadığımı söylemeliyim. Bu aslında tabandaki gelişmeyi gözardı eden bir eğilim. Yeni politik kültür yukardakilerin bir işaretiyle başlamadı. Özel olarak yenilginin bunda rolü olmakla birlikte uluslararası gelişmelerin de bu kültürün oluşumunda rolü var. Tabandaki birlikçi, yenilikçi eğilimin teorik arka planı yeterli bir şekilde kavramadığı, bunu bilince çıkarmadığı ileri sürülebilir ve bunda bir haklılık payı da vardır. Ama tabanın muhafazakar bir tutum benimsediği, yukardakilere ters bir cereyan içinde bulunduğunu ileri sürmek haksızlık olur.

Tabandaki birlikçi eğilimler, panellerle, toplantılarla, gruplararası tartışma ve diyaloglarla, ortak eylemsel ittifaklarla ortaya konabilir, bu potansiyelin gücü gözler önüne serilebilirdi. Bunun yapılmaması tartışmanın sağlıksız gitmesine yol açtı, tabanda; yukarıdan bekleme eğilimlerini güçlendirdi ve onları pasif bir bekleyiş içine soktu.

Bugün Türkiye’de oldukça anlamlı bir bir-

likçi taban var. Kitle örgütleri, sendika ve işçi önderleri, devrimci işçilerin önemli kesimleri, aydınlar birlik eğilimindedir. Birlik sorunlarını dar çerçeveden, sadece dergiler platformundan çıkarıp tabanın da aktif bir şekilde katıldığı bir platformda ele almazsak süreci doğru bir şekilde sonlandırmak mümkün olmaz.

Ayrılık ve aynılık noktalarının gruplararası platformlarda ortaya çıkması konusunda bir fikirsiz birlik oluşmuş durumda. Yalnız bunun araçlarının yaratılmadığı ayrı bir gerçek (özellikle taban açısından).

agustos toplantıları hakkında

Bu toplantılarla ilgili olarak iki noktayı belirtmek istiyorum:

Birincisi, birlik sürecinin bugünkü aşamasında esas sorunumuzun mücadele biçimleri ve kendimizi örgütsel olarak (yasalar açısından) dile getiriş biçimi olduğunu sanmıyorum. Eğer sorun bu olsaydı, bugüne kadar beklememizin bir anlamı olmazdı. Belirli şekillerde anlaşılanlar, birleşip bir örgütlenmeye gider, sorun da böylelikle çözülmüş olurdu. Ama bu noktada olmadığımız açık. Bazı arkadaşlarımız teorik arka plana ilişkin sorunlarımızı çözmüş, programatik bir temelde birlik sağlamış gibi davranıp; sorunu araçlar ve dile getiriliş biçimiymiş gibi ele alıyorlar. Sorunun böyle olmadığı açık.

“Yasal KP kurma hakkı bir demokrasi mücahidesidir. Tartışma sürecinin birlik ve yasallıkla taçlandırılması...” (Umur Coşkun, *Adımlar* 27 Ağustos 1989) derken sorunun özü bir tarafa atılıyor. Veya *Adımlar* dergisinin aynı tarihli sayısında Semih Gümüş, “Sosyalizm eksenini ana eksen olmamalı, bugün yüceltilecek olan marksist solun birliği ve birleşik partisidir” tesbitini yaparken birliğin üzerinde yükseleceği temeli bir tarafa atarak, programatik yaklaşımdan uzaklaşıyor. Halil Berktaş’ın *Adımlar*’da ileri sürdüğü anlayış da aynı: “Yasal parti kurmada anlaşılanlar böyle bir görevi yerine getirmek için acilen harekete geçmek zorundadırlar. Bu geç kalmış bir görevdir...” İnsan ister istemez Berktaş’a şu so-

ruyu sorası geliyor: Eğer yasallık birlik temeli olacaksa neden SP’den ayrıldınız?

Çağatay Anadol aynı doğrultudaki düşüncelerini “geç kalmamak”, “burjuvazinin bu alandaki tekeline son vermek” şeklinde gerekçelendiriyor.

TBKP çevresinin uzun bir süredir, yasallaşmak, yasal bir parti kurmak diye bir problemi vardı. Bu bütün marksistlerce biliniyor. Ama bu çevrenin projesi yasallığı burjuva yasallığı ile sınırlamak, millî mutabakat çerçevesini aşmamak olduğundan yoğun bir tepkiye maruz kaldı. Sorunun programatik bir birlik olduğu, yeni bir politik kültür temelinde birliği sağlamak gerektiği, ciddi bölünmelere gebe birliklerden kaçınmanın zorunlu olduğu ileri sürüldü. Bunun sonucunda bu çevre tabanından ve marksist çevrelerden gelen baskılar sonucu kendi başına hareket etmenin yanlış olduğunu söyleyerek, birlik eğiliminin ortak sorunlarına katıldığını kabul etti. Şimdi hiç bir şey yokmuş gibi kendince uygun şartların oluştuğu tesbiti ile yeniden eski anlayışlara dönmek bir faydası olduğunu sanmıyorum.

İkincisi, sürecin bu aşamasında kendimizi yeniden üretmenin araçlarını yaratmalıyız. Kırsır bir döngü içinde olan üretici olmayan yaklaşımlardan kaçınmalıyız. Yukarıda değindiğim anlayışları bu çerçevede değerlendiriyorum. Her şeyden önce süreçte yeterli bir şekilde işletemediğimiz mekanizmalar var. Dikkatimiz hep sürecin yukardan işleyen yönüne takılıp kaldı. Süreçle ilgili değerlendirmelerimiz de buna göre yapıldı. Bir de, çok belirleyici öneme sahip olan, sürecin aşağıdan işleyen yönü var. Bu yönü çok az harekete geçirdiğimizi söylemeliyiz.

Sürecin aşağıdan işlenmesi hem tıkanmaları çözmede hem de değişik alternatifleri tartışma konusu yapmada bir öneme sahiptir. Sürecin tek ayağı üzerinde aksak bir şekilde yürütmesini önlemeliyiz. Bunun yolu da bir an önce birlik potansiyelinin gözler önüne serilmesi, süreçteki bütünlüğün gerçekleştirilmesidir.

birlik, saflaşma, program

Kuruçesme toplantılarının sonucunda program tartışmalarına girilmesi kararı alınmış. İsabetli bir karar. Birliğin harcı ve temeli, Türkiye sosyalistlerinin tartışmalar sonucunda oluşturacakları programın ana ilkeleridir. Bu yüzden birlik sürecinin bugünkü aşamasının temel sorunu, Türkiye sosyalistlerinin, programlarının çok belirleyici nitelikteki ana ilkelerini dostça ve iknaya dayanan bir biçimde tartışmaları ve bu tartışmaya kendini sosyalist olarak tanımlayan herkesi katmaya çalışmalarıdır.¹ Bu tartışmaların sonunda or-

taya çıkan tablo, birliğin olanaklılığını ve temel ideolojik farklılıkları ortaya çıkaracaktır.

birliğin harcı

Birlik eğilimi, özellikle tabandaki sosyalistler arasında güçlendi ve bütün sosyalist safları etkileyen ana akım haline geldi. Ancak bugün geline nokta, birlik sorunu ele alınırken, onun harcı olacak, birliğin ana ilkeleri sorununa vurgu yapılmaz ve bu ihmal edilirse, sosyalistlerin birliği ete kemiğe bürünemeyecek, birliğe giden yol açılmayacaktır.

Ayrıca, tek başına birlik, sosyalizmin emekçi kitleler açısından bir cazibe merkezi haline gelmesi için yeterli değildir. Çünkü bugün emekçi kitleler, yalnızca sosyalistlerin bölük pörçüklüğünden dolayı sosyalizme eğilim göstermiyor değiller. Bunun yanı sıra, sosyalizmin dünya çapında yaşadığı bunalım, itibar kaybı, emekçi sosyalizmin umut kıran uygulamaları ve bütün bunlara karşı güven verecek bir alternatif

1. Kuruçesme toplantılarına bazı sosyalist grupların ve Sosyalist Parti'nin çağrılmaması bu açıdan önemli bir hata olarak görülmelidir. Birliğin içeriği henüz tartışılmadan herhangi bir gruba şu ya da bu gerekçeyle önceden ambargo koymanın hiçbir mantığı yoktur ve önyargısız birlik anlayışına zarar verecek niteliktedir. Ayrılmalar, birliğe karşı tavırlar, ideolojik temel farklılıklar, keyfi olarak birilerinin karar vermesiyle değil, birlik sürecine ve tartışmalara katılacak grup, örgüt ve kişilerin kendi öz yönelimleriyle belirlenmelidir.

fin geliştirilememiş olması, sosyalizmin sorunları konusunda inandırıcı bir çözümlemenin ortaya konamamış, en azından kitlelerin önüne çıkarılamamış olması, kitlelerin sosyalizmden uzak durmasında belirleyici öneme sahiptir.

Kitlelerin güvenini, sosyalizmin yeniden bir cazibe merkezi haline gelmesini sağlayacak olan, sosyalistlerin birliği, birleşik bir parti etrafında toplanılması olduğu kadar, bu partinin "nasıl bir sosyalizm" sorusuna doğru ve açık yanıtlar vermesidir de. Bu yüzden de, bugün birlik çalışmalarının tutulacak halkası, "nasıl bir sosyalizm" sorusuna verilecek yanıtların, en azından belli ana noktalarda netleştirilmesi, Stalinizme, reel sosyalizme alternatif bir sosyalizm anlayışının sosyalist saflarla yaygınlaşmasıdır. Bununla, sosyalistlerin bütün konularda anlaşmış olmalarını, birliğin koşulu olarak getirdiğimiz düşünülmemelidir. Bazı ana noktalarda anlaşılan sosyalistlerin arasındaki ideolojik farklılıklar, köken farklılıkları, tartışmalar sürecektir, hatta bu, birleşik bir partide, kanatların ve hiziplerin oluşmasını da bir olgu olarak gündeme getirecektir.

Ama bazı ana noktalar var ki, bunlar bugünden saptanırsa, birleşik parti, aynı zamanda gerçek bir sosyalist alternatif olarak doğabilir. Örneğin, oluşacak birleşik sosyalist parti, Stalinizmin monolitik anlayışlarından ve uygulamalarından, bugünkü reel sosyalizmin anti-enternasyonalist ve devrimci olmayan anlayışlarından kopmadığı sürece alternatif bir sosyalist hareket haline gelmeyecek, büyük bir parti olarak kurulsun bile bu, kitlelerin güvenliğini kazanmaya yetmeyecektir. Örneğin bugün Polonya İşçi Partisi büyük bir partidir, ama asla bir cazibe merkezi değildir. Ne merkezi olduğu, her gün gazetelerden okunabilir. Fransız Komünist Partisi büyük partidir, ama kendini Stalinizmden arındırmadığı ve reel sosyalizmin dış politika aleti imajını silemediği için bir çekim merkezi değildir.

iki ana yönelim

Bugün sosyalizmin bunalımı, Stalinizmden kaynaklanmaktadır. Reel sosyalizmin balçığa saplanması ve reformlarla kurtulmaya çalıştığı halde, balçıktan çıkamamasının nedeni de Stalinizmi kökten reddedip aşamamasıdır.

Stalinizmin bugünkü bunalıma temel olan

iki ana yönelimini kısaca irdelememiz, bizim hangi ana noktaları alternatif bir program olarak geliştirmemiz gerektiği konusuna ışık tutacaktır.

Stalinci bürokrasi, Sovyetler Birliği'nde 1930'ların başında duruma iyiden iyiye hakim olduktan sonra, tek ülkede sosyalizm siyasetini dünya sosyalizminin temel taşı yaptı. Sosyalizm, eski enternasyonalist anlayışlardan kopartılarak bürokrasinin milliyetçi yoluna sokuldu. Tek ülkede sosyalizm yoluna girilerek, o güne kadar Lenin'in, Troçki'nin ve bütün enternasyonalist terbiye almış Bolşeviklerin dünya devrimi çizgisi² yenilgiye uğratıldı. Sosyalizmin, bugün patlama noktasına gelmiş bunalımı buradan başlamaktadır.

Tek ülkede sosyalizm yoluna girilerek, Sovyetler Birliği ile enternasyonal hareket arasındaki ilişki tersine çevrildi. Sovyetler Birliği, dünya devrimine hizmet eden bir kale olacağına, dünya devriminin çıkarları, Sovyetler Birliği'nin kalkınmasına ve kapitalist ülkelerle yapacağı pazarlıklara tabi kılındı. Komintern'e bağlı partiler, Sovyetler Birliği'nin dış politika manevralarına göre yönetilen aletler haline getirildi. Sovyetler Birliği'nin millî çıkarları uğruna tek tek ülkelerde gelişen devrimler bizzat komünist partilerinin katkısıyla saptırıldı, bastırıldı. Komintern, Sovyetler Birliği'nin çıkarlarının gereği olarak Guomintang'la işbirliği siyaseti yürüttüğü için Çin'deki devrim hareketi büyük kayıplara uğradı. 1930'ların başında yine Sovyet çıkarlarının ge-

2. Tek ülkede sosyalizm sorunu, resmi tarih yazıcıları tarafından kasıtlı olarak yıllardır gerçek dışı bir şekilde propagandada edildiğinden bugün bir çok devrimci hâlâ bu propagandanın etkisi altında bulunmaktadır. Örneğin, yanılılardan biri, tek ülkede devrimle tek ülkede sosyalizmin birbirine karıştırılmasıdır. Oysa tek ülkede sosyalizme karşı çıkan devrimciler hiçbir zaman tek ülkede devrime karşı çıkmamışlar, tersine bunun ateşli savunuculuğunu yapmışlardır. Tek ülkede sosyalizme karşı çıkanlar, hiçbir zaman bütün dünya ülkelerinde ya da Avrupa ülkelerinde bir anda ve topyekûn bir dünya devriminin gerçekleşeceğini ileri sürmemişlerdir. Diğer bir yanlış ise, tek ülkede sosyalizme karşı çıkanların, Sovyetler Birliği'nde sosyalizmin inşasına karşı çıkıp, kollarını kavuşturarak dünya devrimini beklemeyi önerdikleri yalanından kaynaklanmaktadır. Oysa, tek ülkede sosyalizm teorisine karşı çıkanlar, sosyalizmin tek ülkede *nihai ve geri dönmöz zaferinin* mümkün olduğu tezini eleştirmişlerdir, yoksa Sovyetler Birliği'nde sosyalizmin inşasına girişilemeyeceğini ileri sürmemişlerdir. Tersine, o dönem bu teoriyi eleştiren sol kesim, bence oldukça aceleci bir sosyalizmin inşası programı ortaya atmıştır.

reği olarak sosyal demokratlar baş düşman ilan edildi ve bu, Hitler'in iktidarı ele geçirmesine katkıda bulundu. İspanya devrimi, Sovyetler Birliği'nin dünya çapındaki manevralarına kurban edildi. Avrupa'da yükselen devrimci güçler, uzlaşmacı halk cephesi siyasetleriyle yatıştırıldı. Hitler-Stalin pakıyla bir çok ülkede komünist partiler işbirlikçi duruma düşürüldü. Yunan devrimi de Sovyetler Birliği'nin batılılarla yaptığı paylaşım pazarlıkları sonucunda harcandı, vb.

Tek ülkede sosyalizmin zararları, yalnız dünya devriminin satılmasıyla kısıtlı kalmadı. O zamanki sosyalizmin tek örneği olan ülkenin içte de sosyalizmden uzaklaşmasına ve dolayısıyla bir kere daha dünya devrimine zarar vermesine yol açtı. Tek ülkede sosyalizmin mantığı, sosyalist ülkenin, kendini kuşatmış olan kapitalist ülkeleri, o ülkelerin işçi ve emekçi kitleleriyle kuşatması gerektiği doğru devrimci anlayışını reddediyordu. Bunun yerine, o tek ülkenin, kapitalist ülkelerdeki emekçi hareketini, yalnızca bir koz olarak kullanıp, kapitalist ülkelerle amansız ve sonu gelmeyen bir kalkınma rekabetine girilmesi teşvik ediliyordu. Böylece bu tek ülke, gerekirse kapitalist ülkelerin yöntemlerini de kullanarak sosyalizmin kapitalizmden üstünlüğünü kanıtlamış olacaktı. Ancak tam tersi oldu. Herşeyden önce rekabetin sonu hiçbir zaman gelmedi. Çünkü "üstünlük" salt kalkınma, teknolojik gelişme olarak görüldüğü zaman, dünya ekonomisinin hakimi olma avantajını kullanan kapitalizmin de gelişmemesi ve kendini bu anlamda yenilememesi için hiç bir neden yoktu. Bu durumda, reel sosyalizmin kendi üstünlüğünü bu alanda dahi kanıtlaması sürekli erteleniyordu. Hatta tersi kanıtlanmıştı. Reel sosyalizm, kendi varlık koşulunu, kapitalizmle sanayileşme ve teknoloji yarışına bağladığı için, bir noktada Stalinist ekstansif kalkınma yolunun çıkmaza girdiğini görünce, bu kez doğrudan doğruya kapitalizmin belli yöntemlerini, örneğin piyasayı uygulayarak bu rekabeti sürdürme yolunu denemeye başlamıştır. Kruşçev, Kosigin ve Gorbaçov'un ekonomik reformlarının esas anlamı budur. Ancak bunun da çıkar yol olmadığı görülmektedir. Çünkü birincisi, rekabet için umulan yarar sağlanamamıştır, ikincisi sosyalizmin üstünlüğü propagandası kapitalizmin yöntemlerine başvurunca iyi-

ce inandırıcı olmaktan çıkmıştır, üçüncüsü uzun vadede bu yolun kapitalizme tabiyete ve hatta entegrasyona götürdüğü ayan beyan görülmeye başlamıştır.

Böylece tek ülkede sosyalizm yolu, dışarda dünya devriminin söndürülmesine, komünist partilerinin kendi ülkelerinde devrimci insiyatiflerini kaybetmelerine, ülke içinde sosyalist ilişkilerin geri plana itilmesine, kitle insiyatifinin bastırılmasına, bürokratik diktatörlüğün kurulmasına, kapitalizme benzer uygulamaların yürürlüğe konmasına ve hatta giderek kapitalist ögelerin geri getirilmesine, sonuçta kapitalizmle girilen rekabetin de yitirilmesine yol açmıştır.

Stalinist monolitik tek parti diktatörlüğünün de tek ülkede sosyalizm yoluyla doğrudan bir bağlantısı vardır. Tek ülkede sosyalizm yolu, zorunlu olarak kitlelerin sopa altında çalıştırıldığı bir hızlı kalkınma çizgisini gündeme getirir. Bu ise, bürokrasinin itirazsız diktatörlüğüne yol açar. Bürokrasi, böyle bir kalkınma çizgisi uygularken, aykırı seslere, muhalefete, kitle eleştirisine tahammül edemez. Bu yüzden monolitik tek parti diktatörlüğü bürokrasi için en uygun siyasi yönetim tarzıdır. Bu nedenle, tek ülkede sosyalizm mantığı reddedilmeden çoğulcu bir sosyalist demokrasi uygulanamaz. Kapitalizmle kalkınma rekabeti yerine kapitalizmi yıkmaya yönelik bir dünya devrimi anlayışı ortaya konmadan çoğulculuk hayata geçirilemez. Bugün bazı reel sosyalist ülkelerde görülen kısıtlı ölçüdeki -hiçbir zaman kitle insiyatifini alabildiğine geliştirecek gerçek bir çoğulculuğa yönelmek söz konusu değildir- çoğulcu uygulamalar, sorunun temelden kavranmasından değil, reel sosyalizmin bunalımının had safhaya gelmesinden, kitlelerin dayatmasından dolayı uygulamaya konmaktadır.

Şu ana kadar söylediklerimiz, bize, devrim yapmak isteyen birleşik bir sosyalist partinin iki temel özelliğinin ne olması gerektiğini göstermektedir. Kitlelerin güvenini kazanmak isteyen ve bu yüzden kendini reel sosyalist ülkelerin ve Stalinizmin çıkmazından ayıran bir sosyalist parti, programının temeline *devrimci enternasyonalizmi* ve *çoğulcu sosyalist kitlelesel demokrasiyi* koymak zorundadır ve bu iki ilke birbirine kopmaz bir şekilde bağlıdır. Sosyalist birleşik parti, milli bir sosyalizm yolu tutmak için değil, gerçek anlamda enternasyona-

list olduğu ve kendi ülkesinde devrim yapmak istediği için, reel sosyalizmin ya da açık belirticek olursak, Sovyetler Birliği'nin dış politika çıkarlarına alet olmayı reddetmelidir. Reel sosyalizmin çıkarlarını korumanın "enternasyonalizm" demek olduğu şeklinde Stalinist mantıktan kopulmadığı sürece, kurulacak bir parti de, dünyadaki benzerlerinin akıbetine uğrayacak, Sovyetler Birliği'nin dış politikasının aleti haline gelecek, bu çıkarlar doğrultusunda bazan en "sol", bazan en sağ politikaları uygulayacak, bu nedenle kitlelerden ve ülke devriminden kopacak, bürokratik-monolitik bir parti haline gelecektir.

saflaşmayı doğru belirlemek gerekir

Soruna bu ana ilkeler açısından baktığımız zaman, bugün sosyalizm içindeki belirleyici saflaşmanın, ne muhafazakar-Stalinist anlayış sahiplerinin ifade ettiği gibi devrimcilik-reformculuk³ saflaşması; ne de bugünlerde bazı arkadaşların ifade ettikleri gibi dogmatizm-yenilikçilik saflaşması olmadığını görürüz. Bugün esas saflaşma, tek ülkede sosyalizm ve monolitik parti diktatörlüğü anlayışlarını sürdüren *Stalinizm ile devrimcilik* arasındaki saflaşmadır. Reel sosyalizmin bir kısım temsilcileri, yani Gorbaçov ya da ülkemizde bu çizgiye yakın olan ve reformcu olarak adlandırılan sosyalistler, ne kadar yenilikçi görünürlerse görünsünler, Stalinizmin bu tezlerini temelden reddetmedikleri ve teorik Stalin'i görece doğru görüp, yalnızca pratik Stalin'i eleştirmekle yetindikleri sürece, ne yazık ki, devrimci sosyalizm safında değil, Stalinizm safında yer alacaklardır. Stalinizmin temel önermesi olan tek ülkede sosyalizmin yerine devrimci enternasyonalizmi benimsemedikleri sürece, aynı kapitalizmle kalkınma rekabeti çizgisini, bugünün koşullarında biraz reformize ederek sürdürecekler ve kısır döngüden kurtulamayacaklardır. Ve bunun sonucunda, çok yenilikçi iddialarla ortaya çıksalar da, reel sosyalizmin dış politikasının aleti olmaktan kurtulamayan ve programını da bu mantıkla hazırlayan TBKP gibi devrimden kopacaklar, çoğulculuk yolundaki önermeleri de bir yandan

bürokrasinin sınırlılıklarıyla malûl kalacak, bir yandan da burjuva demokrasisine pek fazla benzeyen bir görüntü arzedecektir.

Bunun ötesinde, soruna dogmatizm-yenilikçilik saflaşması olarak bakmak, bizi bir dizi başka yanılgılara sürükleyecektir. Saflaşma böyle görülürse, Stalinizmin temel mantığından kopmayan, yalnızca bazı reformlarla yetinen örneğin bir TBKP yenilikçi olarak olumlanacak, ama Marksizmin temel önermelerinden olan devrimci enternasyonalizmi savunan sosyalistler, pek modası geçmiş, pek dogmatik bulunarak olumsuz saflarda ele alınacaklardır. Bu bakış, şimdiden yanlış yakınlaşmaların habercisidir.

kimle yakınlık

Sosyalistlerin en geniş birliğinden yanayız. 1 Nolu dipnotta da belirttiğimiz gibi, program tartışmalarına kendini sosyalist olarak niteleyen herkesin, önyargısız ve kısıtlamasız bir şekilde katılmasından yanayız. Sosyalist Parti'nin yaptığı gibi, şu ya da bu "aciliyet" gerekçesini ileri sürerek el çabukluğuyla "malın" götürülmeye çalışılmasına karşıyız.

Ama bunlar, birlik süreci içinde ideolojik bakımdan birbirine görece yakın düşen sosyalist gurupların ve kişilerin özel bloklaşmalar içine girmelerine, giderek sosyalist birleşik partinin kanatlarını oluşturmalarına engel teşkil etmemelidir. Tersine, ideolojik gruplaşmalar, geniş bir birliğin motorunu oluşturacaklardır. Her türlü gruplaşmaya olumsuz bakmak ve geniş bir birliğin önünde engel olarak görmek hem gerçekçi değildir, hem de bu, eski monolitik anlayışların yaşamasının bir belirtisidir.

Ben, kendi adıma, yukarda açmaya çalıştığım ilkeler açısından, bugün birbirine daha yakın olan ve birlik sürecinde ortak hareket etmesi gereken grup ve kişilerin yavaş yavaş belirginleştiği inancındayım. Bunların hangi gurup ve kişiler olduğunu belirtmenin ise açıklık ilkesine uygun düşeceğini düşünüyorum. Bence, yukardaki ilkeler açısından, *Yeni Öncü'nün* sosyalist demokrasi taraftarı kanadı, *Sosyalist Birlik'in* benim de içinde yer aldığım görece daha anti-Stalinist kanadı, *Sınıf Bilinci*, *II. Tez*, *Sosyalist Feminist Kaktüs*, *İşçiler ve Toplum*, İngiltere'deki *İşçinin Sesi*, *Birikim*, *Ertuğrul Kürkçü*, *Nail Satılan*, bugün birbi-

3. Bu konuda bakınız: "Muhafazakarlık ve Düzene Kayış", *Sosyalist Birlik*, sayı: 2, Nisan 1989.

rine yakın bir durumda bulunmaktadır. Eğer birlik çalışmalarına katılırsa buna Dev-Yol'u da eklemek mümkündür.

Elbette bu guruplandırma, içinde yaşadığımız büyük altüst oluş ve saflaşma koşullarında, yeni gelişmelere kapalı olmayı getirmemelidir. Stalinist saflarda da, geleneksel sol denilen reel sosyalist saflarda da önemli gelişmeler yaşanmaktadır, buralardan da kopuşlar beklenmelidir. Örneğin TBKP'ye muhalefet eden ve Stalinizmin kapsamlı bir eleştirisine girişen bir Oya Baydar, neden Bernstein'in de haklı olabileceği gibi irdeleme ve arayışların ardından, bu tür liberal savrulamalardan kurtulup yukarda sözünü ettiğim kesimle yakınlaşmasın! Neden bir Ahmet Kaçmaz, bugünkü arayış ve irdelemeleri henüz onu pek doğru sonuçlara götürmüyor gibi görünse de, yaptığı bürokratik diktatörlük saptamasının mantıki sonuçlarını izleyerek reel sosyalizmden köklü bir kopuş içine girmesin! Bir Veysi Sarısözen, neden yeni bir atılım daha yapıp köklü eleştirilere yönelmesin! Neden Sosyalist Parti saflarında kalıp da Stalinizme karşı çok daha eleştirel olan bir çok devrimci yeni bir yönelişe girmesin. Neden bir Metin Çulhaoğlu, kendi marksist ve enternasyonalist anlayışlarıyla Stalinizm arasındaki önemli uçurumları bağdaştırmanın artık mümkün olmadığını görmesin!

tbkp'ye bakış

Birlik süreci içinde yer alan guruplar ve kişiler hakkında yakın düşünceleri saptadığımız gibi, uzak düşünceleri de saptamakta yarar var. Elbette bunu saptamak, uzak düştüğü düşünülen grup ya da kişiyle diyalogu kesmek ve onu dışlamak anlamına gelmeyecektir.

Kanımcı katı Stalinist gruplardan sonra, devrimci enternasyonalizm anlayışına en uzak örgüt TBKP'dir.

TBKP, özellikle Gorbaçov reformlarından sonra önemli değişiklikler geçirdi. Eski sektör ve düşmanca tutumlarını bir yana bırakarak bütün sosyalist solla diyalog içine girmeye önem veren ılımlı bir politika izlemeye başladı. Bunlar elbette olumludur. Ancak TBKP'nin bazı temel özellikleri, ne yazık ki, değişmiş değil ve bunlar esas olarak teorik düzlemde kaynaklanmaktadır.

Birincisi, TBKP, tek ülkede sosyalizm man-

tından kaynaklanan⁴, Sovyetler Birliği'nin çıkarları sosyalizmin de çıkarlarıdır, mantığın-
dan kopmuş değil. Bu yüzden, sosyalist solda daha çok reformizm ve devrimi reddetme biçiminde eleştirilen programının bu özelliklerinin nereden geldiği iyi saptanmalıdır. TBKP'ye hâlâ eski mantık hakimdir. Bugün Sovyetler Birliği'nin statükoya ve barışa ihtiyacı vardır, o halde TBKP'nin programı da buna hizmet edecektir. Bu yüzden programını ılımlılaştır-

4. Bu yazıda, sık sık Gorbaçovcu-reformcu eğilimin temelinde Stalinist tezlerden kopmadığından söz ettik. Buna, Kruşçev de, Kruşçev döneminin reformcu eğilim sahiplerini de dahil edebiliriz. Kruşçev, Stalin'e karşı bir kampanya yürüttüğü halde -elbette bu Kruşçev'in olumlu yamıdır- temelinde Stalinist önermelerden vazgeçmemiş, monolitik yapıyı ve tek ülkede sosyalizm anlayışı ile birlikte birçok temel Stalinist anlayışı korumuştur. O zamanın ünlü Kruşçevcileri olarak bilinen İtalyan KP'nin lideri Togliatti ve Fransız KP'nin lideri M.Thorez, onayladıkları ya da bizzat yazdıkları anıların-
da geçmişe ele alırken Stalinçiliklerini ortaya sermekten çekinmemişlerdir. Burada birkaç örnek vermek isterim:

"Tek bir ülkede sosyalizmin kurulması sorunu böylece tartışmaların merkezine konulmuştur: Bu mümkün müydü? Değil miydi? Troçkistler hayır diye yanı veriyorlardı. Uluslararası planda durum gergindi. Sovyetler Birliği'ne karşı kışkırtmalar aralıksız birbirini izliyordu.

"O sırada Stalin, 'Sovyetler Birliği'ne karşı Chamberlain'den Troçki'ye kadar adeta bir tek cephe kurulmaktadır,' der." (Marcella Ferrara-Maurizio Ferrara, *Palmito Togliatti, Yaşamı-Savaşı*, çev: Kerem Kurtgözü, Yarı Yayınları, 1988, s. 133)

"Troçki, Rus olmayan yoldaşlara, hergün erkenden kendisinin kaleme aldığı bir bülten ulaştırmayı adet edinmişti... Bu provakatör (abç.MG) işini hoş karşılamayarak karşı çıkan kimselere bile bülten göndermekte ısrar ediyordu... Onda-
daki herşey bolşevik yöneticilerin yalın açık yürekliliğinin zıddıydı. Zinoviyev ise bir demagog (abç.MG) izlenimi uyandırıyor ve bir dalavereci (abç.MG) gibi davranıyordu... Daha sonra muhalefete geçen Buharin, kasıtlı, övünç ve düzenbaz bir profesörcük (abç.MG) özelliklerine sahipti. Ötekilerde olduğu gibi onda da ikili oynayan ya da hain (abç.MG) kişi ustahları vardı." (Aynı yerde, s.135-136)

"İşleri güçleri antikomünist karalama yapmak olanlara göre Sovyetler Birliği'nin Almanya ile imzalamak zorunda kaldığı saldırmazlık paktı, İtalyan komünistlerinin de faşizmle uzlaşmalarına yol açmıştır..." (Aynı yerde, s.238)

"Marksist-Leninist teoriye yeni ve özül gelişmeler katma, bilimsel sosyalizmin kurucularının öğretilerini kendi döneminde zenginleştirme ve ileri götürme onuru, Lenin'in öğretisi ve sürdürücüsü Stalin'indi. Stalin, SSCB'nde sosyalizmin kuruluşu deneylerini geliştirerek proletaryaya diktatörlüğü koşullarında ekonomik, politik, toplumsal ve kültürel gelişmenin çeşitli yönlerini aydınlatı. Stalin tek bir ülkede sosyalizmin kuruluşu teorisini ortaya koydu." (Maurice Thorez, *Halkın Oğlu*, çev: K.Nural, Bilim Yayınları, 1978-s.57)

"Sovyet hükümeti, Fransız ve İngiliz hükümetlerinin iki yüzölölüğü, Albay Beck ve takımının düşmanca tutumu karşısında, düşmanlarının planlarını bozmaya karar verdi. Sovyet hükümeti, 23 Ağustos 1939'da, hazırlanan turağı bertaraf ederek, Almanya ile bir saldırmazlık anlaşması imzalıyordu." (Aynı yerde, s.195)

cak ve Sovyetler Birliği'nin Ortadoğu politikasına uygun işlevler yüklenen bir komünist partisi olarak görevini yapacaktır. Böyle bir partinin devrim yapması ve Türkiye'nin emekçi kitleleriyle kaynaşması doğaldır ki, beklemez.

İkincisi, TBKP, Stalinist monolitik aygıt partisi anlayışından ve yapılanmasından kopabilmiş değildir ve bu çok zor görünmektedir. Bazı öyle kurumlar vardır ki, onu bir başka amaç için kullanamazsınız, ya da esas işlevinden saptıramazsınız. Ayrıca bu kurumlar öyle güçlü bir oluşum gösterirler ki, kendi yapısı, onun dağılmasının önündeki başlıca engel haline gelir. Örneğin polis örgütünü, herhangi bir halka hizmet içinde kullanamazsınız, halka zor uygulamaktan alakoyamazsınız, bu onu dağıtmak ya da öldürmekle eş anlamlıdır. Örneğin din adamlığı ya da rahibelik sistemini, zora başvurmadan, salt kendi gönüllü iradesiyle dağıtamazsınız, çünkü buna herşeyden önce geçimini bu yoldan sağlayan büyük sayıdaki din adamları ve rahibeler direneceklerdir.

Bugün TBKP, ne kadar "hoşgörü"den söz ederse etsin, sonuçta merkeziyetçi bir aygıt partisidir ve bürokratik bir partidir. Bu yüzden kendi içinde kanatlara, çoğulculuğa izin veremeyeceği gibi, kanatlı bir partiye de, kendini asla dağıtmadan taktik icabı katılır. Aygıt ve bürokrasi, kitlelerin çok renkliliğine değil, hiyerarşik tekdüzelliğin gri rengine dayanmak zorundadır. İdeolojisi, yapılanması, kendine özgü bir hiyerarşi kültürüne yaslanır. Bürokrasinin özelliği, tek tek aygıt adamlarını uzun sınavlardan geçirdikten sonra, özel bir sicil sistemi içinde rütbelendirmek, yükseltmektir. Aygıtın içinde zamanla, oldukça şişkin bir üst ve orta kademe oluşur ve bu kadrolar kendine özgü bir şifreler, kodlar, derecelendirmeler sistemine bağlanırlar. Hayatlarının yirmi otuz yılını, geleceğin nomenkulaturası içinde yer almak üzere hiyerarşik sistemde yükselmeye adanmış kadrolar, bizihi, bu aygıtın dağılmasına karşı en yüksek direnci gösterirler, hatta bu uğurda umulmadık boykotlara bile girişebilirler.

TKP ve TİP'in birleşmesinden sonra ortaya çıkan görüntüler bile, özel aygıtların birbirleriyle kaynaşmaya karşı ne kadar dirençli olduklarını, asla kendi özel hiyerarşilerini boz-

mak istemediklerini ortaya koymaktadır. Örneğin TBKP'nin zirvesinde, H.Kutlu TKP aygıtının temsilcisi, N.Sargın TİP aygıtının temsilcisi olarak bulunmaktadır. İki aygıt, liderlerinin zirvede ayrı ayrı temsil edilmesinde ısrar etmişler ve bu yüzden ortaya yapışık kardeş görüntüleri çıkmıştır. Aynı durum şimdi yurtdışındaki zirvede de gözlenmektedir. M.Karaca TKP aygıtının, O.Sakalsız TİP aygıtının temsilcisi olarak görev yapmaktadır. Aygıtların bu özelliği, geniş bir proletarya partisi oluşturmak açısından çok olumsuz bir özelliktir ve önümüzdeki dönemde TBKP'nin bu yapısı, birliğin gerçekleşmesinde olumsuz bir rol oynayacaktır.

Üçüncüsü, görünürde bazı yenilenme çabalarına rağmen, bu örgütün hiçbir ideolojik canlılık ve arayış içinde bulunmadığı gözlenmektedir. Sosyalizmin sorunlarına hiçbir yaratıcı yöneliş yok. Kanatlaşma ve hizipleşmeler yayın organlarına yansımıyor. Yekpare birlik görünüşü korunuyor. Yayın organlarına bakıyorsunuz, birbirinin tekrarı, cansız, cansıkıcı yazılar. Kanımca en kısa zamanda okunan dergiler bunlar, çünkü okuyacak fazla ilginç bir şey yok. Örneğin, aynı gelenekten gelen *Görüş* dergisinde, *Gelenek* dergisinde bir arayış, irdeleme çabası, kişisel yaratıcılık, fikri bağımsızlık gözlenebiliyor. TBKP'de bu yok.

Dördüncüsü, TBKP'nin önderliği, geçmişte reel sosyalizm için yüz kararı olan ve artık bugün Sovyetler Birliği'nin bile savunmadığı işgal olaylarına karşı açık bir tavır alabilmiş değil. Örneğin, H.Kutlu-N.Sargın, Macaristan, Çekoslovakya, Afganistan işgallerini açıkça kınayacakları yerde, esas olanın bu tür eylemlere yol açan emperyalist müdahale koşullarını kaldırmak olduğunu söyleyebiliyorlar.⁵ Bu tutumla birleşmek çok zor görünüyor.

yasal parti sorunu

Bence de, sosyalist birleşik bir parti, aynı zamanda yasal bir parti olarak ortaya çıkmalı ve kitlelere yasal olanaklardan yararlanarak ses-

5. Aktaran: Saçak, "Sosyalistler Nerede Birleşiyor; Nerede Ayrılıyor", sayı:67, Eylül 1989, s.14.

Ayrıca Kutlu ve Sargın, Stalin konusunda şu değerlendirmeyi yapıyorlar: "Stalin konusu, o dönemin dünya ve iç koşulları dışlanarak kavranamaz... Stalinizmi eleştirdiğimiz gibi, anti-Stalinist bir kampanyaya da bizim isimimiz olmadığını düşünüyoruz." (Aynı yerde, s.8)

lenmelidir.

Ancak bugün yasal parti sorununun konuş biçimine bazı itirazlarım var. Herşeyden önce, birlik çalışmaları içinde, ana saflaşmayı *acilen* bir yasal partiye taraftar olanlar ve buna karşı olanlar diye koymak hatalıdır. Saflaşma, birliğe *acilen* taraftar olanlar ve olmayanlar ve programın ana ilkeleri etrafında gerçekleşmelidir. Bu noktalarda anlaşma sağlandıktan sonra, birliğin biçimi olarak yasal parti somut bir şekilde gündeme gelmelidir. Elbette bundan, yasal parti sorununu bugünden hiç tartışmayalım anlamı çıkarılmamalıdır. O kanıdayım ki, birlik sorununda ve programın ana maddeleri üzerinde anlaşılan sosyalistler arasında

yasal bir birleşik parti kurma noktasında önemli ayrıntılar doğmayacaktır.

Yasal Partiyi bugünden ana mihraklaşma noktası haline getirir ve hele bir de, örneğin Halil Berktaş'ın koyduğu şekilde, legalizm kuşkusu yaratacak bir dozda ortaya koyarsak, bugün olumlu bir gelişme içinde olan sosyalist gurupların, gereksiz yere ters bir noktaya gerilmelerine yol açmamız işten bile değildir. Sosyalist sol, geçmiş deneylerden önemli dersler çıkartmaktadır ve yasal parti konusunda da esas gelişme olgunlaşma yönündedir. Sorunu zamansız olarak ve üstelik tepki çekecek bir biçimde ortaya koymak, bu olgunlaşmaya olumsuz etki yapacaktır.

İSMAİL'E

O sonsuz akışın

O en coşkun kabarışın

Yüreğimizi ısıtan bakışydı

★ ★ ★ ★ ★

Adınız onurdur şimdi, adınız direnç

*Adınız uzak dağ başlarında bir kız çocuğunun
dilineki türkü.*

Ne 283 kurşun yarası, ne de barbarların

Kan kusan çıgılları aramızdan ayıramaz sizi.

İsmail Hakkı ADALI, Refa ŞEN, Kemal SOĞUKPINAR ve

Fevzi YALÇIN'ı özlemle selamlıyoruz: Sevdaları sevdamızdır şimdi

Tuzla şehitleri aileleri adına

M.Kemal ADALI

Not: Tuzla şehitleri 7 Ekim 1989'da; saat 13.30-14.00'de sarıgazi mezarlığında anılacaklardır. Ayrıca yaptırmakta olduğumuz anıt-mezar ile ilgili olarak başlattığımız maddi yardım kampanyası sürmektedir. Tüm demokrasi güçlerini devrimci duyarlılığa çağırıyoruz.

Kampanya'ya katılmak isteyenler: Türkiye İş Bankası Hesap No: 2452475 (Kadıköy Şb.)
Yapı Kredi B. Hesap No: 158272-5 (Kadıköy Şb.)
numaralara başvurabilir

sosyalist-yeşil perspektif (2)

“birleşik avrupa projesi üzerine düşünmek”

Türk Solu, AT ve 1992’de yaşama geçmesi hedeflenen “Birleşik Avrupa” projesi üzerine kapsamlı bir programı halen ortaya koymuş değil. “AT’ye üye olunup olunmaması”, “Türkiye’nin AT içindeki yeri” konularında da —benim çok önemli bulduğum— Taner Akçam’ın birkaç makalesi dışında, sosyalist çevrelerden özgün yaklaşımlara da rastlayamıyoruz. Üstelik, sola yerleşen yaygın söylem “AT’ye girebilmek için T.C. Devleti’nin İnsan Haklarına saygı göstermesi gerekir” oldu.

Türk Solu’nun güncel politikanın birçok sahasında olduğu gibi, AT konusunda da fikir üretememesi ve gündemi belirleyememesi üzerinde düşünmemiz gerekiyor. Yakın geçmiş tarihi biraz hatırladığımızda acı gerçeklerin ilk basamağına geliyoruz: “Türkiye’de İnsan Hakları” üzerindeki tartışmalar AT’ye üyelik başvuru tartışmaları ile beraber başlamış-

tir. Cezaevleri sorunu, açlık grevleriyle gündeme geldiğinde iktidara söylenen şu oldu: “Cezaevlerimiz Batı standartlarına uygun hale getirilmelidir.” İktidar da dedi ki: “Cezaevlerimiz birkaç eksik dışında Batı standartlarına uygundur. Zaten bu tip açlık grevleri Batıda da olmaktadır. IRA gerillaları açlık grevi yaptığında Thatcher’a söz söyleyen oldu mu? v.s.”

İşçi Sendikaları-Sendikal Haklar konusunda da, solun tek söyleyebildiği şu oldu: “Hükümet AT’ye girmek istiyorsa Batıdaki sendikal hakları Türkiye’de de oluşturmak ve ILO standartlarına uymalıdır. v.s.”

(*) SB dergisinin Eylül sayısında çıkan “Teknoloji ve Devrimci Sanat” başlıklı yazındaki dipnotların 8 ve 9 numaralarının göndermesi yanlışlıkla “F.Engels” olarak çıkmıştır. Doğrusu Hacer Ansal/Kapitalist Teknoloji/11. Tez Sayı: 1 olacaktır. Düzeltir, özür dilerim.

TBKP yöneticilerinin her yurda gelişinde "AT'ye girmek isteyen Türkiye'nin KP kurulmasına izin vermesi gerektiği v.s." yazıldı.

YÖK darbesinin ardından da yine, Batı Üniversiteleri... diye başlayan Batıdaki akademik özgürlüklerle devam eden cümlelere karşılık Doğramacı da her demecinde Batıdan ve Amerika'dan toplayabildiği kendine uygun örneklerle konuşur oldu.

Bu hatırlatmalar alıntılarla artırılabilir. Fakat esas tartışmak istediğim nokta şu: Türkiye'deki insan haklarının ihlali, demokratik hakların kazanımı yolunda verilen mücadele, Avrupa'nın demokratik kurumlarıyla dayanışma içerisinde uluslararası platformlara taşınırken, Türk Solu'nda bu çerçevenin dışına çıkan bir güncel söylemin tespitini abarttığını sanmıyorum. 12 Eylül'ün Türkiye halklarına biçtiği elbise dar gelirken, iktidarın attığı her adımı Avrupa ile kıyaslayarak çarpık ve yalan reklamlarla sunumuna karşı Türkiye Solu'nun tek ve biricik üretimi "...Hayır bu Avrupa'da böyle değildir, böyledir siz de buna uymak zorundasınız" mı olmalıdır? Eğer demokrasi herşeylerden önce kendimize lazımsa, kendi iç dinamiklerimizi geliştirmek ve bunun söylemini yaygınlaştırmak niye olamamaktadır? Avrupa'nın iç çelişkileri, sınıf mücadelesi... hep ama hep atlanarak yaratılan Avrupa büyüünün içindek Avrupa-Merkezci düşüncüyü sorgulamamız gerekiyor.

Bu konuda Taner Akçam şu soruları soruyor: "...Batı kapitalizminin yaşanması, zorunlu evrensel bir insanlık aşaması olduğu düşüncesi tüm bu çabaların ana kaynağını oluşturuyor. İnsanlık için evrensel olan nedir? Batı toplumları üretim, tüketim, kültürel ve ahlaki yapılarıyla insanlığın içinden geçmek zorunda olduğu bir evre midir? Sosyalizm bu toplumun yarattıkları üstüne kurulacak bir toplum mudur? Yoksa tüm bunlar Avrupa-Merkezli bir düşünce midir? Avrupalı, kendi sömürgeci, egemen tutumunu kabul edilebilir hale sokmak için ona bir yazgı karakteri mi vermiştir?"⁽¹⁾

Bu yazgının temellerine inmek ayrı bir yazının içeriğinde bulunmakla birlikte çerçeveyi kabaca çizebilmek amacıyla kısa bir alıntı yap-

mak istiyorum: "...Doğu ve Batı kendi kültürel ve jeopolitik özgüllükleri içinde hapsolünmüş ideal toplum tipleri olarak kavramsallaştırılmaktadır. Bu bağlamda ele alınan bir "tarihsel" çözümleme ideal tipleri karşılaştırmaktan ibarettir: Dinamik, akılcı, demokratik bir Batı'ya karşı durağan, akıldışı, otoriter bir Doğu... Toplum ve toplumun yönetim ile olan ilişkisi Hegelci terimlerle, Asya'da sivil toplumun kendi doğası nedeni oluşmadığı biçiminde dile getirilebilir. Bu da Asya toplumlarının durağanlığını ya da tarih dışı oluşunu açıklamaktadır. Bu durumda toplumsal değişme Doğuya ancak dışarıdan, daha açıkçası Batının müdahalesi ile gelebilmektedir."⁽²⁾

Sayın İnan'ın ATÜT eleştirisi için kaleme aldığı bu satırlar güncel yaşamın küçük pratiklerinde yaşamaktadır. Avrupa'daki Türkiyeli mültecilerin en büyük sıkıntılarından biri Avrupalı sosyalistlerin kendilerine "Marks'ı tanıyor musunuz?" sorusunu sormaktan bıkmamalarıdır. Bunu "cahillik" kavramlarıyla açıklamazsınız. Avrupalı sıradan bir vatandaş kendisini dünya kültürünün taşıyıcısı olarak nasıl görebilir? Ve örneğin bu Türkiye'de, Osmanlı döneminden başlayarak, Kemalist ideolojiyle devam eden süreçte muhafazakar bir iktidar, muhalefet ve sol aydınlar tarafından nasıl güncel bir söylem olarak kabul edilip, kullanılabilir? Keza Avrupa sosyalizminin bizzat kendisi de bu Avrupa-Merkezci düşüncüyü sorgulamaktan aciz kalmıştır. Bu, güncel politika gündemini belirleme yeteneğini kaybetmesiyle paralellik gösterir. Avrupa'da Marksistler, 1840'larda 12 saatlik işgününe karşı 8 saatlik işgünü talebiyle gündemi belirlediler. 1900'lü yıllarla birlikte sendika mücadelesiyle gündemi belirlediler. Sonra ne oldu? Avrupalı sosyalistler bu soru işaretinde Yeşillere kadar durdu. Marx bile bu devrimi Almanya'da bekliyordu. Bu duruş sürecinin ardından bugüne geldikimizde, "Avrupa Yeşiller Kongresi'nin Brüksel-87 Raporu"nda şunlar yazılı:

"Birleşik Avrupa Projesi, dünya üzerindeki Avrupa-Merkezçiliğin en gelişkin dönemi olacak, 3. Dünya Ülkeleri özgün kültürlerini ve geleneksel doğal dengeyle uyumlu üretim

1. Taner Akçam / Marksist Devrim Teorisi ve Sosyalizm / Birikim - Temmuz 1989, Sayı: 3.

2. Huricihan İnan / Osmanlı Tarihi ve Dünya Sistemi / Toplum ve Bilim, 23 Güz 1983.

biçimlerini tamamen kaybetmek tehlikesiyle karşı karşıya kalacaklardır. 3. Dünya'daki Avrupa-Merkezci yayılmaya karşı mücadele edilmelidir..."

Sorun şu ki, Türkiye'nin AT'ye girmesiyle demokratikleşme sürecimizin hızlanacağı rüyasını görmüyorsanız, "emperyalist, sömürgeci v.s. karakterinden dolayı AT'ye girilmesine karşıyız." "Henüz daha Türkiye'nin ekonomisi, teknolojisi buna hazır değildir." gibi cümleler havada kalmakta, belki bazıları için salt çekici sloganlar olabilmektedir. Galatasaray'ın Avrupa kupalarında yarı finale çıkmasıyla "Avrupa'ya karşı zafer kazandık." diye sokaklara dökülen bir kitle olgusu ya da üniversite öğrencileri arasında "Kendinizi Avrupa'da okuyacak kapasitede görüyor musunuz?" röportajlarının Cumhuriyet gazetesinde yayınlanması olgusu gibi sayısız sosyolojik araştırmaları gerektiren veriler karşısında yine aynı konu; sosyalistlerin Türkiye'de nasıl bir politika üreteceği, AT'nin hangi çerçevede çözüm lenmesi gerektiği? sorularının yanıtları aranmalıdır.

Ekonomik kaygılarla şekillenen AT ve Birleşik Avrupa Projesi, Avrupa'daki siviltoplum mekanizmalarının kurumlarıyla karşılaştığında Yeşillerin, Radikallerin ve sosyalistlerin Avrupa partileri projeleri ortaya atıldı. Madalyonun bu yüzü zaten hiç tartışılmadı bizde. Yani Türkiye'de şekillenecek sosyalist ve yeşil hareketlerin, yakın bir gelecekte biz AT'nin içinde olsak da, olmasak da muhatap olacakları Avrupa partileri olacak.

avrupa yeşilleri

Haziran 1984'teki "Global Düşünce-Yerel Eylem Yeşil Avrupalı Deklarasyonu"nun ardından çalışmalarına ivme kazandırın Avrupalı Yeşiller kendilerini şöyle tanımlıyorlar: "Kendi ülkelerimizin gerçeklerine ve sorunlarına dayanarak tarihsel-kültürel zeminlerimizi koruyarak, birbirimize yardım ederek ve eğiterek ülkelerimizin ve uluslararası politik atmosferin zor koşullarında bir araya geliyoruz. Aşağıdaki çalışma ilkelerini yaşama geçireceğimizi duyuruyoruz:"⁽³⁾

1. Uzlaşacağımız stratejiler ve gerçekler üzerindeki yöntem çizgimizi belirlemeliyiz.
 2. Koordinasyon çalışmasının yaşaması ve gücü üyelerinin kontrolü altında ve onlarla bağlantısının bilincinde olarak yürütülecek, böylece Yeşil politikanın en önemli etmeni olan, esnek yönetim karakteri korunacaktır.
 3. Avrupa Parlamentosu'na yön veren Yeşil olmayan politika temeline rağmen bizler, Yeşil felsefesini mümkün olduğunca yaşama geçireceğiz. Bireye saygılı ve kolektif demokrasinin olumlu organizasyon ve iletişim modeliyle Avrupa Parlamentosu içindeki üyeleri ikna yöntemlerini geliştireceğiz. Dürüst, güvenilir ve karşılıklı saygı anlayışını sadece Avrupa Yeşilleri içinde değil, dışımızdaki insanlar, gruplar ve kurumlarla olan ilişkilerimizde de devam ettireceğiz.
 4. Kaynaklarımızın ve insan potansiyelimizin en iyi şekilde kullanılacağı pratik ve etkili bir çalışma biçimini hayata geçireceğiz.
 5. Her üye Yeşil parti, birikimini kendi ülkesinin tarihsel, kültürel ve politik çevresinden alır. Güncel politikalarını bu temelde üretir. Sonuçta Avrupalı Yeşillerin çok renkli sağlıklı birlikteliği oluşur.
 6. Ortak eylem, çalışma ve karşılıklı bilgi alışverişine her üye partinin kendi yerel etkinliğini katması gücümüzü arttıran en önemli etmendir. Bu deneyim paylaşımları ve birlikteliği, Yeşil politikayı Avrupa ve ötesine etkili bir biçimde yaymamızı sağlayacaktır.
- Avrupalı Yeşiller'in çalışma takvimlerini belirleyen bu 6 temel ilke çerçevesinde Demokrasi, İnsan Hakları, Anti-Nükleer Hareketler ve Çevre Kirliliği konularında, dünyadaki tüm grup ve ilerici partilerle dayanışma içerisine girileceği duyuruluyor. Avrupa Parlamentosu, NATO, Varşova Paketi, BM, UNESCO gibi uluslararası ve Avrupa kuruluşlarıyla bilgi alışverişinde bulunulması, bu kurumların politikalarını yayın organlarında, seminerlerde, konferanslarda tartışmak-değerlendirmek ve tüm bu birikimleri yerel Yeşil örgütlere taşımak, Yeşil politikanın güncel politika üretme bazını sürekli yüksek tutmak amaçlanıyor.
- Avrupa Parlamentosu'nda daha sonraları "AP İçindeki Gökkuşuğu Grubu"⁽⁴⁾ olarak

3. Sara Parkin / Proposals For The Future Working of The European Greens / ecology party Agenda item 6. B 1987.

4. GRAEL: Rainbow Group in the European Parliament.

anılan bu topluluğun Avrupa içinde etkili olduğu ve bilgi kaynaklarından ikisini UNESCO ve Birleşmiş Milletler oluşturuyor.

unesco - insan ve biosfer programı⁽⁵⁾

1. Tropik ve sub-tropik orman ekosistemlerinde artan insan faaliyetlerinin ekolojik etkisi.
2. Ilıman iklimli ve Akdeniz orman bölgelerindeki değişik alan kullanım ve işletme pratiklerinin ekolojik etkileri.
3. Otlak bölgelerde ve meralardaki (ılıman alanlardan kıraç alanlara doğru) insan faaliyetleri ve alan kullanım pratiklerinin etkileri.
4. Sulama etkilerini gözönüne alarak kıraç ve yarı-kıraç bölgelerin eko-sistem dinamiklerinde insan faaliyetlerinin etkisi.
5. Göllerin, ırmakların, deltaların, haliçlerin önemi ve kaynakları üstündeki insan faaliyetlerinin ekolojik etkileri.
6. Dağ ve tundra eko-sistemlerindeki insan faaliyetinin etkisi.
7. Ada eko-sistemlerinin ekolojik ve rasyonel kullanımı.
8. Doğal alanların ve barındırdıkları genetik değerlerin korunması.
9. Karasal ve sulu eko-sistemlerde gübreleme ve tarım işletmelerinin ekolojik değeri.
10. Büyük mühendislik işlerinin insan ve çevresi üzerindeki etkileri.
11. Enerji kullanımını gözönüne alarak kent sistemlerinin ekolojik boyutları.
12. Çevre transformasyonları ve insan nüfusunun adapte edilebilir, demografik ve genetik yapısı.
13. Çevre kalite algılaması.
14. Çevre kirlenmesi ve biosferdeki etkileriyle ilgili araştırma.

birleşmiş milletler stockholm eylem planı (1972)⁽⁶⁾

Temel hedefi şöyle özetlenebilir: İlk olarak

5. The Conservation and Development Programme for the UK-A response to the World Conservation Strategy / APPENDIX I - UNESCO AND THE MAN AND THE BIOSPHERE PROGRAMME / UK 1983.
6. a.g.e / APPENDIX H - The United Nations Environment Programme.

çevreci fraksiyonların bilgi düzeyini ve insanlar, kaynaklar üzerindeki etkilerini, ikinci olarak da çevre ve kaynak üretim kalitesini entegre plan ve işletmeyle arttırmak amacıyla bir dizi uluslararası koordine eylem başlatmak.

Eylem planı şu üç işlevi kapsar:

- a. Global Çevrenin Önemi (Earthwatch)
- b. Çevre İşletmesi
- c. Destekleyici Ölçütler

Earthwatch, ilgili çevre sorunlarının ve gerekli önbilgilerin toplanıp etkili bir çevre işletmesi için gereken bilginin geliştirildiği dinamik bir süreç olarak tanımlanır. Earthwatch ulusal servis, araştırma ve uluslararası organizasyonların ilgili çalışmalarından biraraya gelmiş global bir sistemdir. Sistem UNEP (BM Çevre Programı) tarafından koordine edilir ve desteklenir.

Earthwatch 3 tip çalışmayı kapsar: Çevresel Süreçlerde Araştırma, Çevresel Kararsızlıklarda Danışmanlık ve Çevreci Eğilimlerin Geliştirilmesi. Bütün bu çalışmaların sıkı bir ilişki içinde olması amaçlanmıştır. WCS (Dünyayı Koruma Stratejisi)'nin belirginleştirdiği gibi çevresel bilgilerin ve eğilimlerin önemi, etkili çevresel ve doğal kaynak işletmesi için taban oluşturur. Buna yıllardır UNEP yönetim kurulu tarafından dikkat çekilmektedir. Danışmanlık programları, Global Çevresel Danışmanlık Sistemi - UNEQ adı altında tekrar tekrar gözden geçirilerek geliştirildi.

Bu iki merkeze Avrupa'daki çevre örgütlerinden, anti-nükleer gruplardan gelen bilgilerin Avrupa Yeşillerine gelmesi ve partilerin bilgilendirmesi, verilerin toplanması en önemlisi de Birleşik Yeşil Hareketin örgütlenme modeli olarak Avustralyalı Yeşillerin önerisi üzerinde çalışılmakta⁽⁷⁾. Birliğin Merkezinin sadece koordinasyon, yayın, verileri toplama görevini üstlenmesi ve bu koordinasyon merkezine eklemlenen ulusal partilerin kendi bünyelerinde farklı eğilimlerdeki Yeşil kanatlarını koruyan çoksesli yapılanmalarını hiyerarşik olmayan merkezi yönetime taşımaları ve bu özelliği ile de sosyalist enternasyonalin katı disiplinli hiyerarşik örgütlenme modelinden farklı bir yapıyı oluşturması gereği belirtiliyor ve üç isim öneriliyor. "Uluslararası Yeşiller",

7. David Turbayne / Australian Greens - A Proposal for Int. Green Cooperation / 10 Eylül 1987 - Brussel.

“Uluslararası Yeşil Cephe”, “Global Yeşiller”. Bu temelde Avrupalı olmayan Yeşil bir örgütlenmenin önemi özellikle vurgulanıyor.

erasmus⁽⁸⁾ ve comett⁽⁹⁾

Birleşik Avrupa Devleti Projesinin sosyal içeriğini oluşturma çalışmalarında incelememiz gereken bu iki projeden ERASMUS 1992’de Avrupa’daki üniversite öğrencilerinin % 10’unu (yaklaşık 150 bin öğrenci tahmin ediliyor.) kapsayarak başlatılması planlanan, hazırlık çalışmaları tamamlanmak üzere olan bir çalışma. AT içindeki üniversitelerdeki öğrenci değişimini esas alan, Avrupa diplomasını amaçlayan proje, KIZIL EMİLIA olarak da anılan İtalyan komünistlerinin en önemli kalesi K.İtalya’nın Bologna Üniversitesi (900 yıllık bir okul) tarafından Umberto Eco’nun önemli katkıları ile oluşturulmuş.

Avrupalı öğrencilerin yüksek öğrenimlerini değişik üniversitelerde okuyarak tamamlamaları yeni bir proje olmayıp Rönesans döneminden kalma bir gelenek. O dönemde Kilisenin yönetiminde organizasyonu gerçekleştiren Avrupa devletlerinin bu çerçevede 17. yüzyılda öğrencilerinin yüzde 10’unun okuduğu biliniyor. Daha sonraki yıllarda ulusal akımların güçlenmesi, dinsel savaşlar yüzünden kesilen bu sürecin yeniden başlatılması konusunda Aralık 1987’de Belçika’nın Ghent şehrinde toplanan 1. Avrupa Öğrencileri ve Avrupa Rektörleri kongrelerinin sonucunda yayınlanan ortak bildiride şu satırlar yer alıyor.

“Son 50 yıldır görüldüğü üzere Avrupa kültürünü salt politik ve ekonomik köşelerde durarak açıklamamız imkânsızdır. ERASMUS programının en kısa zamanda AT’nin sınırları dışına çıkması gereğini ve zorunluluğunu önemle vurgularız.”⁽¹⁰⁾

ERASMUS programı ile amaçlanan en üst ba-

samak. Avrupa kültürünün entellektüel potansiyelini yükseltmek, Avrupa’da konuşulan dillerin birkaçını rahatlıkla kullanabilen elit tabakayı oluşturmak ve bu potansiyel ile Avrupa’nın dünya pazarlarındaki etkinliğini arttırmak. Bu potansiyelin üretim merkezlerine aktarımını amaçlayan COMETT ile ERASMUS arasında yer alacak kurumlar ise şunlar:

BRITE PROGRAM - Endüstriyel Teknoloji Temel Araştırma Merkezi

ESPRIT II - Enformasyon Teknoloji Programı

DRIVE - Avrupa’daki Ulaşım Araçlarının Sağlıklı Altyapısını Oluşturma Programı

AIM - Avrupa İlaç Endüstrisi Enformasyon Programı

DELTA - Avrupa’daki Teknolojik Düzeyi Geliştirme Programı

comett

Üniversite-Endüstri İşbirliğinin temellerini oluşturmak için başlatılan COMETT programı çerçevesinde üniversitelerde geliştirilen projelerin üretim merkezlerine doğrudan aktarımı amaçlanmaktadır. Bu projelerin Avrupa çerçevesi olması özellikle belirtilmekte ve üniversitelerdeki teknolojik ve ekonomik gelişim projelerinin yanı sıra, geliştirilen yeni teknolojilerin Avrupa’nın sosyal yapısında ne gibi değişikliklere neden olabileceğinin araştırılması ve üretimin bu yönde sağlıklı gelişimi amaçlanıyor⁽¹¹⁾.

Yunanistan öğrenci Sendikaları Konfederasyonu ile ERASMUS ve COMETT programlarının diğer yüzüne dikkat çekiyor.

“...ERASMUS projesi kapsamında Avrupa pasaportu taşıyan öğrenciler, iş bulma garantisine sahip olacakları gibi, bu proje 2 tip üniversite, 2 tip öğrenci farklılaşmasını getirecektir. Bunun da ötesinde Avrupa ulusal kimliği çerçevesinde yürütülecek bu projeyi ulusal sınırları yüzünden sağlıklı bulmuyoruz. Bu yüzden 1992’yi “Provokasyon Yılı” ilan ettik. COMETT programı ise tekellerin istekleri doğrultusunda şekillenmiştir. Kapitalist endüstrinin ihtiyaçları üniversitelerde COMETT

8. ERASMUS: the European Community Action Scheme for the Mobility of University Students: Avrupa Topluluğundaki Üniversite Öğrencilerinin Değişimi İçin Eylem Planı.

9. COMETT: The Community Program for fostering university-industry cooperation in training for new technologies: Yeni Teknolojiler İçin Üniversite-Endüstri İşbirliğinin Gelişimi ve Eğitimi İçin Toplumsal Program.

10. International Union of Students Magazine 88 / Student Mobility by Roger Mottard / Secretary General of WS / Belgium / PRAGUE-Czechoslovakia.

11. a.g.e / EEC Sources of Support for Higher Education and Research in 1988 by Harry Lutikholt, Secretary-General Liaison Committee - Brussels.

programı çerçevesinde okuyan öğrencileri belli sınırlara sokacaktır. Yunan Öğrenci Hareketi anti-tekel, anti-AT ve anti-empyrist çizgisindeki mücadelesine devam edecektir.”⁽¹²⁾ “...Tekellerin ve özel sermayenin istekleri doğrultusunda şekillenmiş COMETT programına, üniversitelerle üretim merkezleri arasında oluşturulacak teknokratik katmanlara karşıyız. Avrupa'daki radikal ve reformist sol, geleceğin çoğulcu, yaratıcı, Açık Halk Üniversitesi'ni oluşturacaktır.”⁽¹³⁾

Gelişmelerden görüleceği üzere AT içindeki sosyalist ve Yeşil unsurlar, Birleşik Avrupa Projesi'nin sosyal karakterini ön plana çıkarmaya çalışıyorlar. Böylesi bir projenin ERASMUS ve COMETT ile desteklenmesi önemlidir. Geliştirilecek yeni teknolojiler ve yetiştirilen yeni teknokrat elit kesim kapitalist unsurların sürekliliğini sağlamaya yöneliktir. Tam da böylesi bir dönemde Sosyalist Blok'un alternatif üretim ve ekonomik modellerini yaratmaktansa, yine kapitalizmin kalıplarını devralmaya yönelmesi kaygı vericidir. Avrupa'nın kapitalist güçleri 68'lerde başlayan işçi hareketleri dalgasından kurtulabilmek için üretim merkezlerini önemli ölçüde Uzakdoğu ve Asya ülkelerine taşıdıklarında 60 sonrasının 1. krizini atlattımlar ve 3. Dünya ülkelerindeki ucuz ve itaatkâr emek gücü sayesinde varlık-

larını koruyabilmiş, Avrupa işçi sınıfının istemlerini yanıtızsız bırakabilmişlerdi. Fakat 70-80 arasındaki süreçte üretim merkezlerinin önemli bir yüzdesinin Avrupa dışında olması yüzünden bu sefer batı kapitalizmi Avrupa ülkelerindeki işsizlik sorunuyla karşı karşıya kalmış işsizlik maaşı ile atlatılmaya çalışılan bu dönemde şirketler Avrupa dışında üretip, satamadıkları mallarla ortada kalmıştır. Kapitalizmin geçirmekte olduğu bu darboğazda, Sosyalist Blok'un ekonomik durumu da içler acısıdır. Tek ülkede sosyalizm modelleri ile kapitalist endüstrileşmiş ülkeleri yakalayabilmek için kapitalist üretim modellerinin hızlandırılmış kalınma paketleri de sonuç vermemiştir.

Batı kültürünün endüstrileşme modellerinin iyi incelenmesi, bu kültürün hegemonyacı yapıya karakteri doğrultusunda Birleşik Avrupa projesinin önümüzdeki süreçte yaratacağı yeni bazların hesaba katılması, 3. Dünyanın Avrupa'nın büyüttüğü ve kirlettiği çocuk imajını yok etmemizin yolunu açabilir. 3. Dünya'nın, Kürdistan, Filistin, Afrika başlıklarını temel alarak yükselmiş Avrupa Evi projesini değil ama Dünya Evi projesini gündeme getirme ve AT içinde bu doğrultuda ittifaklar arama, 3. Dünya'nın çevre kirliliğinde ve toplumsal çöküntüsünde baş etken olan Avrupa'nın endüstrileşmiş ülkelerini ve ABD-İngiltere ikilisini 3. Dünya halklarının ayakta kalabilmiş insani yönleriyle doldurma ve bir karşı-kültür oluşturma çabası gibi sıralamalarla AT'nin sosyalist analizinin Türkiye halklarına sunulması gerekiyor.

12. a.g.e / EEC and Higher Education in Greece by Panspoudastiki S.K. Greece.

13. a.g.e / Youth, the Left and Europe: The Political Challenge of Our Era by Dimitris Perparatis, Member of the Sec. Of the Youth of "Greek Left".

mahpus hareketi

Ne zamandır düşündüğüm bir yazıyı nihayet kaleme alıyorum. Her eylemle birlikte, açlık grevlerinde ve tünel sonrası gelişmelerde yaşanan benzer olayları ve buna, biz mahpuslarla dışardakilerin tepkilerini tarif edici bir yaklaşıma niyetlenir sonra vazgeçerdim. Vazgeçirici unsur, insanlarımızın hapishanede olsun, ya da organlarında olsun, meseleyi eylemliliğin dar çerçevesinde değerlendirilmesini geri letmenin güçlüğüydü. Ama artık memleketin en önemli gerçeklerinden (özgün muhalefet odağı da)⁽¹⁾ biri olan Mahpus Hareketini, olanları ve olması gerekenleriyle farklı şekil-

de de düşünmeye insanlarımızı çağırmak istiyorum. Belki de geç kalmış değil, en uygun zamanı yakalamış olmakla, duygulardan çok akla hitap eden ve konumları belirginleştiren noktalara işaret edeceğim.

Eylül'le birlikte yüzbinlerce insan gözaltı (üç aydan altı aya uzayan gözaltılar!!!) ya da mahpus olarak hapishane gerçeğini bizzat yaşadı, tanıdı. Totaliter, askeri-faşist diktatörlüklerin uygulayageldikleri tüm yöntemler her zenginliğiyle yaşandı. Başta Diyarbakır ve Mamak olmak üzere, programlı işkenceler yapıldı. Hiçbir uluslararası sözleşmeye, hatta kendi yasallığına bile değer vermeyen dizginsiz 12 Eylül rejiminin, politik ve toplumsal kimliklerini yoketmek istedikleri devrimcilerin direnişleriyle karşılaşması, acılı, zorlu bir süreç oldu. Politik tutuklular bu varoluş sürecinde herşeye rağmen Eylül rejimini gerilettiler. Politik tu-

(1) Eylül sonrası toplumsal harekette kalıcı olma yönünde egemenlerin güçlerini zorlayan ezilenlerin üç hareketi, üç özel hareket başarılı olmuştur. Kaynaklandığı çelişkileri dillendiren, dahası bunu mücadeleye dönüştüren üç hareket: ulusal hareket, kadın hareketi ve mahpus hareketi. Nisan 89 hareketliliğine rağmen işçi hareketi a priori massolmuştur. Sosyalist hareket?!! O kendi halinde "öçütlük" oynuyor.

tuklu ve mahpuslar, bu süreçte bazı örgütlenme ve eylem biçimlerini geliştirdiler. Aralarında çetin tartışmalar/kopuşlar da oldu. Herkes, kendi sağını teslimiyetçi, solunu sekter ilan etti filan. Elbette, sonuçta sekter denilen tavırlar -bir yönüyle eleştirilerim saklı kalmak kaydıyla- haklı çıktılar. Bu anlamda mahut tartışmaları, üslup ve adlandırmalarını hatırlatmak bile cansıkıcı.

Şimdi; "Mahpus Hareketi" deyince neyi kastettiğim açık, ama nasıl tarif ettiğim önemli. Oltan Sungurlu, açlık grevlerimiz için "bunlar politik eylem yapıyorlar" dediğinde Sol'dan ve demokratik kuruluşlardan ya da tek tek ilerici insanlardan "Hayır! Politik talepleri yok, sadece insanca koşullar istiyorlar" cevabı yükseldi. Hatta bizzat mahpusların kendileri "politik haklar değil masum insan hakları" istediklerini beyan edip durdular. Bu, politika ve politik olanın anlamını daraltan, daha tehlikelisi, "insanca hakların" politik olmadığı gibi, neredeyse öznesi-nesnesi insan olmayan, daha büyük işlerle (!) uğraşan *politika*'ya değin göndermeler yapıldı, yazıldı, çizildi.

Politik kimliklerimizle, yaşadığımız özel konum arasındaki ilişkinin dolayımını değil de mekanik yönünü ele aldığımızda, içerde biz, dışarda benzer olgular için Sol, bir türlü politika yapmamanın sebeplerini anlayamayacaktır. Politika egemenlik ilişkilerinin çözülmesi ve mücadelesidir. Toplumsal ilişkiler bir dizi egemenliği (iktidarı) barındırır. Özel ilişkiler ve ilişkiler ve konumlar özel politikaları gerektirir. Bu perspektif yerine, Sol'daki kaba/ekonomist, sınıf indirgemeci politika anlayışı, ilgili ilgisiz her çelişkiyi burjuvazi-proleterya çelişkesine hapseden politikerliğin açmazlarıyla karşılaşmaya mahkumdur. Hapishanelerde yapılan, "Burası sınıf mücadelesi arenasıdır", "Dışardaki mücadeleye bağlıdır", "Hapishaneden dışarıyı yönlendirmek" türünden saçma tartışmalar her iki yanıyla aynı bakış açısının tezahürleriydi. "Politik", "Demokratik", "İnsani" gibi ancak Türkiye'ye has olduğunu sandığım kategorilendirmelerin özel olanı/alanı değerlendiremeyecek sığılığı bir yana, ancak birbirinin benzeri ve tekrarı süreçleri yaşayacağı aşıkardır. Hapishane tarihimiz (9 yıl) buna bir örnekken, Sol tarihi-

miz (20 yıl) de değişik bir örnektir. Dogmatizmin Türkiye coğrafyasında kırılarak özgünleşmesi, Eylül kırılmasında da hapishanelerde düşünme ve yaratma kapasitemizi daraltmış, dolayısıyla gücümüzü kısıtlamış ve hedeflerimizi bulanıklaştırmıştır.

Bence hapishane gerçeğinin kendisi politiktir. Bu bir. İkincisi, politik tutuklu mahpus olmak ayrı bir özelliktir. Üçüncüsü, bu iki sebeple zaten politik olması gereken Mahpus Hareketi bir başka özelliğinden dolayı (özel) politiktir; *Özel olanın politikliği*. (Bu feminist önermenin zengince tahlil edilebileceği kurumlardır hapishaneler.)

Hapishane devlete (politikaya) mündemictir. Devletin yoğunlaşmış politik organizasyon olduğunu şöyle ya da böyle bilen mahpuslar için nasıl bir baskı ve kısıtlanmaya tabi tutulduklarını bilmek özel bir önem arzeder. Sloganların şatafatından sıyrılıp bu gerçeklikleri çözümlemek ve bunlara uygun bir dayanışma ve mücadele geliştirmek gerçek devrimci tutumdur. Politik/ideolojik tercihlerinde hapishane olgusunu yadsımayanların (hapishane yıkılsın, demeyenler) da, bu özel alanı ve yapılması gerekenleri bilinçle olmasa bile yaşadıklarıyla, sağduyusuyla kavraması zor değildir. Ama ideolojik kırılmaların ya da kolektiften çok hiyerarşik olan yapılarıdaki çarpık ilişkilerin engellediği bu kavrayış, bizi sağlıklı bir Mahpus Hareketinden yoksun bırakmıştır. Tek tek politik mahpuslar ya da hapishanelerdeki "politik yapılar"ın niyetleri ne olursa olsun, ortada, yaratılmış/oluşmuş bir Mahpus Hareketi vardır. Paralelindeki "aileler hareketi"yle birlikte bu memleketin en önemli vakalarından biridir. Sık sık gündemin başına gelip oturmaktadır. Devlet, özellikle Eylül sonrası en haksız konumlanışıyla, hapishaneler tarafından sıkıştırılmakta ("çok büyük baskı altındayız" O.Sungurlu) ve 12 Eylül'ün teşhiri en kısıtlı insanların canları, sakatlıkları pahasına ancak olmaktadır. Uzun uzadıya memleket gerçekleri ve Sol'un çözülmesinin yeri değil. Ama bu iki etken, hapishanelerde olup bitenlerin, ilişkilerin, mücadelenin çerçevesini çiziyor. Bir toplumsal hareket varsa örgütlenmesi de vardır. Mahpus Hareketi de, mahpusların bilincindeki örgüt formlarıyla örgütüdür. Ama bu form, hareketin potansiyelle-

rini örgütlemeye değil örgütlememeye yöneliktir. Solun hapishaneye yansımış sekt'lerinin demokratik olmayan mekanik ittifaklarını içerir. Tarihsel olarak ezilenlerin doğrudan demokratik katılımlarını, kendi kendilerini yönetme talep ve arzularının adı olagelmış kavramlar "Komün/Konsej" anti-demokratik, hiyerarşik, dayatmacı ve dışlayıcı organizasyonların adı haline getirilerek (bu artık bir kırılma olmanın ötesinde çarpıtmadır) belki de bu memlekette demokratik ilişkilerin en yaygın olabileceği alan, ideallere (kollektivizm/eşitlik) en aykırı işleyişlerin alanı olmuştur. Hiç değilse dün, demokratik kitle örgütleri, sendikalar vb.lerinde seçim gibi şekli de olsa bazı prosedürlere riayet edilirken; sekt'le varoluşlarını, kısıtlılıkların ve zulmün ortasında anti-demokratizmde şekillendirmeyi seçmişlerdir. Mahpusların *a priori* ideolojik katkısı da bunu normal kılmıştır.

Kimi sekt'in demokratik örgütlenmeler ve dayanışmalar önermesi (politik tutuklu/mahpus bilincinde olan ve bunun gereklerini savunan herkesin katıldığı örgütsel/eylemsel platformlar) ve; ama bunda tutarlı olmayışları Mahpus Hareketinin en önemli zaafıdır. Eleştirdiğimiz (ötesi; değiştirmek için mücadele ettiğimizden hapse atıldığımız) toplumun egemen ideolojilerinin taşıyıcıları olarak zaafılarımızı bir türlü dillendiremedik.

Neyse, şunun altını çizeyim: Üç düzeyde bizim varlığımız, hareketimiz politiktir. Hapishanenin kendisi politik bir aygıttır. Otoriter bir baskı kurumudur. "Misafirleri" insanî bir yaşam sürdüremeyecekleri için böyledir.

Hapishaneleri ıslah etmek! Devrimci bir politik söylemin sloganı bu olamaz. Devrimci olan hapishanelerin yıkılmasıdır. Yani, hapishaneler varolduğu sürece burada birileri olacaktır; (Adli-politik tutuklu ayrımı gereksiz.) ve bu özel konum özel politikanın uygulanmasıdır. Karşı çıkışlar da politiktir ister mektup meselesi olsun isterse ziyaretçi meselesi.

açlık grevleri

12 Eylül'ün onuncu seney-i devriyesindeyiz. Eylül tutukluları bu sürecin her yılını ortalama iki ay açlık grevlerinde geçirmiştir. Eski tutuklular neredeyse dokuz yılını bir yılını açlık grevinde geçirmiştir, ki, çoğu da otuzlu günler ci-

varındadır. Hapishanelerde başlayan açlık grevi dalgası 86'dan itibaren toplumsal hareketliliğin her düzeyinde başvurulan bir "mücadele" yöntemine dönüşmüştür. Türban-cı kızlardan sendikacılara kadar. Ses duyurmanın, kendini hatırlatmanın, baskıları teşhir etmenin hiçbir olanağının bulunmadığı koşullarda toplumdan tamamen tecrit edilmiş olan (ki toplum da tamamen suskundu) politik tutukluların açlık grevleri bazan başarısız oluyorsa da, esas olarak başarılarıyla önemli bir yöntem oldu. Ölüm oruçlarına kadar varan ivmesiyle, insanlarımızın bedenlerini, canlarını ortaya koydukları bilinen bir gerçek. Dokuz yıl sonra aynı şeyi yapıyor olmamız da bir başka gerçek.

Tutukluların neredeyse rutin refleksi haline gelen açlık grevlerinin sürgit tekrarlanması hem 12 Eylül yenilgisinin etkilerinin hâlâ ege-men olmasından, hem de bizlerin yaratıcı olmayışımızdan kaynaklanıyor. Açlık grevi yapanlar ve onların yakınları nezdinde yarattığı duygusal etkileşimi, doğu duygusalığının toplumsal tepki biçimiyle birleştirdiğimizde bir anlamda Gandi'ciliğe dönüşme tehlikesi başgösteriyor. Hapishanelerde açlık grevi varsa, dışardaki "destek"çiler de açlık grevi yapmak için bir binaya girip, bu en "pasif" ve duygusal yöntemle, "kaderimizi paylaşıyorlar."

Öncelikle biz politik tutuklular bunca deneyim ve kazanımlar sonrası, zaman zaman yerel nedenlerle de olsa teyp-tüpgazı açlık grevine taşıyıp, sonra rutinliğin devlet ve toplumda yarattığı durumla da, otuzlu günlere kadar neredeyse tecrit bir vaziyette oluyoruz. Ancak otuzlu günlerle birlikte diğer hapishaneler desteğe başlıyor. (Yaratıcı değiliz ama, AG'yi çok çeşitli kategorilerde zenginleştirdik: politik AG, protesto AG'si, destek AG'si, hak AG'si, süreli AG, süresiz AG, ölüm orucu gibi.) "Kamuoyu" da hem bu yaygınlaşma hem de otuz gün açlık grevi yapmış insanları anlama becerisi gösterme zahmetine katlandığı için "duyarlı"laşıyor. Bunca deneyden sonra ille de otuzlu-kırkılı günlere gelip dayanmalı mıyız? İlle ölüm mü olmalı ki bir dayanışma yaratılabilsin? Bize düşen rutini aşmak; dışardakiler, özellikle büyük büyük iddiaları olan sosyalistler güncel, merkezi görevleri olması gereken 12 Eylül ile hesaplaşmaya girişemedik-

leri⁽²⁾ sürece bu ağır yükün bir bölümü, en zor ve kısıtlı koşullarda olan insanların omuzlarına biniyor. Tek silahları bedenleri, canları olanların omuzlarına. İster çay pahalı diyelim, isterse görüş hakkımızın genişletilmesini isteyelim, devlet, olayı bir hesaplaşma halkasında ele alıyor. 12 Eylül'cülerde bunun er-geç yaşanacağı kompleksi olduğu için, karşılarında da sık sık mahpus hareketini gördüklerinden bir güç gösterisi-inatlaşma yaşanıyor. Hatta artık ölüm bile devleti etkilemiyor. Allahtan, Avrupa flörtünü sürdürme istekleri varolduğu için, oraların baskıları etkili oluyor da kırkbeş-elli gün sınırlarında mesele çözülüyor/ya da çözülüyor.

Şu Mahpus Hareketimizi (neredeyse AG kampanyalarımız demek yanlış olmayacak) dışardakilerin desteklemesi meselesini de azıcık deşmek lazım. Aileleri geçiyorum. Çünkü onlar da bizimle birlikte "mahpus"lar. Ve şu kadar yıl bu memleketin muhalefeti onlar oldular. Sözüm demokrat-sosyalist olanlardır. Dedik ya, yaratıcı milletiz. AG'yi zenginleştirip her kata yaydığımız gibi bir de "ilan devrimciliği" keşfettik ve allahına kadar kitleselleştirerek (!) sürdürüyoruz. Yüzbin tirajlı bir gazetede dönüp duran ve binlerce insan "ben/biz de protesto ediyor... destekliyoruz" türünden ilanlarla "dayanışıyorlar." Kusura bakılmasın ama, ben bunların çoğunu bir dayanışmadan çok vicdan rahatlatma, ya da hesaplaşılması gereken 12 Eylül'le karşı karşıya gelmiş olanların yükünü hafifletmektense onlardan medet ummak olarak görüyorum. Ve biraz da bu yüzden bizler ikide bir otuz-kırk günlük AG'lere gidiyoruz. Hadi, ilan verip bir protesto-teşhir eylemi başlatmaya çağrı olsa (ki bunun en güzel örneğini Kadın Kurtuluş Hareketinden kadınlar verdi: *Siyah eylem!*) anılarım. Hayır, ilan verilip "duyarlılık" çağrısı yapılıyor. İlan veren "duyarlı" oluyor. Hem duyarlı hem duyulu olanlarsa AG'ye başlıyorlar. Halbuki eğer birşeyler yapılacaksa (12 Eylül ile hesaplaşma hapishanelerle sınırlı/bağlı değildir) bu, olabildiğince kitlesel ve sokak hareketi olarak varolmalıdır. İnsanlar, yüzlerce, becerebiliyorlarsa binlerce biraraya gelip gös-

teriler yapmalıdırlar. Kadınlar gibi tutuklanma riskini göze almak! Evet, ama yüzlerce insan polis geldiğinde gösteriyi sürdürürse kimse tutuklanmaz. Bu memleketin egemenlerinin (ki devletin haksız ve hatta kendi yasallığını çiğnediği bir dizi nedenden dolayı) imkansızdır. Ayrıca bu, legaliteyi istismar denilen şeyin ta kendisidir. Vicdanlar-dayanışmalar kendisini sınırlamamalıdır. Silkilmeli ve 12 Eylül'ün iğreti gücü geriletilmeli, Eylülcülük bir utanma, korkma sebebine dönüşmelidir. Başka türlü, "niye kitleselleşemiyoruz"un cevabı verilemez, demoralizasyon alınamaz. Eylül'le hesaplaşmanın çok yönlü sorumluluklarından bir bölümünü hapishanelere tevdi etmek ya da buralarda yaratılan hareketliliğin hesaplaşma mevzii olmasını beklemek (otuz-kırk-elli günlük açlık grevleri) kolay yöntemler olmuyor mu?

bir teklif

12 Eylül'le hesaplaşmak çok yönlü ve oldukça radikal önlemleri, faaliyetleri gerektirir. Kitleleri devrimciliğe çağırmanın özel yollarının öndeki Eylül sendromunu aşmadan, devrim/devrimciliğe güvenin yeniden kazanılması (ki bunun ideolojik boyutları da sanırım, sosyalist demokrasi tartışmalarındaki radikal yönelişlerdir) sağlanmadan, negatiften pozitif geçmek mümkün olmayacaktır.

Eksiklerine ve eleştirilebilecek çoğu yönlerine rağmen Ulusal hareketten, kadın hareketinden ve mahpus hareketinden öğrenilecek çok şey vardır. Dogmatik kuruntular ve sekt komplekslerinden arınacaklar için tabii ki.

Şimdi bir teklif yapıyorum; özellikle bizlere, tukuklulara, mahpuslara ve 12 Eylül'ün çözülmesi/geriletilmesiyle ilgilenenlere.

Dokuz yıldır yaşadıklarımızdan, kayıp ve kazançlarımızdan sonra, mahpus hareketimizi gelip tüzgaza, üçüncü dereceden akrabaya dayayan otuz-kırk günlük açlık grevleri yerine, hem hapishane olgusunu aşmayı hem de Eylül rejiminin hukukunu çöktürmeyi hedefleyen, kendisi ve hedefi radikal olmayan ama sonuçları itibarıyla çok şeyi değiştirecek bir teklif. Hem de son bir yılda on başarısız tünel girişiminden sonra neredeyse zorunluluk.

Hangi süreçlerde, ne tür yöntemlerle yargılandığımız biliniyor. Nasıl intikamcı cezalar

(2) Bu çok önemli meseleyi ayrı bir yazı konusu yapmak gerekiyor. Sol muhasebeden, tartışmadan vakit bulup bir de politika yapması gerektiğini anlamalıdır çünkü.

verildiği ve devletin kendi yasallığını çiğnediği de. Ama Eylül rejimi ilk günlerin hızını dik-kate alarak, kendi bürokratizmine dikkat etmeden önemli bir gaf yaptı. 82 Anayasasına, Sıkıyönetim Mahkemelerinin görev süresini sıkıyönetim süresiyle sınırladığı bir madde koydu. (Md.165) Yani '85 ortalarından beri (Diyarba-kır da 87'den beri) Türkiye'de Sıkıyönetim Mahkemeleri Anayasanın ilgili maddesine ay-kırı bir şekilde, yani Anayasal dayanaktan yoksun olarak, "Anayasayı ihlal" ederek yü-rürlüktedir; ve idamlar müebbetlere vermek-tedir. Biz de bunu kabulleniyoruz.

'87 Ağustosunda Askeri Hapishanelerin si-vile devri gündeme geldiğinde, tutuklular ara-sında esasta Mahkemelerin devrinin gerektiği tartışmalarında garip karşı çıkışlar yaşanmış-tı. Anayasanın ilgili maddesine dayanılarak Eylül rejimini kendi yasası ile açmaza alma teklifi, "devrimciler mahkeme tercih etmezler" denerek, böyle kof bir şekilde yadsındı. Ama Askeri Mahkemelerin "tercih edilmesi" de sür-dü geldi. Oysa biz ısrarla Anayasal dayanak-tan yoksun mahkemeleri reddetseydik, devle-tin iki yolu kalacaktı. Ya ilgili madde (165) 1402'ye uyarlanacaktı ya da Askeri Mahkeme-ler lağvedilecekti. Yargıtay'daki davalar da da-

hil olmak üzere, yeniden görüşülmek kaydıy-la DGM'lere verilecekti. Aslında verilemeye-cekti; çünkü yüzlerce sanıklı ve şahitli dava-ların yeniden görülmesi olanaksızdır. Bu du-rum devleti hukuki bir sıkıntıya sokacaktı. Yargılamalar yapılamayacaktı, vb. Eylül sta-tükosu bozulacaktı. İşte, "biz tercih yapmayız" demek Eylül statüsünün devamı-na evet demekti. Öyle de oldu. Şimdi de dev-rimciler 12 Eylül statüsünü kabullenmeyi sür-dürüyorlar. Eylül hukukunun işini kolaylaştı-rıyorlar. Meşru olmayı meşrulaştırıyorlar.

İşte teklif: Eylül rejimini kendi Anayasası ile açmaza almak. İlgili maddeyi hızla tüm top-luma, uluslararası demokratik platformlara maletmek. Anayasanın 165. maddesinin devletçe ihlal edildiğini teşhir etmek. Eylül rejimini ken-di çelişkilerinde açmaza almak, onun gerekle-rini yerine getirmek. Gündemi salt bu olan kam-panyalar örgütlemek. Bizim acil ve geç kal-muş işimiz bu. Mahpus Hareketi, mahpusluk zincirlerinin hiçbir halkasını tercih etmemeli ve halkaların çelişkilerinden yararlanırken tercih kompleksinden değil, teşnir ve statukoyu boz-ma yönünden hareket edilmelidir. Duygusal-lıklar çok olmadı mı? Biraz da akla, rasyone-le ne dersiniz?

Ali İbrahim Önsay
Bartın Özel Tıp Cezaevi

birlik ve parti üzerine

Son birkaç yıldan beri Türkiye solunun gündeminden düşmeyen iki konu var: *Birlik* ve *Parti*. Bu konular üzerinde geçmişte ve bugün çok şey yazılıp söylendi. Ama nedense açık olmayan bir taraf var; bu sorulmalı: “Birlik ve partileşme nasıl olmalı?”

Birlikten, çeşitli politik yapıları içinde toplanan eylemde güç birliği mi, yoksa ideolojik birlik mi anlaşılıyor? Böylece, 1988’de *Görüş* dergisinin başlattığı “Birlik” (TBKP) konulu tartışma bantı ve ardından 1989’da “Nasıl Bir Parti” soruşturması, *Adımlar* gazetesinin “Nasıl Bir Program” ile *Sosyalist Birlik* dergisinin “Sosyalistlerin Birliği” üzerine tartışmalarına da yanıt vermiş oluyorum.

Birlik önerileri, genellikle burjuvazinin faşist ve askeri baskılarının arttığı ya da devrim anının yaklaştığı günlerde sıkça söylenir. Bellegimizde kaldığı kadarıyla, 12 Eylül öncesinde söyleyen azdı, fakat şimdi bir cümlesi bile dillerden düşmüyor. Sonra duyduk ki, 1982’de iki kesimde eylemde birlik oluşturulmuş. Biri devrimci demokratların, diğeri de geleneksel solun. Oluşturulan bu iki birlik içinde yer almayan taraflar da olmuş. Birlik çağrıları, “iş olsun” ya da “ben de birlik çağrısı yaptım” demek için; birlik toplantılarında bulunmak (yani adam yerine sayılmak) için yapılıyorsa, bu sol gevezeliktir. Bunları ciddiye almıyorum.

Birlik, devrim ve iktidar savaşı veren sosyalistlerin, ideolojik yakınlıkları ölçüsünde birleşmeleri temelinde, ya da faşist ve askeri baskı yöntemlerine karşı eylemde güç birliği ve dayanışma temelinde oluşturulur. Eylemde güç birliği cephesel bir birlik değildir. Cephesel birlik, sonradan oluşturulması düşünülen ideolojik temel’e bir homojenleşmedir. Bu tür cephe birlikleri, iktidar ve devrim döneminin ön-

gönünde, buna aday olan ortak düşüncedeki hareketlerin, bunu tek başlarına yapmaması sonucu gündeme gelir.

Eylemde birlik, ideolojik ve örgütsel temel dışında düşünüldüğünden, mutlak değildir. Sınırları ve ilkeleri vardır. Ülkenin toplumsal yapısının özgün koşullarına göre değerlendirilecek ilkesel konular dışında esnek olur. Yani, birlik fetişizmi içinde olmayalım. Dağınıklktan dem vurulurken, birlik mutlak alınmakta. Solun tümünü kapsayan bir birlik, bir mozayik olur ancak. Önce, bu birlik fetişizmi yıkılmalıdır. Evet; sosyalist güçler dağınık olduğu sürece, burjuvazinin baskıcı yöntemlerine karşı direniş odağı yaratılamıyor ve yenilgiler oluyor. Ama, güçlerin dağınıklığını anlamak için önce onların ilkelerine, politikalarına bakmak gerekiyor.

Sorun, herşeyiyle birlik olmak değil. Eğer birlik, asgari konularda burjuvaziye karşı tek bir güç olarak çıkmak biçimde anlaşılıyorsa, bu, mevcut koşullarda hayaldir. Çünkü birçok örgüt ve grup eylemde güç birliği için yapılan toplantılarda ilkesel konularda tekrarcı tartışmalar yaparken; sadece kendi yöneticisini dinleyip, başkalarıyla tartışmaya ve alınan ortak kararları hayata geçirmeye yanaşmıyorken; bazan da kazandıkları ufak tefek başarıları abartırken ve büyük zafer kazanmış edasını takınırken bu olanaksızdır. Bunların birlik ve parti konusundaki mantığı şu: “Benim olsun ve benim borum ötsün de nasıl olursa olsun.”

Yaşadığımız koşullarda daha dün, kendi içindeki eleştiri ve önerilere tahammülsüz olanlar, bugün (dün de) en fazla birlik davetiyesi çıkaranlardır. Bu tavırları ayıplarını örtmeye çalıştıklarını gösterir. Ama ayıplarını örtmeye çalışırken, bir başka taraftan da daha bü-

yük ayıpları ortaya çıkmakta. Örneğin TBKP ve SP gibi. Keza, kendi örgütü içinde sosyalist demokrasiyi işletmeyenlerin ya da işlettiğini iddia edenlerin, oluşturulmak istenen birlik ilişkilerinde ortak kararlara nasıl uyacağı da ayrı bir konu. Bu 40 parça görüşler ile, kapitalizme/emperyalizme karşı işçi sınıfı ve emekçi halkımızın örgütlü ve tutarlı bir eylem içinde güç birlikleri sağlanamıyorsa, geriye bir yol kalıyor; Belli noktalarda yakın olduğumuz ve asgari ittifak yapabileceklerimiz...

Bizler, burjuvazinin zorlamalarına maruz kalmadan, yapabileceğimiz kesimlerle eylemde güç birliği içinde olmalıyız. Burjuvazinin bizi zorlayıp, sıkıştırması karşısında yaptığımız birlikler zoraki olur. Oysa, sosyalistler birliklerini burjuvazinin faşist ve askeri baskılarına borçlu olmamalıdır. Birlik, iradi, gönüllü ve ileriye görerek olmalıdır.

sınıf ideolojisine dayalı bir parti

Kimileri birliği örgütsel bütünlük temelinde ele almakta. Bu birlik, ideolojik temeller üzerinde oluşur. İdeolojik birlik asgari ortak eylemlerde kendini gösterir. Ortak asgari tavırlarda birlik olunmadan, azami birliği, partiyi düşünemeyiz.

Parti ve eylemde güç birliği çağrısı yapanlar için, çok eskilere, 12 Eylül öncesine gitmeyelim. 12 Eylül sonrası devrim mücadelesinin ivmesinin yavaş da olsa yükselmeye başladığı 1986'dan günümüze kadarki sürece bir bakalım. Bu süreçte, yasal olanakların elverdiği konular içinde çeşitli demokratik eylemlerde ve seçimlerde ortak tavır ve aday belirlemek önemliydi. Sosyalistler yasal olanaklardan yararlanmalıdır ve diğer çevrelerle birlikte bu eylemlerde ortak tavır almalıdır. Seçimlerde bağımsız aday, aday olmadığı yerde boş oy; referandumda (!) ise ne "Evet" ne de "Hayır" diyerek boş oy atılması için ortak tavır belirlenirdi. Ama oylamalarda, burjuvazinin icazetli sol partilerini destekler mahiyette demeçler verilmiş ve hatta bazılarının imza attığı, SHP'nin "Biz aydınlar..." diye başlayan gazete ifanlarının sayfaları kurumamıştır. Peki o zaman, bunların birlik, parti vb. çağrıları ne menem bir çağrı ola ki?

Evet; ülkenin gerekleri gözönüne alınarak, sömürtü zincirinin son halkasına karşı sosyalizm savaşında farklı düşünenlerle de eylem

birlikleri yapılabilir. Ama şu kayıdı düşmeden de edemeyeceğim; *Gelenek*'in Mayıs sayısında belirttiği gibi "tek ülkede sosyalizm", "sosyalist devrim", "Stalin" vb. konularda tartışma yapılacaksa, bunu doğru bulmuyorum. Bu konuları getirenlerle, bunun yürümeyeceğini belirtiyim. Ülkemiz gerçeklerinin tarihi zorunluluğundan eylemde güç birliği önerilerine katılırken, toplantı ve tartışmaları kısır bir dönüye sokmaktansa herkes kendi yayın organında bu ve benzeri konularda tartışır ve yazar.

Gencay Gürsoy, *Görüş* dergisinin Haziran sayısında şöyle diyor: "Eski ve yeni bütün sosyalist parti çevreleri eski ve yeni işçi önderleri, sendikacılar, bağımsız aydınlar, kısaca sınıfsal özünden uzaklaştırılmamış bir sosyalizm anlayışını benimseyen herkes bu partide yerini alacak... Feministler, gençler, çevreciler diledikleri oranda farklı bir ideolojik çerçevede içinde her grup bu çerçeveyi dilediği sürece koruyabilecek parça politikalarının oluşmasında ikna gücü oranında söz sahibi olacaktır." Bu, işçi sınıfının bilimsel sosyalizme dayalı bir sosyalist partisi değil, olsa olsa geniş bir çevre ya da bu bağlamda bir yasal parti olur. Sosyalizmin kıyısından, köşesinden tutan, etkilenen herkesi içinde barındırır. Bu, Mevlana anlayışına benzer; sol olsun da nasıl olursa olsun mantığıdır. Böyle bir parti, kurulmuş olmak için kurulması düşlenen partidir, sınıf ideolojisine dayalı bir sosyalist parti değil.

ortak eylem binlerce kelimeden daha ikna edici

Bugüne kadar tartışmalar akademisyen aydınlarımıza bırakıldı. Artık tartışmaları, yaşam içinde bulunan ve mücadeleyi yürütenler üstlenmeli. Ülkemiz bugün Marks'ın 1860'larda Engels'e yazdığı mektuptaki gibi; "...Yeniden uyanan hareketin, eskisi gibi atılgan bir şekilde konuşmaya izin vermesi için epey zaman geçecek. Şimdi eylemde daha güçlü, üslupta daha yumuşak olmak gereklidir." (K.Marks-F.Engels, 1. Enternasyonal Örgüt Meseleleri, Ser Yay., 1975, s.7) Ayrıca, bugüne kadarki tartışma platformunu açanlar ve katılanlar madem birlik vb. diyor, her gün birliğin asgari düzeyde eylemlerde kendini göstermesinin koşulları var. Bu tartışmaları reddetmemekle birlikte, ortak yapılacak bir eylem bunu, binlerce kelimeden daha iyi ifade eder.

gecikmiş bir eleştiri

18.9.1989

H.Berktaş arkadaşın, Sosyalist Birlik'in 6. sayısındaki yazısını okuyunca, kendisinin yıllardan beri süren bazı temel özelliklerinin değişmediği konusundaki yargılarım kuvvetlendi. Belki, biraz duygusal ve bu nedenle subjektif olsa da, hat'ı gereksiz bir kişiselleştirme tehlikesini de göze alarak, ifade edebildiğim kadarıyla endişelerimi dile getirmek istiyorum.

Bizleri Aydınlık-TİKP-SP geleneği içerisindeki SB'nin 6. sayısına kadar ulaştıran sürecin belki de en temel özelliğinin; ben merkezci, tek doğrunun tek sahibi, kendi dışındaki sosyalist birikime tepeden ve hor bakan, öğrenme tutumu kesinlikle olmayan, dünyanın kendi küçük çevresi etrafında döndüğünü sanan bir mantalitenin, bir haleti ruhiyenin, bir tarzın aşılması-aşılmaya çalışılması - olduğunu düşünüyorum. Bu temel özelliğin belirlediği süreç içerisinde her konuda iki ucu kapalı mutlak saptamalar yapmaktan kaçınmayı, dışımızdaki sosyalist birikime kulak vermeyi öğreniyoruz. Birçok zengin deneyle dolu sürecin bu boyutunu, yazılarını olanaklarımızın elverdiği ölçüde hiç kaçırmadan izlemeye çalıştığım Berktaş arkadaşın yeterince yaşamadığını düşünüyorum. Belki de haksızlık ediyorum. Çünkü arkadaş belirli sosyalist çevrelere yönelik olarak son derece duyarlı. Onun duyarsızlığı o meşum ifadeyle "sahte" solculuğa karşı. Sanki bana tam tersi olmalıydı gibi geliyor. Tam da bu noktada haksız olmadığımı düşünüyorum. Arkadaş, "sosyalist ülkelerdeki dönüşüm süreçlerine" neredeyse bir saplantı derecesinde duyarlı. Bu tipik bir "Aydınlıkçı" özelliğiydi. Kendisi bu ülkelerdeki klik tartışmaları, olup bitenler ve hatta yerel iktidar değişiklikleri... vb. her türlü gelişmeyle çok yakından ilgileniyor. Bırakınız ilgilenmeyi, her gelişmede ya da olayla bir tarafı temsil ediyor, anga-

je oluyor. Kehanetlerde bulunmakta bile bir beis görmüyor. Bu tarz bir yönelimde kuvvetli bir subjektivizm tehlikesi de var tabii. Örneğin, bu tür ayrıntılı tahliller yapılırken, Dayanışma liderinin Gdansk Tersanesi'nin önündeki kürsüden Bush'la elele "kurtar bizi, bize yardım et" diye haykıran Polonyalıları konuştuğu, Dayanışma teorisyenlerinden Adam Michnik'in "batıyla bütünleşme, ama sarsıntısız" yollu demecileri gözden kaçabiliyor. Daha da önemli bu tür ülkelerde demokratikleşme ve siyasi hayata katılımın hâlâ ve esas olarak dar bir çevre için geçerli olabildiği; "aşağıdaki"lerin siyaset sahnesine kendi yapılanmalarıyla ve kendi tarzlarıyla aktif olarak çıkamadığı, onların ruh haletlerinin, özelliklerinin, taleplerinin- ki bunları hiç bir makeden, kitaptan, dergiden ciddi yanlıgı tehlikesini hesaba katmadan kavramak mümkün değildir- henüz genel olarak şekillenemediği ya da düzlemde daha henüz işin başında bulunduğu unutulabiliyor.

Kendisi bazı çevrelere, geleneklere ve anlayışlara karşı da duyarsız. Kürt ulusunun mücadelesine duyarsız. Tahlillerinde, saptamalarında, hatta milli kurtuluş savaşlarının esas olarak tamamlanmakla birlikte, hala dünyanın Güney Afrika ve Filistin gibi bazı ulusları açısından bu görevin birinci gündem maddesi olduğu tahlili yapılırken bile Kürt ulusu unutulabiliyor. "Unutma" kavramı olayı ne ölçüde açıklıyor, bilmiyorum. Çünkü olayın bir ulusun yazgısıyla ilgili olmak yanında, neredeyse beş yıldır Türkiye gündemini derinden sarsması gibi çok sıcak yaşadığımız gelişmeler var. Kaldı ki arkadaşın 1. Türkiye, 2. Türkiye tahlilleriyle de olayın, basit bir "unutma" kavramıyla açıklanamıyacağı görülüyor.

Birlik perspektifi de aynı kesim ve geleneklere karşı duyarsız. En azından, şimdiye kadar bu saptamamın haksızlığını gösteren bir izlenim edinemedim. Tersine izlenimler bırakan önermeleri var. İlla da ve hemen, o maza ol-

maz bir platformda ve üstelik Sosyalist Birlik'i bir bütün olarak bağlayacak tarzda bir yasal parti zorunluluğu dayatıyor. Önerilen modelin doğru ya da yanlışlığı üzerine bir tartışmanın ötesinde, bu dayatma bir yandan belli kesim ve geleneklere, onların deney ve tecrübelerine duyarsızlığı, diğer yandan da erken ve çarpık bölünmelere yol açma tehlikesini büyük ölçüde içinde taşıyor.

Berktaş arkadaşın bizim, tabii Onun da içinden çıktığımız geleneğin muhasebesine ilişkin tahlillerinde gördüğüm bir eksikliği de ifade etmek istiyorum. Arkadaş muhasebemize ilişkin görüşlerini, esas olarak dış politika tahlillerimizin, bu alandaki teorik önermelerimizin yanlışlığını kanıtlama üzerine bina etti. SB ve diğer bazı ülkeleri nitelemedeki hatalarımızı ortaya koyarak, "1956 hükümet darbesi" tahlillerimizi irdeleyerek 'bu ülkelerdeki tarihsel devamlılığı analiz etmeye yöneldi. Nitekim bugün de zihni faaliyetini esas olarak bu temelde ve bu ülkelerdeki gelişmeler üzerine yoğunlaştırıyor. Yönelim olarak daha eskilere dayanan ve fakat '78-'80 arasında kronikleşen, mahkemelerde de sürüp giden sağcı, devletçi sınıf uzlaşmacısı çizgimizin içselleştirdiğimiz dinamikleri, özgün yönleri üzerinde -çok sınırlı bir iki göndermeyle yetinerek- fazla kafa yormadı. Oysa kendisinin sistemli bir eleştiriye tabi tuttuğu geçmiş önermelerimizi daha bağnaz bir tutumla savunan yurt içindeki ve yurt dışındaki bazı akımlar, gruplar, partiler ülkelere ilişkin politikalarında ve mücadele çizgilerinde sağcı, devletçi, sınıf uzlaşmacısı bir hatla sürüklenmeye basiretini gösterebilmişlerdi. Bu anlamda da kendisinin yine bazı çevre ve anlayışlara yönelik bir muhasebe çizgisine sahip olduğunu, bazı çevre ve geleneklere karşı da duyarsız olduğunu ileri sürmek haksızlık olmayacaktır sanırım.

Bağlarken sosyalistlerin birliği gibi son derece önemli bir uğraş alanını birinci gündem maddesi alan Sosyalist Birlik çevresinin bütün katılımcılarının ve yazarlarının, hele böylesi kritik bir dönemde, bir bütün olarak solun nabzını ellerinde tutmaya çalışmaları, onları dinlemeye ve onları anlamaya titizlik göstermeleri gerektiğini bir kere daha vurgulamak fazlalık olmayacak gibi geliyor bana.

Ahmet Cengiz

Sayın İlkey Demir,

Derginizde sözümona, "Belleksiz Muhasebelerin Yukardan Söylemi" yazınızı okudum.

Yazınız bana 1978 öncesini hatırlattı. O zamanlarda böyle yazılar yazar ve bazılarını eleştirirdiniz. Halen sizlerin net düşüncelerini öğrenemedim. 1978 öncesi kâh HK'dan kâh Aydınlık'tan aldığınız fikirleri çorba yapıp kendi düşünceniz gibi kamuoyuna sunardınız. Yazılarınız çorba olduğu için net bir fikir ortaya çıkmazdı. Şimdi de nerelerden aldığınız TİKP'nin muhasebesine "Belleksiz Muhasebelerin Yukardan Söylemi" diyorsunuz.

Devrimciler ileriye dönük eleştiriler yaparlar. Uzun müddet beraber mücadele ettiği insanlarla ters düşebilirler. Fakat o Partide veya harekette muhasebe yapılacaksa hatasına da doğrusuna da katlanacak iyi bir ileriye dönük özeleştirici yaparlar. Sizler ise sanki bu durumların içinde yok gibiymişsiniz de dışardan eleştirerek şöyle yaptılar diye eleştirirsiniz. Sizler o dönemde (1978 sonrası) TİKP içinde yer aldınız. Hem de karar organında görev aldınız. TİKP, belirttiğiniz hataları yaparken kararlara sizler imza atmadınız mı? Yoksa yine şimdiki gibi dışardan mı eleştirdiniz. TİKP'nin kongresinde bizlerin oylarıyla karar kuruluna geldiniz. O dönemler ve hatalar yapıldıysa, sizler de içindeydiniz. Şimdi de oralarda yok gibi görünerek dışardan eleştiriler yapıyorsunuz.

Zeki Ok

Cezaevi Sarız/Kayseri

birlik tartışması dileklerin ötesine geçmelidir

Dergilerde sosyalizm ve birlik konularında yapılan tartışmaları ilgiyle izliyorum. Artık bu tip tartışmalara daha bir ilgiyle bakıyor, yararlanıyoruz, ufuk açıcı buluyoruz. Bu temelde özellikle sosyalizmin sorunlarına ilişkin belge nitelikli çevrilere de yer verilirse çok yararlı olacak.

Ülke temelli tartışmalarda ise -THKP-C kökeninden gelme biri olarak- ki bu geleneğimi sürdürüyorum- birlik ve parti konusunda bugünkü tartışmalardan oldukça farklı düşünmekle birlikte, bu tür çabayı ve bu tartışmaları hiç de olumsuz bulmuyorum. Aynı zemin-

de mücadele eden, ancak ayrı ayrı hareket edenlerin marjinal düzeydeki potansiyeli bile kucaklayamayıp etkisiz kalması, genel işçi sınıfı hareketi için de yararlı bir şey değil. Marjinal kalmanın, açık zeminde, etkili olamamanın ötesinde yankı getirecek bir ses bile olunmadığı, en son Aydın açlık grevinde bir kez daha görüldü. İşçi eylemleri ve toplumun diğer kesimleri sorunlarında bunun başka örneklerini görmek mümkün. O nedenle açık zeminde, etkili bir sesi gereksiz görmüyorum.

Ancak birlik tartışması, yöntemler ve dilekeler ötesine pek taşımayıp, artık yılan hikayesi gibi uzamaya başlaması, bir süre sonra bıkkınlığı getirecektir. Asıl değerlendirme için somut adımlar önemlidir.

Size içinden geldiğim geleneği belirttim. Bu yazdıklarım bile, geçmişe göre farklı bir atmosferde soluklandığımızı gösteriyor. Bugün düşmanca davranışlar olmadıkça, insanlar birbirlerine karşı önyargısız bakmaya ve birbirlerinin ne söylediğine önem vermeye başladı. Yani artık karşılıklı tartışma ve birbirini dinleme havası ve hoşgörüsü giderek oluşuyor. Bu havayı olumlu buluyor, gelişmesini destekliyorum. Kör doğuşu az şey kaybettirmedi.

Halil Yavaş

E Tipi Ceaevi Çanakkale

Tartışmaları ilgiyle izliyorum

Sosyalistlerin Birliği tartışmalarını ilgiyle izliyorum. Hele bir de panellerde tartışmalar başlarsa daha ilgi olacağı açıktır. Önyargılar yıkılarak tartışmak gerekiyor, birliğin yollarının taşlarını döşemek için. Sizlerin bu emeğiniz gelecek kuşaklarca takdirle karşılanacaktır. Küçümseyen kafaların varlığının boyutları içinde söylüyorum bunları.

Halil İbrahim Özcan

Çanakkale E Tipi Cezaevi

sosyalist birlik dergisi'ne,

Derginizin 5. sayısında yayınlanan Şadi Ozansü'nün yazısındaki görüşlerinin önemli bir kısmına katılmak olası değil. O nedenle söz konusu yazıdaki bazı noktaları sorgulamak istiyorum.

Hedef olarak Ortega'nın ağzından Kuzey

Avrupa Sosyal Demokrasisi gösterilince işler kolaylaşıyor. Diğer Sosyalist Devrimler inkâr edilebiliyor, hatta Sosyalist mi Kapitalist mi? sorusu bile anlamsızlaşıyor. Örn: Sovyetler Birliği'ni tanımlarken "Kapitalizm'den Sosyalizm'e geçiş toplumu" deyip kestirip atabiliyoruz. Zaten Sosyalist toplumdan sözdebilmek için de bütün dünyanın topyekûn sosyalist olması gerekiyor. Bu da pek mantıklı olmadığına göre kıyamete kadar sadece "Kapitalizm'den Sosyalizm'e geçiş toplumlarından sözdebiliyoruz.

"ÇKP Bürokrasisinin bir işçi devleti kurmaktan başka çaresi kalmaz."

Hem bürokrasiyi temsil edeceksin, hem de çıkarları sana tam zıt olan işçi sınıfının devletini kuracaksın. Eğer ÇKP bütün bunları yapabilecek kadar güçlü idiye ve orda işçilerin, köylülerin yani milyonların hiçbir etkisi yoktu idiye niye işçi devleti kuruyor da kendi çıkarlarını hayata istediği gibi geçirecek bir devlet kurmuyor? Ayrıca işin bir başka garip yönü daha var: ÇKP Bürokrasisi bir işçi devleti kurmak zorunda kalıyor ama, bu devlet kendi arzusu hilafına kuruluyor. Hem herşeye hakim kudretli bir ÇKP Bürokrasisi hem de işçi devleti kurmak zorunda kalan bir zavallı ÇKP Bürokrasisi...

Aslında Çin ve Uzak Doğu devrimleri konusunda yazarın söylemek istediği şu: Hem Çin hem de diğer Uzak Doğu devrimleri aslında o ülke halklarının mücadeleleri, savaşları ile yapılmış değil, 2. Dünya Savaşı sonrası Avrupa Kapitalizminin gözyumması ve hatta desteği ile gerçekleşen olgular ve o devletler de KP'lerin bürokrasileri tarafından kurulmak zorunda kalınan "işçi devletleri"dir.

Çünkü savaş sonrası enkaz haline gelen Avrupa Kapitalizmi'nin büyük kaleleri ilkönce kurtarılmalıdır. Kaleler kurtarılrken de bazı mevziler feda edilebilir.

Ayrıca yazı, karşı-devrimci olarak gördüğü Stalin'e ve Stalinci'lige saldırırken de o kadar gözü kapalı gidiyor ki SB ve Çin'deki gelişmeleri değerlendirirken bir çıkmaza girmek zorunda kalıyor.

"Moskova Haberlerin baş redaktörü perestroycakı Yakovlev Çin'de ne olup bittiğinden haberdar değilmiş. Peki ne farkı kaldı özaman Fransız sanayiciden? Aslında gerçek şu ki; tüm

kapitalistler gibi tüm bürokratlar da Çin'de asayişin sağlanmasını istiyorlar. Önemli olan istikrarın korunmasıdır. Gerisi vızlıt" diyen yazar Stalin'e saldırırken perestroykacıların dilini kullanıyor, karşı-devrimci ilan ediveriyor Stalin'i.

İşin ilginç Gorbacov ve Deng de Stalinciliğe saldırıyor. Bu ülkelerde (özellikle Çin'de) ayaklanan kitleler de kendi ülkelerinin liderlerinin istifalarını talep ediyorlar. Ve yazara göre aynı zamanda Stalinciliği hedef alıyorlar. O halde nasıl oluyor da her ikisi de Stalinciliğe yönelen bu hareketler bu kadar cepheden karşı karşıya geliyorlar?

Son olarak da yazarın yaptığı bir karşılaşmaya dönmek istiyorum: SB Ekonomisinin Batılı Emperyalistler'den kat kat büyük bir büyüme hızına sahip olmasını 1948 Londra Olimpiyatlarında Türk güreşçilerinin kazandığı başarılarla benzeterek, öncelikle güreşten pek anlamadığını ortaya koyuyor; ikincisi ekonomi-politik bilimini (yazar eğer öyle olduğunu düşünüyor ise) güreş minderinde tuşa getiriyor. (Çünkü ikisi o kadar farklı değişkenlerle ilişkili ki en basit düzeyde bile karşılaştırılmazlar)

Fakat asıl önemlisi savunulan tezleri haklı kılmak için bu denli basitleştirmelerin yapıldı-

yor olmasıdır. Eğer bu mantığa göre düşünecek olursak, sosyalizm kalesine geçmenin zorlaştığı günümüz dünyasında yazar, boş kaleye gol atmaya çalışan yaşlı santraforlara benziyor.

Derya Çağlar
Arnavutköy/İST.

teorisizliği ve örgütsüzlüğü aşmak

İçinde yaşadığımız bu süreçte, teorisisizlik ve örgütsüzlük hakim durumda.

Bunu aşmak, ortak bir zemin üzerinde sosyalist güçlerin birliğini yaratmak, sosyalist hareketle işçi sınıfı hareketinin bağlarını kurmak ve bunu geliştirmek çok önemli.

Ülkemiz gerçekliğinde kendisini ifade eden, uluslararası düzlemde dünya sosyalist hareketinin sorunlarına ideolojik, teorik açılımlar sunmaya çalışan sosyalist yayınların gerekliliği de yadsınamayacak bir gerçeklik.

Sosyalist Birlik'in bu yönde önemli bir boşluğu doldurduğuna inanıyor; coşkulu atılımınız ve ilkeli tutumunuzdan dolayı sizleri kutluyorum.

Faik Yılmaz
Gaziantep Özel Tıp Cezaevi

AYRIM ŞİİR

Şiiri geniş kitlelere ulaştırmayı amaçlayan AYRIM şiir, kitlelerin şiirden koparılmışlığını aşmak, kitlelerle bütünleşmesine, güzel dünyadan yana dönüştürücü, yeni insan kültürünü oluşturmada yeni değiştirici işlevini etkin kılmak için, aylık olarak 1 Ekim'den itibaren yayın yaşamına başlıyor.

Merhabamızın duyurulması umuduyla başarılar dileriz....

PK. 171 KONAK/İZMİR

YURTDIŞINDAKİ SOSYALİSTLERE ÇAĞRI

Biz aşağıda imzaları bulunanlar, 1989 Temmuz ayı içinde Türkiye’de, 18 arkadaşımızın “*Sosyalistlere*” çağrısı ile başlatılan inisiyatifi destekliyoruz. Bu çağrı sonrasında yapılan toplantı ve çalışmaları, karşı karşıya bulunulan sorunlar ne olursa olsun, birlik yolunda atılmış azımsanmaması gereken adımlar olarak değerlendiriyoruz. Bizler, sözkonusu inisiyatife paralel olarak, halen çeşitli Batı Avrupa ülkelerinde yaşamakta olan sosyalistleri kapsayacak bir tartışma ve ortak çalışma platformunun gerçekleştirilmesinin de birlik sürecine çokyönlü katkılarda bulunabileceği kanısını taşıyoruz.

Batı Avrupa’da böyle bir platformun yaratılması için, başlangıçta görece küçük bir grubun kendi arasında kimi ilke ve tesbitlerde anlaşıp, daha sonra bunlar üzerinde tartışma açılması yolunu değil, sosyalist bir toplum kurmak için mücadele amacıyla birleşen kişilerin bu ortak mücadelenin nasıl bir yapı içinde ve hangi temel program hedefleri etrafında örgütlenebileceğine ilişkin bir görüş alışverişi ve çalışma sürecine girmeleri yolunu öneriyoruz.

Böyle bir görüş alışverişi ve ortak çalışma sürecinin birçok noktada, varolan farklılıkları azaltabileceği, bunun sağlanamadığı durumlarda çeşitli görüşlere açıklık ve belirlilik getireceği, böylece daha geniş bir anlayış ve güven ortamına yardımcı olabileceği düşüncesindeyiz.

Ne var ki, Türkiye’deki ve Batı Avrupa’daki deneyimlerin, verimli ve sürekliliği olan bir tartışma sürecinin bazı asgari yöntemsel gerekleri olduğunu ortaya çıkarttığı kanısındayız. Olabildiği kadar, örgüt ya da grup propagandasına yönelik söylevleri, tek taraflı deklarasyonları ve monologları kapsamayan, bir alanını genişletmeye ve ortak bir üslup yaratmaya yönelik ve katılanların örgütsel bağları ne olursa olsun, kendi görüşlerini özgürce dile getirebildikleri bir platformun yaratılmasının ve düzeyi yükseltilerek sürdürülmesinin zorunlu olduğu görüşündeyiz. Bunun yanısıra birlik alanındaki benzeri tartışmaların “*Sosyalistlere*” çağrısı ile başlatılan süreçle uyumlaştırılmasını öneriyoruz.

Bu düşüncelerle, başta bir süredir toplanarak dünyada ve Türkiye’de sosyalizmin genel sorunlarını tartışan arkadaşlarımız olmak üzere, Batı Avrupa’daki Türkiye’li sosyalistleri “*sosyalist hareketin geçmişini ve bugünü, birlik deneyleri ve birlik imkanları bakımından değerlendirmek üzere*” biraraya gelmeye çağırıyoruz.

Oya BAYDAR
İlkay DEMİR
Engin ERKİNER
Ahmet KAÇMAZ

Veysi SARISÖZEN
Orhan SİLİER
Server TANILLI
Bülent ULUER

BU SAYIDA :

Halil Berktaş/Kemalist Devrim ile
“Yeni Entegrasyon” arasında Bıçak
Sırtında Türkiye • **Mehmet Tanju**
Akad/Alaturka Kapitalizmin Ekonomi-
Politigi (veya Azgelişmişliğimizin
Özgün Yanları) • **Metin**
Çulhaoğlu/İdeoloji ve Politika:
Kavramlardan Pratiğe Yaklaşım
Denemesi • **İlhan Tekeli**/1990’lı
Yıllarda Türkiye’de Sosyal Bilimler •
Gürel Tüzün/Türkiye-AT İlişkileri
Üzerine Gözlemler • **Kenan**
Somer/ATÜT, Sivil Toplum ve
Batılılaşma Üzerine Aykırı Düşünceler
• **Zafer Üskül**/İşçi Sınıfını Tanımak •
Tarık Demirkan/Doğu Avrupa
Sosyalist Ülkelerinde Reform
Süreçleri-2 • **Cem Eroğul**/Esas Sorun
Devlettir • **Sargut Şölçün**/Güncelliğin
Dayanılması Gereken Ağırlıkları
Üzerine •

SAYI
2
KİTAPÇI
VE
BAYİLERDE

Adres: Ankara: Ataç Sk. No: 29/14 Yenışehir,
Tel: 131 26 61, İstanbul: Piyerloti Cad. Dostluk
Yurdu Sk. No: 8, Kat: 2, Cağaloğlu Tel: 516 23 27,
Abone İçin Hesap: Arif Gülöksüz, İş Bankası,
23567799, Ankara-Yenışehir. **Abone:** 1 Yıllık
23,000 TL, Yurtdışı: 45 DM **Dağıtım:** Etkin, Tel:
513 77 10

M A R K S İ Z M
GELECEK
GELECEK